

TAMPEREEN YLIOPISTO

Jarkko Ambrusin

SAMPOA JA SELLUA

Varkauden rakennemuutos Warkauden Lehden silmin 1975–1995

Suomen historian pro gradu –tutkielma

Tampere 2009

Tampereen yliopisto

Historiatieteen ja filosofian laitos

AMBRUSIN JARKKO: Sampo ja sellua. Varkauden rakennemuutos Varkauden Lehden silmin 1975–1995.

Pro gradu –tutkielma, 125s., 1 liites.

Suomen historia

Syksy 2009

Pro graduni käsittelee Varkauden seudun rakennemuutosta vuosina 1975–1995 Varkauden Lehden (WL) näkökulmasta. Varkauden Lehti on ollut Varkauden talousalueen tärkein tiedotusväline vuodesta 1919 lähtien ja on tältä osin hyvä peili Varkauden kaupungin elämään ja kaupungissa tapahtuneisiin mullistuksiin. Kuusipäiväisenä, suhteellisen puolueettomana tarkkailijana WL edustaa hyvin paikallista näkemystä tapahtumien kulusta.

Keskityn tutkielmassani WL:n pääkirjoituksiin kolmella eri vuosikymmenellä ja kolmen eri päätoimittajan aikakaudella. Olen ottanut tutkimuskohteekseni kolme ajanjakson merkittävintä aikakautta Varkaudessa: vuodet 1975–78, 1985–1986 ja 1994–95.

Varkaus on keskisavolainen teollisuuskaupunki, jonka keskellä paperitehtaiden savupiiput ovat seisseet teollisen Suomen tunnusmerkkeinä 1900-luvun alusta lähtien. Kaupunki on elänyt metsäteollisuudesta ja se on kokenut 1960-luvun lopulta lähtien suuria rakenteellisia mullistuksia niin elinkeinoelämän, sosiaalisten rakenteiden kuin kaupungin poliittisenkin elämän saralla. Yhteiskunnan rakennemuutos, niin sanotun Toisen tasavallan murentuminen on näkynyt ja tuntunut Varkaudessa selkeästi.

1960-luvun lopulla alkanut raju suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos iski Varkauteen täydellä voimalla 1970-luvulla. Vuosikymmenen puolessa välissä Suomi kamppaili öljykriisin aiheuttaman taantuman kourissa. Samaan aikaan Ahlström investoi Varkauden tehtaisiin viimeistä kertaa todella merkittävien panoksien ja kaupunkiin saatiin neljäs paperikone. Tutkimukseni rajaus vuoteen 1995 selittyy erään aikakauden päätepisteenä. 1990-luvun puolessa välissä Suomi toipui hyvää vauhtia lamasta ja Euroopan unionin jäsenyys aloitti uuden vaiheen Suomen ja samalla myös Varkauden historiassa.

Aineistonani käyttämieni tiettyjen vuosien pääkirjoitusten tarkastelulla pyrin luomaan kuvan Varkaudessa tapahtuneesta kehityksestä ja kehityksen aiheuttamista muutoksista. Yritän tuoda tutkimuksessani esille sen kuinka WL kuvaa Varkauden kaupungissa tapahtuneita suuria kehityslinjoja ja aikakausien murroksia. Sanomalehti on tietyllä tapaa edustamansa yhdyskunnan peili ja sen antama kuva kertoo ainakin yhden näkökulman elettyyn aikaan ja koettuihin tapahtumiin.

Peilaan tutkielmassani WL:n pääkirjoituksia tutkimuskirjallisuudessa käytyyn rakennemuutoskeskusteluun.

Käsite rakennemuutos on käsitetty niin Suomessa yleensä kuin Varkaudessa eri aikoina eri tavoin. 1970-luvulla rakennemuutos koettiin Varkaudessa lähinnä talouden taantuman ja hyvivointiyhteiskunnan instituutioiden kautta. Varkauden Lehti halusi selvästi olla yhdyskunnan moraalinvirta ja kasvattaja. WL oli myös vahvasti tehtaan omistama lehti ja Ahlströmin vaikutus oli WL:n linjaan vielä kohtuullisen vahva.

1980-luvun suurin mullistus Varkaudessa oli Ahlströmin roolin pieneneminen kaupungin elinkeinorakenteiden ylläpitäjänä. Lehden näkökulmat laajenivat ja nimenomaan Varkauden talousalue tuli lehden kirjoittelussa keskiöön. 1990-luvun puolessa välissä Varkaus toipui lamasta, mutta samalla etsittiin kuumeisesti myös uutta ”Sampoa”, mikä toisi Varkauteen uutta hyvinvointia.

Tutkielmani näkökulma lehtitekstiin lähteenä on se, että yhteiskunta perustuu tietyllä tapaa yhteenkuuluvuuden tunteelle ja joukkoviestintä pyrkii usein tukemaan tätä kiinteyden tunnetta. Medialla on valtaa nostaa teemoja esille, mutta samalla tietyistä asioista voidaan vaieta. Tässä tutkielmassa käytettävien pääkirjoitusten sanomaa tutkiessani käytän hyväkseni niin sanottua agenda setting –teoriaa. Agenda setting –teorialla tarkoitetaan sitä, että joukkoviestimillä on valtaa siihen, mitä ihmiset ajattelevat. Joukkoviestimillä on valta suunnata omalla kirjoittelullaan ihmisten huomio tiettyihin asioihin ja teemoihin.

Hahmotan tutkielmassani tietynlaista keskustelun ”kulttuuria” eri aikoina: mitkä asiat nousivat julkiseen keskusteluun Varkaudessa ja mihin asioihin ei puututtu?

Lähestyn lehtitekstejä myös historiallis-kvalitatiivisen ajattelun kautta. Tutkin pääkirjoituksia suhteessa historialliseen kontekstiin, joka tässä tapauksessa on suomalainen rakennemuutoskeskustelu. Käsitän WL:n pääkirjoitukset samalla sekä uutisoijana että Varkauden yhdyskunnan toimijana.

Varkauden kaupunki on hyvä vertailukohta koko suomalaisen yhteiskunnan kokemaan sosiaaliseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen rakennemuutokseen 1900-luvun kuluessa. Varkaudessa on pienemmässä mittakaavassa eletty ja koettu kaikki koko Suomen kohtaamat haasteet ja kehityskulut. Metsä- ja konepajateollisuudesta eläneenä kaupunkina Varkaus on ollut erittäin herkkä suhdanteille ja työttömyys on ollutkin kaupungin jatkuvana vitsauksena.

Samalla kun yhteiskunnallinen rakennemuutos muutti koko yhteiskuntaa, Varkaus koki oman rakennemuutoksensa. Tehtaan kaupungista tuli hyvinvointiyhteiskunta pienoiskoossa. Tämä murros näkyy myös WL:n pääkirjoituksissa eri vuosikymmenillä. 1970-luvulta lähtien Varkauden kehityksessä alkoi näkyä ensimmäiset taantuvan teollisuuspaikkakunnan merkit.

WL:n antama kuva kaupungista ja sen elämästä kolmen eri vuosikymmenen aikana vaihtelee suuresti vuosikymmenten mukaan. Tähän vaikuttaa mielestäni kaikkein eniten kolme seikkaa: omistajasuhteiden muutokset, päätoimittajien henkilökohtaiset linjaukset ja koko media-alan muuttuminen. Nämä kaikki kolme näkökohtaa on sidottavissa niin sanotun Toisen tasavallan murrokseen ja muovautumiseen, joka kulminoitui 1990-luvun lamaan ja Suomen jäsenyyteen Euroopan Unionissa. Samalla Varkauden ja sen pää-äänenkannattajan kehitys on kertomus Suomen kokemasta muutosprosessista maatalousvoittoisesta maasta kilpailuyhteiskunnaksi.

Asiasanat: Varkaus, Warkauden Lehti, rakennemuutos, metsäteollisuus, Ahlström, lehdistön historia.

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	
1.1. Tutkimuksen tausta	1
1.2. Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rajaus	3
1.3. Lehdistö historian tutkimuksen välineenä	4
1.4. Tutkimuskirjallisuus ja aikaisempi tutkimus	7
1.5. Varkauden Lehden lyhyt historia vuoteen 1994	9
2. Mikä rakennemuutos?	
2.1. Hyvinvointiyhteiskunnan juuret 1946–1973	11
2.2. Hyvinvointiyhteiskunta kouristelee 1973–1994	16
2.3. Varkaus hyvinvointi-Suomen pienoismallina	22
3. Moraalinvartija tehtaan varjossa: WL 1975–1977	
3.1. ”Ihminen ohjaa sekä yhteiskunnan että teollisuuden toimia”	30
3.2. Kamppailua holhousta vastaan	33
3.3. ”Peruskoulusta yritetään tehdä tasapäisyyden koulu”	34
3.4. Työtömyyden peikko iskee	37
3.5. ”Yhteiskunnan pitää tarjota ihmisarvoinen elämä”	43
3.6. Porvarillisen rintaman etunenässä	48
3.7. Mistä nousun avaimet?	50
4. Reviirien uusjakoa: WL 1985–1986	
4.1. ”Varkauden rakennemuutos on pitemmällä kuin muualla”	56
4.2. Syväväylä vai ei?	58
4.3. Tasa-arvoa ja haposateita	61
4.4. Uusia tuulia	64
4.5. ”Yhteiskuntasuhteet kunnossa”	67
4.6. Tutkimus talousalueen kilpailuvaltina	71
4.7. Lakkoja, lakkoja!	75
4.8. Omistaja vaihtuu	80
5. Vaaran vuodet: WL 1994–1995	
5.1. Mistä uusi Sampo?	89
5.2. Viidennen paperikoneen ykköslobbari	92
5.3. Eu rakennemuutoksen mahdollistajana	97
5.4. Taistelua jäykkää järjestelmää vastaan	101
5.5. Missä se uusi paperikone viipyy?	105
5.6. 75-vuotias lehti katsoo eteenpäin	109
6. Tehtaan lampaasta talousalueen äänenkannattajaksi	114
7. Lähteet ja liitteet	121

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen tausta

Varkaus on keskisavolainen teollisuuskaupunki, jonka keskellä paperitehtaiden savupiiput ovat seisseet teollisen Suomen tunnusmerkkeinä koko itsenäisyytemme ajan. Kaupunki on elänyt metsäteollisuudesta ja se on kokenut 1960-luvun lopulta lähtien suuria mullistuksia. Yhteiskunnan rakennemuutos, niin sanotun Toisen tasavallan¹ murentuminen on näkynyt ja tuntunut Varkaudessa selkeästi.

Tutkin tässä pro gradu -tutkielmassani Varkauden seudun rakennemuutosta vuosina 1975–1995 Varkauden Lehden (WL) näkökulmasta. Varkauden Lehti on ollut Varkauden talousalueen tärkein tiedotusväline vuodesta 1919 lähtien ja on tältä osin hyvä peili Varkauden kaupungin elämään ja kaupungissa tapahtuneisiin mullistuksiin. Kuusipäiväisenä, suhteellisen puolueettomana tarkkailijana WL edustaa hyvin paikallista näkemystä tapahtumien kulusta.

Keskityn tutkielmassani WL:n pääkirjoituksiin kolmella eri vuosikymmenellä ja kolmen eri päätoimittajan² aikakaudella. Koska lehtien lukeminen 20 vuoden ajalta olisi mahdoton tehtävä ja tutkimuksen kannalta järjetöntä, olen ottanut tutkimuskohteekseni kolme ajanjakson merkittävintä aikakautta Varkaudessa: vuodet 1975–78, 1985–1986 ja 1994–95.

1970-luvun puoliväli oli Varkaudessa, niin kuin koko Suomessakin, talodellisen taantuman ajanjakso. Toisaalta Varkauteen investoitiin vielä runsaasti ja rakenteiden murros tuli esille lähinnä yhteiskunnallisessa keskustelussa. 1980-luvun puolessa välissä Varkautta ravisteli teollisuuden omistussuhteiden muutos. Kaupungissa aina vuosisadan alusta saakka ollut Ahlström, kansankielellä ”Römmi” tai ”Alsti”, alkoi luopua omistuksistaan ja kaupunkiin tuli uusia yrityksiä. Samaan aikaan tietotekniikan esiinmarssi mullisti elinkeinoelämän rakenteita. 1990-luvun puolessa välissä Varkaus toipui vähitellen lamasta ja muutamassa vuodessa hävinneiden tuhansien työpaikkojen aiheuttamasta järkytyksestä.³ Kaupunkiin etsittiin kovasti uutta sampoja tahkoamaan hyvinvointia.

¹ Pertti Alasuutari käyttää termiä Toinen tasavalta kuvaamaan suomalaista yhteiskuntaa Toisen maailmansodan loppumisesta EU-jäsenyyteen, vuosia 1946–1994. Alasuutari 1996.

² Ks. Liite nro. 1.

³ Varkaudesta hävisi laman aikana yli 2000 teollisuuden työpaikkaa. Tilastot Itkonen 2004 s. 383–385.

Olen nähnyt itse Varkaudessa 1980-luvun alussa syntyneenä, kuinka rakennemuutos on vaikuttanut kaupunkiin. Pelkästään Varkauden katukuva on jo muuttunut minun elinaikanani huomattavasti. Pienenä lapsena kaupungin katukuvaa hallitsi vielä vahvasti Ahlströmin tehtaat, ja Alsti antoi suurimmalle osalle minunkin sukulaisistani päivittäisen leivän pöytään.

Ollessani kesän 2007 Varkauden Lehden kesätoimittajana näin kaupungin toisin silmin kuin lapsena. Yhden metsäyhtiön kaupungista oli muotounut monikansallisten yritysten areena. Elinkeinorakenteet kaupungissa olivat monipuolistuneet, mutta samalla suuri rakennemuutos oli tuonut uusia ongelmia. Vaikka Varkauden kaupungin verotulot ovat olleet jo pitkään asukasta kohden suhteutettuna Pohjois-Savon suurimmat, kaupunki kamppailee jatkuvissa taloudellisissa vaikeuksissa. Terveystieteiden ja hyvinvointipalveluja on jouduttu karsimaan kovallakin kädellä. 1960-luvulta alkanut paikallisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminen on vaihtunut viivytystaisteluksi saavutetuista eduista. Tämä viivytystaistelu jatkuu edelleen.

Varkaudessa tapahtunutta suurta rakennemuutosta miettiessäni mieleeni heräsi kysymys siitä kuinka Varkaudessa on nähty paikkakunnan kehitys viimeisinä vuosikymmeninä. Ilmiönähän elinkeinorakenteiden rakennemuutos on ollut yleinen useilla suomalaisilla teollisuuspaikkakunnilla viimeisten vuosikymmenten aikana. 1960-luvun lopulla alkanut murros on koettu vahvana monilla Varkauden kaltaisilla paikkakunnilla. Jämsä, Valkeakoski, Kuusankoski, Hamina ja useat muut paikkakunnat ovat joutuneet painimaan samojen kysymysten äärellä. Siinä suhteessa Varkaus on otollinen tutkimuskohde. Olen myös kiinnostunut toimittajana sanomalehden luomasta maailmankuvasta: mitä sanomalehti kertoo lukijoilleen ympäröivästä todellisuudesta? Sanomalehdellä on valtaa nostaa asioita keskusteluagendalle, mutta se voi myös jättää tietoisesti tietyt näkökulmat pimentoon.

Aineistonani käyttämieni tiettyjen vuosien pääkirjoitusten tarkastelulla pyrin luomaan kuvan Varkaudessa tapahtuneesta kehityksestä ja sen aiheuttamista tapahtumista Varkauden Lehden silmin. Yritän tuoda tutkimuksessani esille sen kuinka WL kuvaa Varkauden kaupungissa tapahtuneita suuria kehityslinjoja ja aikakausien murroksia. Sanomalehti on tietyllä tapaa edustamansa yhdiskunnan peili ja sen antama kuva kertoo ainakin yhden näkökulman elettyyn aikaan ja koettuihin tapatumiin.⁴

⁴ Ks. Esim. Kunelius 2004.

1.2. Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rajaus

Päätutkimuskysymykseni on se, että miten Varkaudessa tapahtunut rakennemuutos näkyi Warkauden Lehden sivuilla ja miten WL suhtautui rakennemuutokseen. Yksinkertaistaen: minkälaisen kuvan WL antaa Varkauden rakennemuutoksesta vuosina 1975–1995. Aikarajauksen mielekkyys selittyy sekä Varkauden että Suomen tapahtumilla. 1960-luvun lopulla alkanut raju suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos iski Varkauteen täydellä voimallaan 1970-luvulla. Vuosikymmenen puolessa välissä Suomi kamppaili öljykriisin aiheuttaman taantuman kourissa. Samaan aikaan Ahlström investoi Varkauden tehtaisiin viimeistä kertaa todella merkittävien panoksien ja kaupunkiin saatiin neljäs paperikone. Tutkimukseni rajaus vuoteen 1995 selittyy erään aikakauden päätepisteenä. 1990-luvun puolessa välissä Suomi toipui hyvää vauhtia lamasta ja Euroopan unionin jäsenyys aloitti uuden vaiheen Suomen ja samalla myös Varkauden historiassa.

Omistajanvaihdos vuonna 1986 on selkeä jakokausi Warkauden Lehden historiassa ja selvästi yksi tutkielmani pääkysymyksistä on myös se, millä tavoin omistajanvaihdos näkyi Warkauden Lehden uutisoinnissa, vai näkyikö se ollenkaan. Tähän liittyy myös edellinen omistaja: yritän selvittää pääkirjoitusten kautta, että kuuluiko tehtaan ääni lehden sivuilla, ja muuttuiko asenne omistajavaihdoksen jälkeen? Yksi tarttumapinta on myös eri päätoimittajat ja heidän motiivinsa. Vaikuttivatko päätoimittajanvaihdokset lehden uutisointiin, ja tulivatko linjaukset omistajien vai päätoimittajien taholta? Mitkä olivat lehden sidosryhmiä? Tätä olen yrittänyt selvittää WL:n entisten päätoimittajien Lauri Koikkalaisen ja Mai Koivulan teemahaastatteluilla.

Käsite rakennemuutos on käsitetty eri aikoina eri tavoin. Tässä tutkielmassa olen ottanut selkeät näkökulmat eri aikojen rakennemuutoskeskusteluun Varkaudessa. 1970-luvulla rakennemuutos koettiin Varkaudessa lähinnä talouden taantuman ja hyvinvointiyhteiskunnan instituutioiden kautta. Myös moraalisen kasvatuksen tarve oli Warkauden Lehdellä vielä suuri. WL oli myös vahvasti tehtaan omistama lehti ja Ahlströmin vaikutus oli WL:n linjaan vielä kohtuullisen vahva.⁵

1980-luvun suurin mullistus Varkaudessa oli Ahlströmin roolin pieneneminen kaupungin elinkeinorakenteiden ylläpitäjänä, toisaalta myös orastava kansainvälistyminen oli lehden sivuilla kantavana teemana. Myös tietotekniikan läpimurto ja sen vaikutus muun muassa koulutukseen

⁵ Sekä Warkauden Lehdessä jo 1970-luvun alussa töissä ollut Mai Koivula ja vuosina 1978–1994 lehden päätoimittajana ollut Lauri Koikkalainen muistelevat, että vielä 1970-luvulla tehtaan ääni kuului lehden sivuilla vahvana. Jos työnantajan ja työntekijöiden välillä oli konflikteja, tehtaan ääni sai palstatilaa lehdestä. Koikkalainen 2008, Koivula 2008.

olivat jatkuvasti esillä. Lehden näkökulmat laajenivat ja nimenomaan Varkauden talousalue tuli lehden kirjoittelussa keskiöön. 1990-luvun puolessa välissä Varkaus toipui lamasta, mutta samalla etsittiin kuumeisesti myös uutta ”Sampo”, mikä toisi Varkauteen uutta hyvinvointia. Toisaalta Varkauden vientivoittoinen teollisuus nähtiin myös etuna kaupungille. Taloudellinen näkökulma hallitsi varsinkin pääkirjoitustasolla. Myös tuleva EU-jäsenyys vaikutti keskusteluun Varkauden tulevaisuudesta. Oliko EU mahdollisuus vai uhka?

Käsittelen WL:n kirjoittelua eri teemojen kautta. 1970-luvulla WL:n keskustelu on hyvin vahvasti sosiaalipoliittista. 1980-luvun keskustelu liittyy enemmän koulutuksen uudistamiseen ja tulevaisuuden rakentamiseen. 1990-luvun keskustelun keskiössä on vielä lamasta toipuminen ja Varkauden uudet haasteet elinkeinorakenteen muuttuessa. Samalla kaupunki oli vielä erittäin vahva metsäteollisuuden keskus. Yritän hahmottaa tietynlaista keskustelun ”kulttuuria” eri aikoina: mitkä asiat nousivat julkiseen keskusteluun Varkaudessa ja mihin asioihin ei puututtu?

1.3. Lehdistö historian tutkimuksen välineenä

Käytettäessä sanomalehtiä historian tutkimuksen välineenä on syytä kiinnittää huomiota muutamaankin seikkaan. Ensiksikin lehtijutut ovat tiukasti omaan aikaansa sidottuja. Eilisen uutinen on jo auttamattomasti vanha. Toisaalta lehtitekstien takana on aina joku tavoite eli agenda.

Tämän tutkimuksen yksi lähtökohta on se, että yhteiskunta perustuu tietyllä tapaa yhteenkuuluvuuden tunteelle. Varsinkin poliittiset päättäjät ja elinkeinoelämän edustajat korostavat Me-henkeä ja joukkoviestintä pyrkii osaltaan usein vahvistamaan tätä mielikuvaa. Joukkoviestintä pyrkii usein tukemaan tätä kiinteyden tunnetta. Medialla on valtaa nostaa asioita keskusteluun, mutta se jättää myös tietoisesti joitakin asioita sanomatta.⁶ Tästä on hyvänä esimerkkinä varsinkin paikallislehtien rummuttama talousalueajattelu. Oman alueen elinkeinoelämän positiiviset asiat ylittävät uutiskynnyksen helpommin kuin vaikeat ja ongelmalliset teemat.

Kunkin maan joukkoviestintä perustuu oman yhteiskuntansa normeille ja arvoille. Joukkoviestintä vahvistaa yleensä jopa tahtomattaan yhteiskunnassa vallitsevia asenteita ja ihanteita. Se myös syöttää yleisölle omia arvojaan, ja muokkaa tällä tavoin yleisön mielipidettä. Tämä luo osaltaan

⁶ Kunelius 2004. s. 184–186.

yhteiskunnan arvomaailmaan pysyvyyttä, ja muutokset ovat hitaita.⁷ Journalismi ylläpitää osaltaan myös vallitsevan järjestelmän uskottavuutta.

Journalismin lähdejärjestelmä suosii eliittiä, ja journalismin lähestymistapaa on monesti syytetty passiivisuudesta. Lukijoita on suomalaisessakin mediassa pidetty *sivustaseuraajina* (engl. audience), joka ei osallistu keskusteluun, vaan ottaa journalismin sisällöt annettuina. Vasta 1990-luvulla on Suomessakin herätty siihen, että journalismin yleisö voi olla myös aktiivinen ja keskusteleva *kansalaisten* (engl. public) joukko.⁸

Journalismin yhtenä tärkeimmistä tehtävistä on pidetty valtiovallan valvontaa. Journalismista on usein käytetty nimitystä *neljäs valtiomahti*, joka pitää huolen siitä, etteivät julkisen vallan toimijat käyttäisi valtaansa väärin. Journalismia pidetään päätöksentekojärjestelmälle elintärkeänä nimen omaan siitä syystä, että se toimii ”vallan vahtikoirana”, niin kuin Risto Kunelius asian ilmaisee.⁹ Journalismin tehtävänä on selittää päätöksentekijöiden toimet yleisölle ymmärrettävästi, mutta kertoa myös päättäjille niin sanotusta yleisestä mielipiteestä. Journalismin pitäisi siis olla yleisön ja vallankäyttäjien välissä oleva riippumaton toimija. Monesti journalismi kuitenkin valitsee puolensa, tahallaan tai tahtomattaan. Yleensä tämä on suomalaisessa journalismissa ollut vallanpitäjien puoli.

Pääkirjoitusten ottaminen pro graduni tarkastelun kohteeksi on perusteltua, koska yleisen käsityksen mukaan uutinen on relevantti ja yleistä keskustelua herättävä vasta sitten, kun se nousee pääkirjoituksiin tai lehden jonkun osaston niin sanotuksi lähtöjutuksi eli pääuutiseksi.¹⁰ WL:ssä keskisuurena paikallislehtenä ei ole suuria erillisiä osastoja, joten WL:n pääkirjoituksista voidaan nähdä, mikä milloinkin on ollut merkittävä puheenaihe Varkaudessa.

Kuinka Varkauden Lehti sitten pyrki uutisoimaan tapahtumia? Varkauden lehden silloinen päätoimittaja Kyösti Taanila ilmaisi joulukuun 17. päivänä 1969, Varkauden Lehden 50-vuotisjuhlanumerossa lehden kannan seuraavasti:

Varkauden Lehden uutisista ette löydä kannanottoja. Niissä kerrotaan, mitä tapahtui, missä tapahtui ja miten tapahtui. Uutisia ei väritetä poliittisesti. Uutinen on tosi, se on lukijalle tärkeää.

⁷ Kunelius 2004. s. 190.

⁸ Luostarinen & Uskali 2006. s. 189–190

⁹ Kunelius 2004. s. 193

¹⁰ Ks. esim. Luostarinen & Uskali 2006, s. 182.

Riippumattomuudestaan huolimatta Warkauden Lehdellä on kanta yleisiin asioihin. Se kanta on lehden oma, sitä ei sanella puolue toimistoista. Kanta löytyy pääkirjoituksista ja ainoastaan niistä.¹¹

Taanila perusteli Warkauden Lehden kannanottoja nimen omaan sillä, että lehden tehtävänä oli yrittää vaikuttaa vallanpitäjiin ja eri virastoihin, jotta Warkauden seudun epäkohdat tulisivat esille. Warkauden Lehden vahvuutena oli puolueettomuus ja paikallisuus ja sen takia se oli noussut Warkauden seudun ykkösaviisiksi, jota sekä duunari että lääkäri pystyivät lukemaan. Oletukseni on se, että lehden linja ja puoluekanta ei tästä Taanilan määrittämästä kannastaa juurikaan muuttunut vuosien saatossa ja tämä on lähtökohtani tutkiessani Warkauden Lehteä. Tätä oletusta tukee sekä vuosina 1978–1994 lehden päätoimittajana olleen Lauri Koikkalaisen että vuosina 1994–2007 ja jälleen vuodesta 2008 lehden päätoimittajana olleen Mai Koivulan teemahaastattelut.¹²

Tutkimukseni suhde journalistisen tekstin käyttämiseen lähteenä on se, että journalismi on ajankohtaista faktapohjaista viestintää, jossa kuitenkin faktapohjaisuus ei aina ole se kirkkain tavoite, niin kuin Risto Kunelius kirjassaan *Viestinnän vallassa* kirjoittaa.¹³ Journalismin johtoajatuksena kuitenkin voidaan pitää sitä, että tapahtumat ovat todellisuudessa ensin, jonka jälkeen journalistit raportoivat ne. Journalismi on ”asioita tulkkaava ja ymmärrettäväksi tekevä ammattikunta”¹⁴. Myös John E. Richardson kiteyttää mielestäni hyvin journalismin olemuksen kirjansa *Analysing Newspapers* johdannossa:

Journalismi on olemassa siksi, että ihmiset ymmärtäisivät paremmin elämäänsä ja oman asemansa maailmassa. Journalismin menestyminen tai epäonnistuminen mitataan sillä, kuinka se onnistuu tässä tehtävässään.¹⁵

Journalismin tehtävä on jäsentää ihmiset ympärillä olevaan yhteiskuntaan. Journalismi ei ole vapaa taloudellisista ja yhteiskunnallisista vaikuttimista, mutta sen on pyrittävä puolueettomuuteen. Kyösti Taanila tiedosti tämän Warkauden Lehden päätoimittajana jo 1960-luvun lopulla, ja se on tämänkin tutkimuksen lähtökohta. Warkauden Lehti jäsentää lukijoilleen Warkauden alueen rakenteita, selittää niitä ja kertoo oman mielepitemensä pääkirjoituksissaan.

¹¹ WL 17. 12 1969. Otsikkona ”Lehti antaa rakentamisen ainekset, rakentaminen jää lukijan tehtäväksi”.

¹² Koivula 2008, Koikkalainen 2008.

¹³ Kunelius 2004. s. 21.

¹⁴ Kunelius 2004. s. 204.

¹⁵ Richardson 2007. s. 7. Suomennos tekijän.

Päätoimittaja Lauri Koikkalainen kiteytti tuntemuksiaan Warkauden Lehden mielipideosastolla samasta aiheesta heti sen jälkeen, kun Warkauden Lehti oli myyty Savon Sanomille 1986:

Meillä oli aikaisemmin Ahlströmin lehden maine. Sillä oli myönteistä ja kielteistä vaikutusta. Myönteistä oli se, että meitä pidettiin vakavaraisena, olihan omistajana tosi iso yhtiö. Kielteiset asiat olivat nekin tuntemuksiin perustuvia; luultiin mm. että sisältömme saneltiin tehtaan porttien sisällä. Ne, jotka ovat asioita tarkkaan seuranneet ja tuntevat ne, tietävät nuo väitteet vääriksi. AAOY halusi WL:n toimivan hyvän uutislehden tavoin.¹⁶

Taanilan ja Koikkalaisen vakuuttelut siitä, että Ahlströmin intressit WL:ää kohtaan ovat olleet nimen omaan taloudellisia eivätkä niinkään sisällöllisiä, saavat tukea sekä Sari Eskelisen että Pentti Kotoaron pro gradu –tutkielmista, joissa kummassakin todetaan johtopäätöksenä se, että WL:n toimitus sai toimia itsenäisesti.¹⁷

Tässä tutkielmassa käytettävien pääkirjoitusten sanomaa tutkiessani käytän hyväkseni niin sanottua agenda setting –ajattelua. Agenda setting –teoriolla tarkoitetaan sitä, että joukkoviestimillä on valtaa siihen, mitä ihmiset ajattelevat. Joukkoviestimillä on valta suunnata omalla kirjoittelullaan ihmisten huomio tiettyihin asioihin ja teemoihin.¹⁸ Joukkoviestinten päätoimittajilla on linjauksissaan myös tietyt intressit taustalla, jotka tulevat väistämättä myös lehtien sivuille.

Lähestyn lehtitekstejä myös historiallis-kvalitatiivisen ajattelun kautta. Tutkin pääkirjoituksia suhteessa historialliseen kontekstiin, joka tässä tapauksessa on suomalainen rakennemuutoskeskustelu. Käsitän WL:n pääkirjoitukset samalla sekä uutisoijana että Warkauden yhdyskunnan toimijana.

1.4. Tutkimuskirjallisuus ja aikaisempi tutkimus

Tutkimuskirjallisuutena olen käyttänyt teoksia, jotka auttavat hahmottamaan Warkauden historiaa, Warkauden Lehden historiaa, Ahlströmin historiaa, globalisaation kehitystä Suomessa sekä lehdistön tutkimukseen liittyvää kirjallisuutta. Hannu Itkosen *Varkautelaisten vuosisata* on kattavuudessaan ja tarkkuudessaan ollut korvaamaton Warkauden 1900-luvun historian kokonaisesitys. Harvoista paikkakunnista on kirjoitettu niin kattavaa ja näkemyksellistä teosta. Per Schybergsonin *Ahlströmin historia 1851–1981* on yrityksen historiikki, jossa käydään läpi myös Warkauden tehtaiden vaiheita.

¹⁶ WL 2.9. 1986.

¹⁷ Ks. esimerkiksi Eskelinen 1994. s. 100–101, Kotoaro 1970. s. 81–83.

¹⁸ Kunelius 2004. s.127

Yrityksen politiikasta siinä ei kuitenkaan juuri puhuta. Se myös loppuu harmittavasti juuri 1980-luvun alkuun, jolloin Varkauden teollisuudessa alkoivat suurimmat mullistukset. Myös Sari Eskelisen ja Pentti Kotoaron pro gradut antavat pohjaa Varkauden Lehden historian ja toimintatapojen ymmärtämiselle.

Globalisaatioprosessi ja sen aiheuttamat rakennemuutokset Suomessa on viitekehyksenä sen verran haastava, että käsittelen sitä laajemmin tutkielmani toisessa luvussa. Suomalaisen rakennemuutoksen hahmottaminen on oleellista, jotta Varkauden asema koko myllerryksessä hahmottuisi paremmin.. Sosiaalipolitiikan ja suomalaisen rakennemuutoksen hahmottamisessa varsinkin Heiskalan ja Luhtakallion toimittama *Uusi Jako* ja Olavi Riihisen toimittama *Sosiaalipolitiikka* ovat antaneet paljon näkökulmia rakennemuutoksen käsittämiseen. Kummasakin kirjassa on useampia kirjoittajia, jossa aihepiiriä käsitellään usealta eri kantilta. Myös Jääskeläisen ja Lovion *Globalisaatio saapui Varkauteen* tuo hyvin esille paikallisen tason ja paikallisten yritysten kokemana 1980- ja 1990-luvuilla koetun suuren murroksen.

Lehdistön tutkimuksesta olen puhunut jo edellä. Risto Kuneliuksen *Viestinnän vallassa* on hyvä yleiskattaus journalismin tutkimuksen ongelmakohtiin ja mielestäni riittävän syvällinen historian tutkimuksessa käytettävien lehtien tutkimisen ohjenuoraksi. Richardsonin *Analyzing Newspapers* pureutuu lehdistön tutkimiseen lähinnä kriittisen diskurssianalyysin kautta, mutta sieltä on poimittavissa myös historian tutkimusta eteenpäin vieviä ajatuksia. Myös Heikki Luostarisen ja Turo Uskalin artikkeli *Suomalainen journalismi ja yhteiskunnan muutos* teoksessa *Uusi Jako* on auttanut jäsentämään suomalaisen journalismin roolia yhteiskunnan murroksissa.

Rakennemuutoksen vaikutuksesta Suomeen on ylipäättään kirjoitettu jo kymmeniä hyllymetrejä ja keskustelu jatkuu edelleen vilkkaana. Tutkimuskirjallisuuteen perehtyessäni en ole kuitenkaan löytänyt tutkimuksia, jotka tutkisivat rakennemuutoskeskustelua tietyllä yksittäisellä paikkakunnalla lehdistön näkökulmasta. Pertti Alasuutarin *Toinen tasavalta* sivuaa joiltain osin aihepiiriä, mutta Alasuutarin tutkimuksen viitekehyksenä on koko Suomi, tosin vain pitkälti Helsingin Sanomien silmälasien läpi katsottuna. Pertti Kotoaron pro gradu ”*Ruukin lehdestä*” *Varkauden talousalueen tiedotusvälineeksi* ja Sari Eskelisen pro gradu *Lehtiyhtiön omistajan vaikutusmahdollisuudet toimitukselliseen työprosessiin ja sen tuottamiin uutisiin: Ahlströmin intressit ja Varkauden Lehti* käsittelevät lähinnä Varkauden Lehden ja omistajan välisiä suhteita ja sen vaikutuksia lehden linjaan yleisemmällä tasolla. Rakennemuutoskeskusteluun ne eivät kuitenkaan ota osaa.

1. 5. Warkauden Lehden lyhyt historia vuoteen 1994

Varkauden seudun kehittyessä voimakkaasti Ahlströmin investoidessa metsäteollisuuteen kasvavassa teollisuuskeskuksessa nousi esille myös tarve oman tiedotusvälineen perustamisesta. Sanomalehden perustamisesta keskusteltiin vilkkaasti jo 1900-luvun alussa, mutta silloin hanke raukesi lähinnä aktiivisen toimijan puutteeseen. Vuonna 1919 Varkauteen muuttanut Armas Salmelainen otti aloitteen käsiinsä ja perusti yksipäivisen Warkauden Lehden Ahlströmin johdon tukemana. Päätoimittaja Salmelaisen vastuu lehdestä kesti vuoteen 1928 saakka, jolloin perustettiin Warkauden Sanomalehti Oy. Kustannusyhtiön osakkeita ostivat sekä yksityiset varkautilaiset että Ahlströmin johtavat virkamiehet. Lehtikustantamon hallitus aloitti välittömästi aktiivisen toiminnan. Lehteä painettiin eri paikkakunnilla vuoteen 1929 saakka, jolloin Varkauteen perustettiin oma kirjapaino. Kirjapaino oli A. Ahlström Oy:n hanke. Sanomalehteä kustantavan osakeyhtiön ja kirjapainohankkeen toteutuminen maaliskuussa 1929 paransi merkittävästi lehden toimintamahdollisuuksia. Ahlströmin virkamiesten merkitsemät Warkauden Sanomalehti Oy:n osakkeet luovutettiin myöhemmin Varkauden tehtaille ja Warkauden kirjapaino Oy:lle, jotka saivat selvän osake-enemmistön lehtiyhtiössä.¹⁹ Warkauden Lehden omistuspohja olikin hyvin vahvasti Ahlströmin hallussa aina vuoteen 1987 saakka.

Toisen maailmansodan jälkeen WL:n taloudellinen asema koheni ja levikki nousi tasaisesti. WL hävisi kuitenkin levikkikilpailun Varkauden naapurikunnissa sodasta nopeammin toipuneelle Savon Sanomille. Osasyynä kilpailun häviämiseen oli Varkauden sijainti. Kuopion, Mikkelin, Pieksämäen ja Savonlinnan paine vaikeuttivat WL:n leviämistä Varkauden ympäristökuntiin.²⁰

WL:n ja Savon Sanomien kilpailu muutti muotoaan 1960-luvulla. Savon Sanomat profiloitui enemmän maakuntalehdeksi, kun taas WL oli alueellinen paikallislehti. Savon Sanomat kilpaili WL:n kanssa lukijoista lähinnä Varkauden kaupungin alueella. Savon Sanomat oli levikillä mitattuna kuitenkin Varkaudessa koko ajan altavastajana.²¹

WL on ollut aina virallisesti puoluepoliittisesti sitoutumaton lehti. WL:n päätoimittaja Kyösti Taanila kuitenkin määritteli lehden linjan 1960-luvulla porvarilliseksi ja avomieliseksi. Se herätti myös paljon kysymyksiä ja närää vasemmiston perinteisesti hallitsemissa kaupungeissa. Lehteä

¹⁹ Kotoaro 1969. s. 10–25, Itkonen 2004 s. 131.

²⁰ Kotoaro 1969. s. 45–49.

²¹ Em.

pidettiin yleisesti Ahlströmin äänitorvena.²² Lehden silloinen toimittaja Mai Koivula muistelee, että 1970-luvulla WL oli vahvasti tehtaan lehti. Esimerkiksi Ahlströmin tiedotteet julkaistiin lehdessä lähes sellaisenaan, ja ristiriitatilanteissa lehti toi esille pelkästään työnantajan näkökulman.²³

Lehden linja muuttui Kyösti Taanilan jäätyä eläkkeelle vuonna 1978. WL:n palvelukseen vuonna 1977 tulleen Lauri Koikkalaisen päätoimittajakaudella 1978–1994 WL pyrki selkeästi laajentamaan näkökulmaansa. WL pyrki olemaan ennen kaikkea Varkauden talousalueen äänenkannattaja. Koikkalaisen linjana oli selkeästi antaa kaikille aatteille ja ideologioille suunvuoro, puolueväriin katsomatta. Tämä myös hyväksyttiin. WL:n linjaan ei Koikkalaisen kaudella yritetty vaikuttaa juuri miltään suunnalta.²⁴

WL:n myyminen pahimmalle kilpailijalle Savon Sanomille vuonna 1986 oli yllätys monelle varkautelaiselle. Lehdestä pelättiin tulevan vain Savon Sanomien etäispesäke päinvastaisista vakuutteluista huolimatta. Keskustalaisen lehden ”mörköä” pelättiin vasemmistolaisella teollisuuspaikkakunnalla.²⁵ Myös toimittajakunnalle lehden myynti pahimmalle kilpailijalle oli suuri pettymys. Huhuttiin, että yrityskaupoissa oli suurempi, jopa valtakunnan politiikkaan liittyvä juonteensa.²⁶ Myös Ahlströmin vakaasta taloudellisesta huomasta luopuminen oli raskasta.

1980-luvun loppu oli WL:lle vaikeaa aikaa. Levikki oli laskussa ja toimittajakunta pieneni. Savon Sanomien omistajasuhteiden muutokset muuttivat jo ennestään velkaisen lehtiyhtiön toimintatapoja. Erinäisten omistajanvaihdosten ja valtausyritysten jälkeen perustettiin vuonna 1989 Savon Sanomat Oy, jonka suurimmat osakkaat olivat nyt eri lehtiyhtiöitä. Tämä vaikutti siihen, että vaikka Savon Sanomien omistamien lehtien journalistinen vapaus lisääntyi, samalla taloudelliset kriteerit ja tuloksellisuus ohjasivat lehtitalon toimintaa huomattavasti aikaisempaa enemmän. Tämä vaikutti myös WL:n toimintaan. Jo 1980-luvun lopulla aloitetut suuret saneeraukset lopettivat Varkauden ympäriskunnissa olleet aluetoimitukset ja toimittajien määrä väheni. Myös 1980-luvulla kokeiltu seitsemänpäiväisyys lopetettiin ja palattiin takaisin kuusipäiväiseksi lehdeksi. Mai Koivulan 1990-

²² Kotoaro 1969. s. 67–68.

²³ Koivula 2008.

²⁴ Lauri Koikkalainen muistee, että ainoastaan sosiaalidemokraattien suunnalta olisi ollut lievää painostusta lehden linjaan liittyen. Koikkalainen 2008.

²⁵ Eskelinen 1995. s. 60–61.

²⁶ Lauri Koikkalaisen mukaan ainakin silloinen Aamulehti oli kiinnostunut Varkauden Lehden ostamisesta, mutta Savon Sanomat olisi saanut lehden omistukseensa jopa halvemalla tarjouksella. Taustalla oli Pohjois-Savon aluepolitiikka. Koikkalainen 2008.

luvun puolella välissä loppuun saattamat saneeraukset rajoittivat WL:n toimintamahdollisuuksia, mutta koituivat luultavasti lopulta lehden pelastukseksi.²⁷

2. Mikä rakennemuutos?

2.1. Hyvinvointiyhteiskunnan juuret 1946–1973

Suomalainen yhteiskunta koki järjestyttäviä taloudellisia ja sosiaalisia muutoksia reilun 20 vuoden aikana 1970-luvun puolesta välistä eteenpäin. Öljykriisistä alkunsa saanut laskusuhdanne, inflaation ja työttömyyden yhtäaikainen kasvu, 1980-luvun markkinoiden asteittainen vapautuminen, 1990-luvun alun lama ja siitä seurannut nousu ja EU-jäsenyys vuoden 1995 alusta ovat noin 20 vuoden aikajakson taloudellinen viitekehys. Samaan aikaan suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtui myös sosiaalisesti ja kulttuurisesti suuria mullistuksia. Juuri rakennetusta suunnitteluun ja instituutorakenteisiin tukeutuneesta hyvinvointiyhteiskunnasta tulikin (ainakin poliitikkojen puheissa) joustava ja dynaaminen, vauhdilla Eurooppaan menevä tietoyhteiskunta. Kahdessa vuosikymmenessä tapahtunut murros on mittava koko maailman mittakaavassa.

Suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos liittyy suurempaan globaaliin viitekehukseen, joka sai alkunsa 1940-luvulla. Toisen maailmansodan jälkeinen aika aina 1970-luvulle saakka oli länsimaissa jatkuvan taloudellisen kasvun aikaa. Petri Böckerman ja Jaakko Kiander kutsuvatkin aikaa ”kapitalismin kultaiseksi kaudeksi”²⁸. Niin sanottu Bretton Woodsin järjestelmä takasi sodanjälkeisen ajan vakaan taloudellisen kasvun. Yhdysvaltojen dollari oli sidottu kultaan, ja muiden länsimaiden valuutat olivat sidottuja Yhdysvaltojen dollariin. Tämä toi valuuttamarkkinoille vakautta. Myös maailman jakautuminen länsimaiseen ja sosialistiseen leiriin vahvisti länsimaiden yhteistyötä. Pääomien liikkumista säänneltiin ja markkinoihin pyrittiin vaikuttamaan kokonaiskysyntää säätelemällä.²⁹

Keynesiläisestä talouspolitiikasta tuli toisen maailmansodan jälkimainingeissa länsimaiden johtava talouspoliittinen doktriini. Yksinkertaistettuna keynesiläinen talouspolitiikka pyrki täystyöllisyyteen ja niiden keinojen määrittelemiseen, millä täystyöllisyys saavutettaisiin. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että kansantalouden sisällä oli riittävästi kulutusta ja investointeja. Näiden kahden ehdon toteutuessa yhteiskunnassa vallitsi täystyöllisyys. Keynesin talusteoriassa valtion piti ohjalla

²⁷ Eskelinen 1995. s. 61-62, Koikkalainen 2008, Koivula 2008.

²⁸ Böckerman & Kiander 2006. s. 139.

²⁹ Böckerman & Kiander 2006. s. 139–141.

taloutta oikeaan suuntaan esimerkiksi tukemalla kulutusta ja investointeja. Tällä tavoin suhdannevaihteluiden aiheuttamia muutoksia voitiin tasoittaa.³⁰ Sotien jälkeinen taloudellinen kasvu perustuikin pitkälti investointien ja julkisen talouden kasvuun.

Keynesiläinen täystyöllisyyteen tähtäävä talouspolitiikka sopi hyvin myös sosiaalipolitiikan ja hyvinvointiyhteiskunnan kehittämistä ajaville piireille. Esimerkiksi yksi brittiläisen hyvinvointivaltion tärkeimmistä oppi-isistä, William Beveridge, totesi, että ”Kurjuus synnyttää vihaa”³¹. Hyvinvointiyhteiskunnan ja täystyöllisyyteen tähtäävän talouspolitiikan nähtiin edistävän yhteiskuntarauhaa.

Ensimmäiset sodanjälkeiset vuosikymmenet olivatkin keynesiläisen talouspolitiikan kulta-aikaa. Täystyöllisyyteen pyrkivä politiikka näytti tuottavan tulosta jatkuvan kasvun muodossa ja hyvinvointivaltion rakenteita voitiin kehittää teollisuusmaissa taloudellisen kasvun hellässä huomassa. Pohjoismaissa omaksuttiin nopeasti Beveridgen ajattelumalleja. Iso-Britannia olikin sodanjälkeisen sosiaalipoliittisen kehityksen mallimaa monessa suhteessa. Täystyöllisyys ja sosiaaliturvan rakentaminen nähtiin tavoiteltavana kehityksenä. Samalla termi *sosiaalinen kansalainen* sai kaikupohjaa myös Pohjoismaissakin. Kansalaiset pyrittiin sitomaan yhteiskuntaan erilaisin sosiaalipoliittisin toimin.³²

Suomen taloudellinen kehitys oli toisen maailmansodan jälkeen ripeää. Kun Suomen talouskasvua verrataan muihin teollisuusmaihin, huomataan että Suomen talouskasvu oli huomattavasti nopeampaa kuin muilla länsimaisilla teollisuusmailla.³³ Suomen talous siis kukoisti sotien jälkeen. Hävitty sota jätti jälkeensä kuitenkin monia ratkaisemattomia ongelmia. Luovutetun Karjalan yli 400 000 evakkoa oli asutettava, minkä johdosta Suomeen syntyi vuoteen 1950 mennessä yli 50 000 uutta pientilaa.³⁴ Liittoutuneiden valvontakomission tulo Suomeen syksyllä 1944 pakotti Suomen poliittisen johdon määrittelemään sekä sisä- että ulkopoliittikan toiminnan uudelleen. 300 miljoonan dollarin sotakorvaukset rasittivat Suomea aina vuoteen 1952 saakka. Suomi suoriutui kuitenkin

³⁰ Keynesiläisyyden isä John Maynard Keynes (1883–1945) oli kokenut suuren taloudellisen laman 1930-luvulla, jonka johdosta hän alkoi kehittää omaa talousteoriaansa. Keynesin tarkoitusperät eivät olleet pelkästään taloudelliset, vaan hänen mielestään täystyöllisyys oli paras lääke ääriliikkeitä, esimerkiksi kommunismia ja fasismia vastaan. Riihinen 1999. s. 5–7.

³¹ Riihinen 1999. s. 6, Haatanen 1999. s. 46.

³² Kettunen 2006. s. 241–242.

³³ Esimerkkinä Suomen talouskasvu oli vuosina 1947–1973 keskimäärin 4,20 prosenttia vuodessa, kun se naapurimaassa Ruotsissa oli samaan aikaan 2,35 prosenttia, ja Yhdysvalloissa 2,25 prosenttia. Tilastot Böckerman & Kiander 2006. s.136.

³⁴ Mylly 2005. s. 161.

jälleenrakennuksesta ja sotakoravuksista ripeästi. 1960-luvun koittaessa Suomi oli ottamassa kovaa vauhtia kiinni Länsi-Eurooppaa taloudellisessa kehityksessä ja hyvinvointivaltion rakentaminen pääsi vauhtiin myös Suomessa, tosin hitain askelin.³⁵

Suomen sodanjälkeisessä raskaassa taloudellisessa tilanteessa ei ollut varaa tehdä kovin radikaaleja sosiaalipoliittisia uudistuksia, mutta hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminen nytkähti käyntiin jo 1940-luvun lopulla. Suurin yksittäinen parannus sosiaaliturvaan oli lapsilisäjärjestelmä, joka sai alkunsa vuonna 1948. Suomen sosiaalimenot nousivat 1940-luvun lopulla pohjoismaiselle tasolle, noin kymmeneen prosenttiin kansantulosta.³⁶

1950-luvulla suomalaisen hyvinvointivaltion kehittäminen otti haparoivia askelia ja kehitys oli varsin hidasta. Suurin yksittäinen uudistus oli vuonna 1956 uusittu kansaneläkelaki, joka paransi varsinkin pienituloisten ja maatilaväestön eläkkeitä huomattavasti. Laki aiheutti jo heti voimaantullessaan närää palkkatyöläisten ja toimihenkilöiden keskuudessa, jotka oli jätetty uudistuksessa huomioimatta lähes kokonaan. Sosiaalipolitiikkaa tehtiin vielä vanhakantaisesti, eikä suuriin mullistuksiin ryhdytty.³⁷ Osasyynä tähän oli se, että Suomi oli vielä 1950-luvulla vahvasti maatalousvaltainen maa. Tulonsiirroissa oli havaittavissa selkeä maalaisliittolainen henki. Etelän kaupungeista siirrettiin varoja syrjäisemmille alueille, mikä aiheutti närää kasvukeskusten asukkaissa.

Suomalaisen hyvinvointivaltion rakentaminen nousi suomalaisen keskustelun keskiöön 1960-luvun alussa. Sotakorvaukset oli maksettu, evakoille oli järjestetty asuinsijat ja sotakorvausten ansiosta rakennettu teollisuus vaurastutti Suomea ripeää vauhtia.

Jo 1950-luvun lopulla Suomessa alettiin hahmotella kokonaisvaltaista sosiaalipoliittista ajattelua. Tämän pohdinnan seurauksena ilmestyi Pekka Kuusen *60-luvun sosiaalipolitiikka*, joka vahvisti asemansa nopeasti sosiaalipoliittisen ajattelun klassikkona. Kuusen ajattelun lähtökohtana oli kansantulon kartuttaminen ja elintason kohottaminen, jonka johdosta kansalaisille koittaisi parempi tulevaisuus. Tähän ajatukseen liittyi myös se, että vanha vastakkainasettelu kansantalouden ja sosiaalipolitiikan välillä oli unohdettava. Kuusen ajatusmalli oli hyvin rationaalinen ja se perustui

³⁵ Mylly 2005. s. 150–156.

³⁶ Haatanen 1999. s. 48–49.

³⁷ Yhtenä syynä maatalousväestöä suosivaan sosiaalipolitiikkaan voidaan pitää sitä, että sosiaalidemokraattinen puolue hajaantui sisäisesti 1950-luvun lopulla, minkä johdosta maalaisliitolla oli entistä suurempi sananvalta Suomen sisäpolitiikassa. Haatanen 1999. s. 50–51.

”sosiaalisen kansanvallan”³⁸ malliin. Kansalaisten välisiä tuloeroja oli tasattava, jotta kulutus ja sitä kautta taloudellinen kasvu olisi turvattu. Kuusen teos ilmestyi otolliseen aikaan.

Suomi teollistui 1960-luvun alussa kovaa vauhtia ja edessä oli pitkä taloudellisen kasvun aika. Kuusen ajatukset ja opit sisäistettiin nopeasti yli puoluerajojen. Suomen yhteiskuntapolitiikka alkoi kääntyä maatalousvaltaisesta ajattelusta kohti teollista aikaa. Kansantulosta ja sen kasvusta tuli tärkeä taloudellinen mittari ja yhteiskunnallinen suunnitelmallisuus lisääntyi.³⁹ Voidaankin sanoa, että Suomi siirtyi teollisuusyhteiskuntaan toden teolla vasta 1960-luvulla.

Kuusen oppien mukaisen hyvinvointivaltion rakentamiseen suhtauduttiin myös kriittisesti jo 1960-luvulla. Esimerkiksi Urpo Harva kritisoi vuonna 1964 ilmestyneessä teoksessaan *Ihminen hyvinvointivaltiossa* uutta yhteiskuntapolitiikkaa pelkästään aineelliseen hyvinvointiin perustuvaksi. Harvan mielestä henkiseen hyvinvointiin ei kiinnitetty sosiaalipolitiikassa tarpeeksi huomiota. Harva kritisoi myös sitä, että valtion suuri rooli aiheutti ihmisten arjen muuttumisen konemaiseksi ja valtio oli yksi suuri ”huoltotoimisto”. Harma kiinnitti huomiota myös jatkuvan kasvun aiheuttamiin ympäristöongelmiin, jotka nousivatkin seuraavina vuosikymmeninä entistä enemmän yhteiskunnalliseen keskusteluun. Harman näkemykset saivat laajaa kannatusta varsinkin konservatiivipiireissä, jossa väheksyttiin hyvinvointiyhteiskunnan merkitystä.⁴⁰

Suomessa oli havaittavissa 1960-luvulta lähtien myös kulttuurisen ja ideologisen ajattelun murros. Tasavallan presidentti Kekkonen kehitti konsensuspolitiikan mallin, joka perustui sosiaalidemokraattien ja keskustapuolueen vallanjakoon, johon myös kommunistit päästettiin mukaan. Tämä kansanrintamapolitiikka perustui siihen, että yhteiskuntaa vaivaavat ristiriitaisuudet pyrittiin ratkaisemaan sopimalla asioista etukäteen puolueiden ja työmarkkinajärjestöjen kesken. Eduskunnasta tuli käytännössä kumileimasin, jossa vain vahvistettiin jo kabineteissa etukäteen sovitut asiat. Pertti Alasuutari kutsuu tätä kehitystä ilmiönä nimeltä Oy Suomi Ab. Suomen kansantaloutta pyrittiin hoitamaan suljettuna yksikkönä, jota suojattiin kansainväliseltä paineelta erilaisin tullein ja tariffein.⁴¹ Toki poliittinen keskustelu kävi välillä kuumana ja ideologioiden sanansäilä oli voimakasta, mutta tosiasiasa Suomen valtiollien juna puksutteli 1960-luvun lopulta aina 1980-luvun puoleen väliin hyvinkin tasaista vauhtia eteenpäin.

³⁸Haapala 2006. s. 102.

³⁹ Elinkeinorakenne muuttui Suomessa nopeaa tahtia. Kun vuonna 1950 Suomessa maatalousväestön osuus työvoimasta oli 46 prosenttia, vuonna 1960 sen osuus oli 35 prosenttia ja 1970 enää 18 prosenttia. Tilastot Haatanen 1999. s. 52–54.

⁴⁰ Haatanen 1999. s. 52–53.

⁴¹ Alasuutari 2006. s. 47.

Tummia pilviä hyvinvointiyhteiskunnan rakennusprosessissa alkoi kuitenkin ilmaantua taivaalle varsinkin maatalouden piirissä jo 1960-luvulla. Pienviljelijätilojen määrä oli Suomessa suhteessa paljon suurempi kuin muissa teollisuusmaissa. Tähän oli johtanut sekä vuoden 1918 sisällissodan jälkeiset toimet torppareiden hyväksi että karjalaisten asuttaminen toisen maailmansodan jälkeen. Tilojen keskimääräiset viljelyalat pienenevät Suomessa heti toisen maailmansodan jälkeen, kun taas muualla kehitys oli juuri päinvastaista. Vaikka valtiovalta yrittikin tukea pientiloja eri toimin, oli pienviljelijätilojen kohtalo nopeasti teollistuvassa maassa sinetöity. 1960-luvulla tapahtunut kehitys oli pienviljelijätilojen osalta murheellinen. Kun vielä vuonna 1950 noin 1,7 miljoonaa ihmistä sai elantonsa maanviljelystä, oli tämä luku vuonna 1975 vain 318 000.⁴² OECD:n maista juuri suomalaisen maatalouden rakennemuutos oli kaikkein nopein ja maatalouden alasajo on ollut suomalaisen poliittisen keskustelun kipupiste jo 40 vuotta.

Kritiikistä ja nopean kehityksen tuomista ongelmista huolimatta suomalainen hyvinvointiyhteiskunta kehittyi ripeää vauhtia. 1960-luvun puoleen väliin mennessä Suomi täytti pohjoismaisen hyvinvointivaltion tunnusmerkit. Vuosikymmenen suuria sosiaalipoliittisia saavutuksia olivat muun muassa ansiosidonnainen sosiaaliturva vuonna 1960, työeläketurva vuonna 1962 ja vuoden 1963 sairausvakuutuslaki. Taloudellinen nousukausi hiljensi uuden sosiaalipolitiikan kritisoijat ja sosiaalipoliittisia uudistuksia tehtiin jatkuvasti Kuusen ajatusten hengessä. Suomessa siirryttiin muutamassa vuodessa minimikorvauksista ansiosidonnaiseen ja kulutusta turvaavaan korvausjärjestelmiin.⁴³

Kun hyvinvointipalvelujen perusteet oli saatu kuntoon, alettiin kehittää myös perinteisiä sosiaaliavustuksia ja sosiaalihuoltoa. Terveysasioiden siirryttyä sosiaaliministeriön alaisuuteen vuonna 1967 uudesta sosiaali- ja terveysministeriöstä kehittyi eräänlainen hyvinvointiministeriö. Kaupungistuminen ja tiiviiden perhesuhteiden höllentyminen aiheuttivat sen, että entiseen kyläyhteisöjen ja suurperheiden ”sosiaaliapuun” ei voitu enää turvautua. Suomessa siirryttiin julkisiin sosiaalipalveluihin, jolloin vanha köyhäinhoidon perinne vaipui unholaan. Terveys- ja sosiaalipalvelut tulivat kuntien vastuulle. Kohdennetut valtionavut kunnille olivat kuitenkin runsaita.⁴⁴

⁴² Mylly 2005. s. 167.

⁴³ Haatanen 1999. s. 54–55.

⁴⁴ Haatanen 1999. s. 56.

Suomen talouden lihavat vuodet päättyivät 1970-luvun puolella välissä. Suomen kansantuote oli kasvanut jatkuvasti noin viiden prosentin vuosivauhtia aina vuodesta 1950 lähtien, mutta vuoden 1973 kansainvälinen öljykriisi ja teollisuuden viennin supistuminen suistivat Suomen talouden taantumaan. Valtio- ja vientikeskeinen talous ei taannutkaan enää työtä kaikille. Samaan aikaan teollisuuden viennin supistuessa julkisen palvelun osuus työtä tekevästä väestöstä kasvoi.⁴⁵ 1960-luvun ja 1970-luvun alun teollistumisen kulta-aika päättyi ja viennin osuus kansantuotteesta kääntyi laskuun.

Niin kuin edellä on esitetty Suomen nopea teollistuminen ja vaurastuminen ei tuonut mukanaan pelkästään pelkästään positiivisia ilmiöitä.

Hyvinvointiyhteiskunnan rakennusprojektin kasvukipujen kuvaamiseen keksittiin uusi termi: *rakennemuutos*. 1960-luvun loppupuolelta lähtien rakennemuutos onkin kuulunut vahvasti suomalaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Käsitteenä rakennemuutos on ollut hyvin abstrakti. Sitä on käytetty eri aikoina ja eri ryhmien puheissa aina omien tarkoituksien tukemiseksi. 1960-luvulla rakennemuutoksella tarkoitettiin lähinnä peltojen paketointia, siirtolaisuutta ja maaltapakoa. Maaseutu-Suomi hävisi, ja nopea kehitys jätti pysyvän jälkensä ainakin kaupunkeihin ”puoliväkisin” muuttaneisiin maaseudun ihmisiin.⁴⁶

2.2. Hyvinvointiyhteiskunta kouristelee, 1973–1994

Koko toisen maailmansodan jälkeisen ajan jatkunut teollisuusmaiden taloudellisen kasvun aika pysähtyi 1970-luvun alkupuolella. Öljykriisi, inflaation nousu ja rahamarkkinoiden myllerykset ajoivat maailmantalouden ensimmäiseen pidempään taantumaan sitten 1930-luvun laman.

Vuonna 1973 alkanut öljykriisi moninkertaisti öljyn hinnan. Öljyn hinnan raju nousu pysäytti talouskasvun ja työttömyys sekä inflaatio kääntyivät nousuun. Keynesiläisessä talousajattelussa tätä pidettiin mahdottomana. Bretton Woods-järjestelmä ei pystynyt vastaamaan sekä inflaation että työttömyyden samanaikaiseen kasvuun. Stagfaaltio ajoi teollisuusmaat taantumaan. Yhdysvallat irtautui Bretton Woods-järjestelmästä ja päästi valuuttansa kellumaan vapaasti. Myös Saksan markka ja Japanin jeni päästettiin vapaasti kellumaan, mikä romutti dollariin sidotun

⁴⁵ Väyrynen 1999. s. 10–13.

⁴⁶ Ks. esim. Haapala 2006.

talousjärjestelmän.⁴⁷ Koko 1970-luku olikin teollisuusmaissa taloudellisen taantumaa aikaa ja keinoja stagflaation hillitsemiseksi etsittiin kuumeisesti.

1980-luvun alussa teollisuusmaissa inflaation torjuminen tuli tärkeimmäksi talouspolitiikan ohjenuoraksi. Vaikka länsimaat taistelivat taantumaa vastaan, keskuspankit vain kiristivät rahapolitiikkaansa. Tämä tosin hillitsi inflaation laukkaamista, mutta se myös pitkitti taantumaa ja kasvatti työttömyyttä. Varsinkin Ronald Reaganin ja Margaret Thatcherin harjoittama konservatiivinen rahapolitiikka olivat malliesimerkkejä siitä, kuinka julkista taloutta yritettiin keventää. Tämä politiikka, monetarismi, piti inflaation alentamista tärkeämpänä kuin työttömyyden alentamista. Toisaalta verotusta keventämällä pyrittiin kulutuksen tukemiseen ja sitä kautta taloudelliseen kasvuun. Samalla pääomien liikkeille koko 1900-luvun ajan asetetut esteet purettiin vähitellen. 1990-luvulle tultaessa länsimaiden talouspolitiikassa olikin käännetty kelloa 100 vuotta taaksepäin. Globaaleilla markkinoilla pääomat pääsivät liikkumaan vapaasti. Rahapolitiikan ainoana tehtävänä oli talouden kokonaisvaltaisen vakauden sijaan pelkäämään inflaation torjuminen.⁴⁸

Suomessa 1970-luvun puolessa välissä iskenyt taloudellinen taantuma osui aikaan, jolloin vanha maaseutuvaltainen Suomi oli muuttumassa kovaa vauhtia teolliseksi Suomeksi. Hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminen oli hyvässä vauhdissa, mutta taloudellinen taantuma toi taivaalle jo synkkiä pilviä.

Pienviljelijätilojen paketoiminen ja siitä johtunut runsas muuttoliike maalta kaupunkeihin sekä Ruotsiin muuttivat suomalaista yhteiskuntarakennetta rajusti. Jorma Kalelan mukaan suomalaisessa yhteiskunnallisessa ajattelussa tapahtui muutos 1970-luvun puoleen väliin tultaessa. Suomi oli rakentanut hyvinvointiyhteiskuntaa nopeassa tahdissa. Noin kymmenessä vuodessa Suomessa oli tapahtunut sama muutos ja murros, jota Ruotsissa oli toteutettu jo 1930-luvulta lähtien. 1950-luvulla suomalaisessa yhteiskunnassa noussut yhteiskunnallinen ja taloudellinen paine purkautuivat 1960-luvulle tultaessa. Sisällissodan ajoista saakka suomalaista yhteiskuntaa oli rakennettu vapaan talonpojan ajatusta noudattaen. Ajatuksena oli, että vapaan talonpojan työpanos oli kansakunnan rakennuksen tukipilari. Tämä ajatusmalli oli vahva aina 1960-luvulle saakka, jolloin yhteiskunnallisen muutoksen paine purkautui. Vaikka teollisen yhteiskunnan rakentaminen oli ollut vahvana visiona jo vuosisadan alun porvarillisilla ajattelijoilla, yhteiskunnalliset edellytykset tälle kehitykselle olivat olemassa vasta 1960-luvulle tultaessa. Kasvuvauhti oli nopeaa, ja 1970-luvulla

⁴⁷ Böckerman & Kiander 2006 s. 142–143.

⁴⁸ Em.

alettiin jo puhua rakkaan naapurin Ruotsin kiinniottamisesta elintasossa. 1960-luvun yhteiskunnallista murrosta kuvaa hyvin myös niin sanottu ”Suuri Muutto”, Pohjois- ja Itä-Suomen tyhjentyminen pienviljelijöistä, sekä siirtolaisuus Ruotsiin paremman elintason toivossa.⁴⁹

1970-luvun puolen välin jälkeen taloudellisten realiteettien muutos muutti yhteiskunnallista ajattelua. Taloudellisen kasvun tukeminen sai antaa tilaa ideologisesti uudelle ajattelumallille. Taloudellisten markkinoiden vähittäinen kansainvälistyminen sai aikaan sen, että kansainvälisen kilpailukyvyyn säilyttämisestä tuli valtiovallan tärkein ohjenuora. Hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminen siirtyi vähitellen puolustuskannalle.⁵⁰

1970-luvun lopulta lähtien suomalaisen yhteiskunnan luonne muuttui hurjaa vauhtia. Ennen kansallisessa omistuksessa ollut pääoma kansainvälistyi ja menetti isänmaallisuutensa. Holhoukseen ja suunnitelmallisuuteen perustunut kansantalous muuttuikin kilpailuun ja tuottavuuteen perustuvaksi foorumiksi. Julkishallintoa tehostettiin ja valtiota alettiin johtamaan kuin liikelaitosta. Suomen kehitys seurasi kansainvälistä kehitystä. Vuoden 1973 öljykriisi ja sitä seurannut taloudellinen taantuma ja epävarmuus lopettivat 1950-luvulta jatkuneen OECD -maiden jatkuvan taloudellisen kasvun. Taloudellinen kasvu oli perustunut keynesiläiseen ajatteluun, jossa noudatettiin täystyöllisyyspolitiikkaa. Myös julkishallintoa paisutettiin jatkuvasti.⁵¹ OECD-maat muuttuivat teollisesta yhteiskunnista jälkiteollisiksi yhteiskunniksi, jossa julkishallinnossa ja palvelualoilla työskenteli enemmän ihmisiä kuin teollisuudessa.

Suomessa kehitys oli huomattavasti OECD:n keskiarvoa ripeämpää. Suomen henkilöä kohden laskettu bruttokansantuote lähes viisinkertaistui vuosina 1950–2000.⁵² Materiaalisten voimavarojen kasvu edesauttoi hyvinvointivaltion rakennusta. Julkiset varat kasvoivat toisen maailmansodan jälkeen jatkuvasti ja valtio ohjasi varoja täystyöllisyyden ja massakulutuksen tukemiseksi. Valtio pyrki korvaamaan markkinoiden aiheuttamat tappiot, joten kyseessä oli eräänlainen sekatalous. Tämä keynesiläinen kansallisvaltion toimintaan sidottu hyvinvointivaltion rakentaminen oli mahdollista niin kauan kuin suuret pääomat olivat valtion omistuksessa.⁵³

⁴⁹ Kalela 2006. s. 205–206.

⁵⁰ Kalela 2006. s. 219–224.

⁵¹ Heikkilä 2006. s. 14–17.

⁵² Heikkilä 2006. s. 15.

⁵³ Heikkilä 2006. s. 17–22

1960-luvun lopulla alkanut sosiaalisen korporativismin aika vakiinnutti suomalaista taloutta 1970-luvun lopulta lähtien.⁵⁴ Vaikka 1980-luvun alku oli Suomessa vakaata taloudellisen kasvun aikaa, taivaalle alkoi kuitenkin kasaantua tummia pilviä. Rahamarkkinoiden asteittainen vapauttaminen vuosikymmenen kuluessa johti kasvun ohella kustannustason liialliseen nousuun, jolloin Suomen kansainvälinen kilpailukyky heikkeni. Samaan aikaan suomalainen yhteiskunta oli muuttunut todelliseksi hyvinvointivaltioksi. Yhteiskunnan oletettiin hoitavan kansalaisilleen sekä koulutus, terveydenhuolto, eläke kuin työllisyyskin. Tästä johtuen julkisen talouden osuus koko kansantuotteesta paisui. Hyvinvointivaltion ylläpitäminen ei ollut halpaa hupia.⁵⁵

Myös suomalaisessa hallintokulttuurissa tapahtui muutoksia 1980-luvulla. Suomalainen hallintomalli oli aina 1980-luvun lopulle saakka hyvin institutionaalinen. Valta oli jaettu kolmelle taholle: vahva presidentti piti tiukasti ulkopoliittista valtaa käsissään ja ulkopoliittikan linjaukset, lähinnä Suomen ja Neuvostoliiton välinen YYA-sopimus ja sen noudattaminen heijastuivat vahvasti myös sisäpolitiikkaan. Maan hallitus vastasi taas talous- ja yhteiskuntapolitiikan toteuttamisesta. Kolmantena vahvana vallankäyttäjän oli työmarkkinajärjestöt, jotka varsinkin 1960-luvulta lähtien edustivat vakaampaa jatkuvuutta kuin monesti lyhytikäiseksi jääneet hallitukset. Suomalainen hallintomalli oli hyvin valtiokeskeinen. Uskottiin rationaaliseen hallintoon. Jos asiat vain suunniteltaisiin hyvin ja ne hallinnoitaisiin oikein, yhteiskunta ja talous toimisivat kuin rasvattu kone.⁵⁶

Urho Kekkosen sairastuminen ja eroaminen tasavallan presidentin virasta vuonna 1981 herätti poliittiset päättäjät kyseenalaistamaan vanhan hallintomallin. Vaikka tasavallan presidentiksi vuonna 1982 valittu Mauno Koivisto piti edelleen kiinni presidentin vahvoista ulkopoliittisista valtaoikeuksista, vahvisti hän samalla hallituksen ja eduskunnan asemaa sisäpolitiikassa.⁵⁷

Suomi hyvinvointiyhteiskuntana 1980-luvulla näytti menestyvän kohtuullisen hyvin. Jopa rakennemuutos nähtiin hyvänä asiana suomalaisen yhteiskunnan kehityksessä. Monissa tutkimuksissa alue- ja elikeinorakenteissa tapahtuneet muutokset nähtiin positiivisena kehityksenä.

⁵⁴ Suomalainen sosiaalinen korporatismi ymmärretään työnantajien, työntekijöiden ja valtion yhteistyöksi, jonka seurauksena suomalaista tulopoliittikkaa alettiin hoitamaan 1960-luvun lopulta lähtien. Korporatismiin malliesimerkkejä on vuodesta 1968 lähtien alkaneet tulopoliittiset Tupo-sopimukset. Värynen 1999. s. 13.

⁵⁵ Sosiaalimenojen osuus Suomen bruttokansantuotteesta oli vuonna 1980 21,1 prosenttia, vuonna 1988 jo 24,1 prosenttia. Tilastot Haatanen 1993. s. 59, Värynen 1999. s. 14–16.

⁵⁶ Autoritääriin, ylhäältä päin ohjattu hallintomalli korostui Suomessa vahvasti Urho Kekkosen presidenttikautena. Keskustapuolueen ja Sosiaalidemokraattien kansanrintamahallitukset pyrkivät varmistamaan virkanimityksillä oman hyvinvointipolitiikkansa toteutumisen. Tiihonen 2006. s. 82–88.

⁵⁷ Tiihonen 2006. s. 88–89.

Rakennemuutoksen nähtiin edistävän ihmisten hyvinvointia ja tasa-arvoa. Talous kasvoi ja hyvinvointivaltiolla ei nähty mitään suoranaisia uhkakuvia.⁵⁸ Suomalainen yhteiskunta oli 1980-luvulla hyvin stabiili, suuria muutoksia ei tapahtunut. Koettiin, että hyvinvointiyhteiskunta oli ”valmis” ja siihen tarvittiin korkeintaan pieniä hienosäätöjä. Tällöin alettiin puhua pohjoismaisesta hyvinvointivaltiosta eräänlaisena projektina, joka oli saatu lähes päätökseen.⁵⁹

Vuotta 1987 voidaan pitää vedenjakajana suomalaisessa poliittisessä elämässä. Harri Holkerin historiallinen sinipunahallitus toi kokoomuksen hallitukseen ensimmäistä kertaa yli 20 vuoteen. Tästä alkoi kehitys, joka nosti hallituksen Suomen poliittisen elämän keskiöön presidentin roolin kustannuksella. Eduskunnan ja puolueiden asema vahvistui.⁶⁰ Samalla uusi sinipunahallitus joutui huomaamattaan tilanteeseen, josta ei ollut helppoa ulospääsyä.

Holkerin hallitus nosti hallitusohjelmaansa termin *hallittu rakennemuutos*. Hallitusohjelmassa todettiin, että suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtui muutoksia, jotka johtuivat pitkälti maailmantaloudessa ilmenneistä rakennemuutoksista, toisin sanoen pääomaliikkeiden vapauttamisesta ja uudesta inflaation torjumiseen keskittyvästä rahapolitiikasta. Holkerin hallitus pyrki hallitsemaan rakennemuutoksen vaikutuksia Suomessa. Holkerin hallituksen ylevänä tavoitteena oli saattaa Suomi globaaliin maailmantalouteen ja tehdä Suomesta kansainvälisesti menestyvä hyvinvointivaltio. Alku näyttikin lupaavalta: Suomen bruttokansantuote nousi vuonna 1990 aivan maailman kärkeen Japanin ja Sveitsin rinnalle.⁶¹ Usko suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan menestymiseen maailman mylleryksissä eli vahvana.

Niin kuin aina hyvistä juhlista yleensä, myös 1980-luvun yltiöoptimismista seurasi mahtava krapula. 1980-luvun lopun rahamarkkinoiden vapauttaminen, maailmanlaajuinen taantuma, Neuvostoliiton hajoaminen ja löysä rahapolitiikka ajoivat Suomen rauhanajan historian pahimpaan ja synkimpään lamaan. Laman syitä on monia, mutta päällimmäisenä syynä pidetään yleisesti Suomen rahamarkkinoiden nopeaa vapauttamista ja tästä syntynyttä nopean kasvun illuusiota ja kustannusten hallitsematonta kasvua. Kun maailmantalouden ongelmat alkoivat heijastua sitten Suomeen, ei Suomen avautuneella taloudella ollutkaan enää samoja keinoja finanssipolitiikan sääntelyyn, kun mihin koko sotienjälkeisessä, sinänsä hyvin suljetussa järjestelmässä oli ollut mahdollista. Suomessa ei oltu myöskään varauduttu globaalitalouden ongelmiin. Devalvaatio ja

⁵⁸ Haapala 2006. s. 93.

⁵⁹ Kettunen 2006. s. 248–249.

⁶⁰ Tiihonen 2006. s. 88–89.

⁶¹ Haapala 2006. s. 93–94.

inflaatio eivät olleetkaan enää tehokkaita keinoja uudessa globaalissa taloudessa.⁶² Uuteen tilanteeseen yritettiin vanhoja keinoja, eikä se onnistunut.

Lama ulottui yhteiskunnan joka alueelle. Lamavuosien poikkeusolot vauhdittivat yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia. Jo 1980-luvulla alkanut kehitys suunnitelmataloudesta kilpailutalouteen vietiin loppuun. Rajut muutokset perusteltiin välttämättömyyksiä. Lamasta ei selvittäisi muuten, ellei taloudellisesta nationalismista luovuttaisi. 1980-luvun lopulla tapahtunut kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden vapautuminen ja Neuvostoliiton talouden romahtaminen asettivat Suomen uuteen tilanteeseen. Taloudellinen tehokkuus ja kansainvälinen kilpailu nousivat yhteiskunnallisen keskustelun keskiöön.⁶³ Ei puhuttu enää hallitusta rakennemuutoksesta.

1980-luvun lopulla Suomessa alkanut keskustelu osallistumisesta Euroopan taloudelliseen integraatioon iskostui poliittisen keskusteluun laman keskellä 1990-luvun alkupuolella. Laman kourissa kamppailut valtiontalous piti saada eurokuntoon ja tästä tehtiin oikein kansallinen projekti. EU-kelpoisuuden lääkkeit olivat inflaation hidastaminen ja taloudellisen kasvun turvaaminen.

Tutkimuskirjallisuudessa esiintyy myös vahvaa kritiikkiä Suomen hallituksen ja Suomen Pankin 1990-luvun tiukkaa rahapolitiikkaa kohtaan. Jaakko Kianderin mukaan jälkikäteen voidaan todeta, että Suomen tiukka finanssipolitiikka ja alijäämäisten budjettien pelko pitkitti lamaa ja nosti työttömyyden aivan tähtitieteellisiin lukemiin, pahimmillaan yli 500 000 työttömään vuonna 1994. Kiander ottaa vertailukohdakseen Ruotsin, jossa finanssipolitiikka oli huomattavasti elvyttävämpää. Ruotsissa työttömyys ei päässyt nousemaan niin korkeaksi kuin Suomessa, ja lamasta toipuminen oli huomattavasti nopeampaa kuin Suomessa. Laman jälkeinen Suomen talouden kasvuvauhti olisi antanut Suomelle mahdollisuuden elvyttävämpään politiikkaan laman aikana.⁶⁴ Jälkiviisuus on aina helpompaa, mutta totuus on se, että 1990-luvulla Suomen talouskasvu oli kokonaisuutena ripeämpää kuin Ruotsin.⁶⁵ Jos tämä olisi osattu ennakoida aikaisemmin, elvytystä olisi voitu tehdä laman aikana rohkeammin. Toinen asia on se, että olisiko Suomen taloudellinen kehitys ollut elvyttävämmän talouspolitiikan jälkeen niin suotuisaa.

⁶² Ks. esim. Väyrynen 1999. s. 14–15.

⁶³ Heikkilä 2006. s. 19–35.

⁶⁴ Kiander 2002. s. 60–61.

⁶⁵ Suomessa koko vuosikymmenen talouskasvu oli 2,2 prosenttia, Ruotsissa 1,8 prosenttia. Tilastot: Kiander 2002. s.61.

2.3. Varkaus hyvinvointi-Suomen pienoismallina

Varkauden kaupunki on hyvä vertailukohta koko suomalaisen yhteiskunnan kokemaan sosiaaliseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen rakennemuutokseen 1900-luvun kuluessa. Varkaudessa on pienemmässä mittakaavassa eletty ja koettu kaikki koko Suomen kohtaamat haasteet ja kehityskulut. Teollisuuspaikkakunnalla on toki aina omat erityispiirteensä.

Varkaus on ollut perinteinen savupiipputeollisuuden keskus jo 1910-luvulta saakka. Varkauden seudulle alettiin rakentaa teollisuutta 1800-luvun jälkipuoliskolla ja teollisuuden ympärille kehittyi nopeasti vilkas asutuskeskus. Vuonna 1910 A. Ahlström Osakeyhtiö sai yrityskaupoilla vahvan sijan Varkauden teollisuudesta.⁶⁶ Ahlström alkoi kehittää vahvasti Varkauden teollisuutta ja Varkaus olikin aina 1960-luvulle saakka vahvasti ”Römmin” kauppala. Ahlström oli vahvasti mukana Varkauden kauppalan kehittämisessä ja metsäyhtiön vaikutusvalta paikkakunnalla oli suuri. Vielä 1960-luvulla suurin osa Varkauden päätöksistä hyväksyttiin tehtaiden kabineteissa.⁶⁷

Varkauden valtarakenteissa tapahtui radikaali muutos 1960-luvun kuluessa. Vaikka Ahlströmin vaikutus oli vielä suuri, hyvinvointiyhteiskunnan kehitys ja kunnan palveluiden lisääntyminen siirsi poliittista valtaa enenevässä määrin kunnallisille päättäjille. Varkauden vaurastuessa ja kasvaessa kauppalassa alettiin elätellä toiveita siitä, että Varkaudesta tulisi kaupunki. Pitkän keskustelun ja valmistelun päätteeksi näin tapahtuikin vuonna 1962.⁶⁸

1960-luvun hyvät ajat näkyivät myös Varkauden kaupunkielämässä. Vuonna 1964 hyväksytty Varkauden uusi yleiskaava perustui erittäin optimistisiin väestöennusteisiin. Tapani Purolan laatimissa ennusteissa pienimmänkin kasvun malli ennusti, että Varkaudessa asuisi vuonna 1990 ainakin 30 000 henkeä. Runsaimman kasvun ennusteessa Varkauden väkiluku olisi ollut lähes 55 000 henkeä.⁶⁹ Väestöennusteissa lähdettiin liikkeelle siitä, että teollisuuden asema on Varkaudessa erittäin suuri verrattuna moniin muihin paikkakuntiin ja tämä aiheuttaa nopean väestönkasvun muiden elinkeinojen kasvaessa. Tämä oletamus perustui siihen, että vuonna 1960

⁶⁶ Ahlströmin historiikissa Paul Wahlin & Co:n ostoa ja sitä edeltänyttä kilpailua pidetään yhtenä suomalaisen metsäteollisuuden merkittävimpana kauppana. Totta onkin, että Ahlström teki erittäin hyvät kaupat, jonka johdosta se sai Varkauden tärkeimmät tuotantolaitokset ja maa-alueet hallintaansa erittäin edulliseen hintaan. Kaupoilla Ahlström loi pohjan Varkauden teollisuudelleen. Schybergson 1993 s. 97–104, Moillanen 1990. s. 15–18.

⁶⁷ Itkonen 2004- s. 285–289.

⁶⁸ Em.

⁶⁹ Luvut: Itkonen 2004. s. 297.

Varkauden palveluelinkeinojen osuus oli vain reilut puolet siitä, mitä se oli muissa kauppaloissa ja kaupungeissa keskimäärin⁷⁰.

1960-luvun kasvava hyvinvointiyhteiskunta näkyi varkautealaisessakin julkisessa hallinnossa. Palveluiden lisääntyessä myös kaupungin virkamiehistö paisui. Etenkin terveyden- ja sairaanhoidon osuus kasvoi 1960-luvun Varkaudessa huimaa vauhtia. Myös luottamuselinten vaikutusvalta alkoi kasvaa. Kaupunkia rakennettiin toiveikkuuden vallitessa. Kaupunginjohtaja Eino E. Salmi kiteytti Varkauden kehityksen suunnan syyskuun 8. päivänä 1964 tasavallan presidentti Urho Kekkosen vierailun yhteydessä pidetyssä puheessaan:

”Varkauden historia on kertomus nykyaikaisen, 23 000 asukasta käsittävän teollisuusydyskunnan rakentamisesta Savon maakunnan sydämeen, harmaiden mökkien ja kivisten peltojen keskelle. - - Samanaikaisesti kuin Varkauden Tehtaiden johto erinomaisella tehokkuudella ja aktiivisuudella hoitaa paikkakunnan teollisuuslaitoksia, kohottaa tuotantolukuja ja aikaansaa uusia pysyviä työpaikkoja, samanaikaisesti kuntayhteisö parantaa ja monipuolistaa palvelujaan.”⁷¹

Usko ja luottamus tulevaisuuteen oli Varkaudessa kova. Ahlström jatkoi investointejaan Varkaudessa koko 1960-luvun. Koko yhtiön investoinneista yli puolet koski Varkautta ja ne keskittyivät kemiallisen metsäteollisuuden kehittämiseen. Kolmas paperikone valmistui 1961. Paperikoneen kustannukset olivat kuitenkin yli 900 miljoonaa markkaa arvioitua suuremmat, mikä aiheutti Ahlströmin suunniteltua suuremman velkaantumisen. Investoinnit Varkauteen rauhoittuivatkin useiksi vuosiksi. Yhtiö kuitenkin kehitti 1960-luvulla jonkin verran kaupungin vaneritehdasta ja konepajateollisuutta.⁷²

Varkauden kaupunki kehittyi ja kasvoi suotuisissa olosuhteissa aina 1970-luvulle saakka. Maaseutuvaltaisten kuntien keskellä oleva teollisuuspaikkakunta näytti selviävän 1960-luvun yhteiskunnallisista myllerryksistä voittajana.

1970-luvulla Ahlström aloitti Varkaudessa suuret investoinnit, joita voidaan pitää yhtiön kolmantena ja viimeisenä Varkauden teollisuuden voimakkaana kehittämisen aikana.⁷³ Vuosina 1970–1973 toimeenpantu PuSa-projekti uudisti puunkäsittelyn ja sahan. Vuosina 1975–1977

⁷⁰ Varkaudessa osuus oli 24,1 prosenttia, kun kaikkien kauppaloitten ja kaupunkien keskiarvo oli 41,2 prosenttia. Itkonen 2004. s. 297.

⁷¹ Itkonen 2004. s. 301, puhe julkaistu alunperin Varkauden kaupungin kunnalliskertomuksessa vuodelta 1964.

⁷² Schybergson 1990. s. 234–238.

⁷³ Ensimmäinen oli 1920-luvulla, toinen 1960-luvun alussa. Ks. Schybergson 1990 ja Itkonen 2004.

Varkauden paperiteollisuuden VaPa-projekti toi kaupunkiin muun muassa neljännen paperikoneen. Rakennusprojektit toivat kaupunkiin välillisesti noin 800 työpaikkaa, ja tehtaiden laajennukset toivat ainakin 100 uutta vakinaista työpaikkaa.⁷⁴

1970-luvulla ympäristönsuojelu nousi tapetille kaupungin teollisuutta kehitettäessä. Taustalla piili Ahlströmin aiheuttama ympäristökatastrofi. Ahlström kehitti 1960-luvun jälkipuoliskolla Kauttuan paperitehtaalle Eurajoen rantaan uuden puhdistuslaitoksen sen jälkeen, kun koko Eurajoen kalakanta oli hävinnyt paperitehtaan jätevesipäästöjen seurauksena. Satsaukset ympäristönsuojeluun alkoivat tuottaa tulosta myös Varkaudessa. Viiden vuoden tutkimustyön jälkeen Varkaudessa käynnistettiin vaahdotusmenetelmään perustunut puhdistuslaitos vuonna 1971.⁷⁵ Ympäristötietoisuuden kasvu ihmisten ajattelussa ja julkisessa sanassa painostivat Ahlströmiä kehittämään ympäristöteknologiaansa koko 1970-luvun ja vuosikymmenen lopulla Ahlström olikin tällä alalla maailman kärkipäässä.

Ahlströmin Varkauden teollisuuden täydellinen remontti 1970-luvulla loi siemenen Varkauden nykyiselle teollisuusrakenteelle. Tietotekniikan tulo prosessiteollisuuteen toi uusia mahdollisuuksia innovaatioiden kehittämiseen myös Ahlströmin piirissä. Ensimmäinen tietokone tuli Varkauden tehtaille jo vuonna 1969. 1970-luvulla Varkauden tehtailla pyrittiin kehittämään maailman johtavia paperitehtaiden automatisoituja prosessimalleja, ja tämän uuden tutkimushaaran lopputuloksena Ahlström perusti kehitysyksikkönsä tietokoneosastosta oman yrityksensä, Altim Control Oy:n. Altim oli varsinkin 1980-luvulla malliesimerkki uudesta, joustavasta yksiköstä, joka sai rauhassa kehitellä uusia tietotekniikkaan liittyviä innovaatioita.⁷⁶ Altimin panos uuden teknologian saralla oli vahva koko 1980-luvun ja yhtiön työympristö ”thinktankeineen” oli jotain aivan ennenkuulumatonta perinteisellä teollisuuspaikkakunnalla.

1970-luvulla tapahtui Varkauden kaupungin kannalta merkittävä käänne. Hyvinvointipalveluiden ja tätä kautta hallinnon kasvu aiheuttivat sen, että Ahlströmin ote Varkauden päätöksenteosta väheni ainakin suoran vaikuttamisen näkökulmasta. Kun ennen suuret päätökset tehtiin aina ”johtajan toimiston kautta”, siirtyi päätöksenteko lopullisesti Varkaudessa kaupungintalolle. Tietenkin suurista asioista, kuten esimerkiksi rajusti kasvaneen laivaliikenteen ja satamaratkaisujen

⁷⁴ Itkonen 2004. s. 309.

⁷⁵ Schybergson 1990. s. 245–246.

⁷⁶ Jääskeläinen & Lovio 2003. s. 22–26.

tekemisestä, neuvoteltiin tehtaan johdon kanssa tiiviisti. Mutta ratkaiseva päätöksenteko oli siirtynyt lopullisesti kunnallisille elimille, kaupunginvaltuustolle ja virkamiehille.

Syynä Ahlströmin paikallisen vaikutusvallan vähenemiseen oli myös sillä, että Ahlström alkoi muuttua 1970-luvun kuluessa pikku hiljaa yhden perheen omistamasta, patriarkaalisesti johdetusta yrityksestä kansainvälistyväksi metsäyhtiöksi. Tämän seurauksena päätäntävalta siirtyi pikkuhiljaa enemmän paikallisjohtajilta yrityksen pääkonttoriin Noormarkkuun Porin lähelle. Viimeinen ”todellinen patruuna” kaupungissa oli Anders Ramsay 1970-luvulla. Hänen jälkeensä tehtaan paikallisjohtajien vaikutusvalta kaupungissa väheni koko ajan.⁷⁷

Varkaus oli 1970-luvulla omaksunut suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan mallit ja kaupungissa toteutettiin paljon hankkeita sosiaalisten turvaverkkojen rakentamiseksi ja parantamiseksi. Ihmisten asennoituminenkin entiseen ”köyhäinapuun” oli jo muuttunut. Varkautelaiset eivät tunteneet enää häpeää, jos he joutuivat kääntymään viranomaisten puoleen. Koettiin, että kaikki kuuluivat tavalla tai toisella sosiaalihuollon piiriin. Varkauden sosiaalihuolto oli monin paikoin jopa edistyksellinen verrattuna moniin muihin suomalaisiin paikkakuntiin. Esimerkiksi lähinnä alkoholisteille ja mielisairaalasta päässeille tarkoitettu Ukkokoti oli paremmin varustettu kuin vastaavat paikat vaikkapa Helsingissä.⁷⁸ Mutta jo 1970-luvulla erityisesti vanhustenhuolto oli se, joka vei enenevässä määrin rahaa ja resursseja.

1970-luvulla Varkauden kehityksessä alkoi näkyä ensimmäiset taantuvan teollisuuspaikkakunnan merkit. Jos otetaan avuksi Varkauden väestötilastot, huomataan kaksi selkeää kehitystrendiä, jotka ovat alkaneet jo 1960-luvulta: kaupungin väkimäärä ei ole lisääntynyt yli 40 vuodessa juuri lainkaan ja toisaalta teollisuuden parissa työskentelevien määrä on vähentynyt varsinkin 1990-luvun alusta lähtien hyvinkin rajusti.⁷⁹

Varkaudessa ylitettiin jo 20 000 asukkaan raja vuonna 1958. Enimillään väkimäärä on ollut vuonna 1986, jolloin Varkaudessa asui 25 039 asukasta. Vuosituhannen vaihteessa asukkaita oli 23 437. Väkimäärä on siis kääntynyt hienoiseen laskuun jo 1980-luvulta saakka. Kun syntyvyys on ollut koko ajan kuolleisuutta korkeampi, niin väkimäärän väheneminen johtuu muuttotappiosta. Samalla teollisuuden työpaikat ovat vähentyneet huomattavasti. Vielä 1970-luvulla ja 1980-luvun alussa

⁷⁷ Jääskeläinen & Lovio 2003. s. 17–18.

⁷⁸ Itkonen 2004. s. 328.

⁷⁹ Tilastot Itkonen 2004. s. 383–385.

teollisuudesta sai leipänsä yli 4 000 varkauteista. Vuonna 1990 luku oli 3 823, vuonna 1995 enää 2 587. 30 vuodessa Varkaudesta katosi yli 2 000 teollisuuden työpaikkaa.⁸⁰

Suuret muutokset Varkaudessa saivat alkunsa 1970-luvun loppupuolen taloudellisesta taantumasta ja sen seurannaisvaikutuksista. Vuoden 1973 öljykriisi ja siitä aiheutuneet kustannusten nousu iskivät vientivetoiseen metsäteollisuuteen lujaa. Myös Varkauden paperiteollisuuden jatkuva investointien tarve vaati Ahlströmiltä jatkuvia suuria rahallisia panostuksia Varkauteen. Ahlströmissä alettiin pohtia Varkauden asemaa yrityksen strategiassa aivan uudelta kantilta.⁸¹

Ahlströmin kansainvälistyminen sai alkunsa 1960-luvun lopulla, jolloin tehtiin ensimmäiset tunnustelut kansainvälisille markkinoille pääsemiseksi. Tämä liittyi vahvasti Suomen liittämiseen EFTA:sa. Suomen paperiteollisuus alkoi solmia läheisempiä suhteita EEC:n tulliliiton kuuluviin maihin. Ahlströmin ensimmäiset ulkomaiset yritysostot suuntautuivat Italiaan, josta yhtiö hankkikin paikallisen perheyrityksen Bosson paperitehtaiden osake-enemmistön vuonna 1963. 1960-luvun lopulla Ahlströmin pakkauslasiteollisuus laajeni Kanadaan, jonne Ahlström perusti aivan uuden pullolasitehtaan. Samaan aikaan myös Ahlströmin kartonkiteollisuus laajeni Ruotsin Norrköpingiin.⁸²

Vaikka Ahlström kansainvälistyi koko 1970-luvun ajan, se oli vielä 1980-luvun alussa vahvasti kotimainen perheyritys. Krister Ahlströmin tullessa yrityksen johtoon vuoden 1982 alussa hänen yhtenä johtoajatuksenaan oli Ahlströmin kansainvälistymisen nopeuttaminen. Kehitys tällä saralla olikin nopeaa: kun vielä vuonna 1985 Ahlströmin ulkomaisen henkilöstön osuus konsernissa oli 17 prosenttia, oli se vuonna 1990 jo 40 prosenttia. Liikevaihdosta vuonna 1990 jo 70 prosenttia tuli ulkomailta.⁸³

Näin suuri tietoinen kansainvälistymisen tarve ei voinut olla näkymättä myös Varkaudessa. Varkauden metsäteollisuuden investoinnit veivät suuren osan koko Ahlströmin investoinneista⁸⁴, eikä Ahlströmin suunnittelemiin laajennuksiin ulkomailta ja Ahlströmin muilla kotimaisilla paikkakunnilla ollut varaa. Yrityksessä alkoi muhia ajatus Varkauden omistusten myymisestä.

⁸⁰ Tilastot Itkonen 2004. s. 383–385.

⁸¹ Schybergson 1990. s. 258–267.

⁸² Em.

⁸³ Tilastot: Jääskeläinen & Lovio 2003. s. 32.

⁸⁴ Vuosina 1977–1981 Varkauden osuus oli 15 prosenttia koko Ahlströmin investoinneista. Jääskeläinen & Lovio 2003. s. 20.

1970-luvun puolella välissä alkanut taloudellinen lama kesti useita vuosia ja Varkaudessa se kosketti erityisesti Ahlströmin omistamaa vaneritehdasta. Lomautuksia oli usein ja tuotantoa supistettiin jatkuvasti, mutta Ahlström ei saanut vaneritehdasta kannattavaksi. Lopulta Ahlström myi kannattamattoman vaneritehtaan Rauma-Repolle syyskuussa 1985. Suomen suurimman vaneritehtaan 380 työntekijää jatkoivat uuden omistajan alaisuudessa, mutta vaneritehtaan taru päättyi lopulta vuonna 1990. Varsinainen pommi kaupungille koitti kuitenkin vuonna 1986, kun Ahlström päätti myydä koko Varkaudessa sijaitsevan metsäteollisuutensa Enso-Gutzeitille. Tehtaat siirtyivät Enson omistukseen maaliskuussa 1987. Ahlströmin pääjohtaja Krister Ahlström perusteli metsäteollisuuden myymistä seuraavasti:

Strategisesti merkittävää oli vapautuminen pääomavaltaisesta Varkauden metsäteollisuudesta, jolla monena vuonna oli epätydyttävä kannattavuus ja joka siksi oli konsernille taloudellisesti raskas.⁸⁵

Yrityskaupat otettiin kaupungissa vastaan raskaasti, olihan sadat työntekijät olleet töissä ”Römmin” palveluksessa koko ikänsä.

Ahlströmin yritys keskittyä vain tietyille ydinaloille epäonnistui siinä mielessä, että yritys teki vielä 1990-luvun alussa tappiota. Tappioiden johdosta se myi Altim Controlin yhdysvaltalaiselle Honeywellille. Varkauden konepajateollisuus pysyi Ahlströmin hallussa aina vuosituhannen vaihteeseen saakka, mutta siitäkin luovuttiin vuonna 2001. Näin Ahlström hävisi vajaan 20 vuodessa kokonaan Varkauden yrityskartalta. Tilalle olivat tulleet Stora Enso, Honeywell, Foster Wheeler ja Andritz.⁸⁶

Vaikka 1980-luvulla Varkaudessa tapahtui suuria yritysostoja, kaupunkiin myös investoitiin lisää. Yksittäinen suuri tapahtuma oli Sanoma Osakeyhtiön Varkauden Painotalon tulo kaupunkiin vuonna 1989. Painotalossa painettiin sekä Helsingin Sanomien että Ilta-Sanomien Keski- ja Pohjois-Suomen lehdet. Painotalon sijainti on sinänsä mielenkiintoinen, että Varkaus on yksi harvoja paikkoja maailmassa, jossa linjaston toisesta päästä menee sisälle uittotukki ja toisesta päästä tulee valmis sanomalehti.⁸⁷

Varkaudessa osattiin myös ennakoida suuren teollisuuden mahdollisia vaikeuksia. Jo vuonna 1979 Varkauteen perustettiin Varkauden Teollisuuskylä Oy, jonka ajatuksena oli rakentaa

⁸⁵ Jääskeläinen & Lovio 2003. s. 390.

⁸⁶ Jääskeläinen & Lovio 2003. s. 389–393.

⁸⁷ Jääskeläinen & Lovio 2003. s. 392.

teollisuushalleja, joita sitten vuokrataan yrityksille. Ongelmana oli se, että Varkauteen ei saatu houkuteltua ulkopuolisia yrityksiä, vaan teollisuushalleilla olivat jo ennestään Varkaudessa olleet yritykset.⁸⁸ Ulkopuoliset eivät siis kokeneet Varkautta kovin houkuttelevana paikkakuntana yrittää.

Varkauden kunnallispolitiikassa konsensushenki oli vallalla 1970-luvun lopulta alkaen. Vasemmistopuolueilla oli selvä enemmistö Varkauden kunnanvaltuustossa. Talouden rakennemuutosten aiheuttamat ongelmat pakottivat kuitenkin kaikki puolueet keskittymään elinkeinopolitiikan hoitamiseen. Varkauden kunnallispolitiikkaa voi luonnehtia 1980-luvulla jopa pysähtyneeksi.⁸⁹ Jos asioista riideltiin, ne pidettiin ainakin julkisuudelta piilossa.

Varsinkin työttömyyden hoito oli Varkaudessa puolueita yli aaterajajojen sitova ongelma. Teollisuuspaikkakuntana Varkauden työttömyys on ollut aina korkeampaa kuin koko maan keskiarvo.⁹⁰ Yhtenä ratkaisuna työttömyyden vähentämiseksi nähtiin kaupungin imagoremontti. Varkaudessa onkin yritetty haihduttaa perinteisen teollisuuspaikkakunnan leimaa jo 1980-luvulta lähtien. Kampanjoilla on yritetty houkutella Varkauteen uusia yrittäjiä ja veronmaksajia. Kaupunginjohtaja Sulo Kilpiön pääkirjoitus vuonna 1987 julkaistussa kaupungin esitteessä kuvastaa kaupunginjohtajan mielialoja suurten rakennemuutosten mullistuksissa:

Olemme toki ylpeitä pitkästä teollisesta perinteestämme ja suurteollisuus on edelleenkin elinkeinorakenteemme peruspilareita. - - Nykyinen Varkaus on yhtä hyvin pienen ja keskisuuren teollisuuden, korkean teknologian ja monipuolisen palvelun kuin suurteollisuudenkin kaupunki.⁹¹

Puhe on ymmärrettävä nousukauden puheeksi, mutta taustalla on kuitenkin huoli Varkauden maineesta pelkkänä savupiipputeollisuuden työssijana. Varkauden väestökehitys oli kasvanut huippuunsa juuri paria vuotta aikaisemmin, mikä kannusti myös optimistisuuteen.

Hyvivointiyhdistykunnan ylläpito vaati huomattavasti kaupungin talouden resursseja. 1990-luvun puoleen väliin tultaessa Varkauden sosiaalitoimessa oli jo 700 työntekijää ja se imi 70 prosenttia Varkauden käyttövaroista. Varkauden pitkäaikainen sosiaalijohtaja kiteytti Varkauden erityispiirteet hyvin jäädessään eläkkeelle 1997.

⁸⁸ Jääskeläinen & Lovio 2003. s. 392

⁸⁹ Itkonen 2004. s. 393–396.

⁹⁰ Esimerkiksi laman kynnyksellä vuonna 1990 Varkauden työttömyys oli 6,9 prosenttia, kun se koko maassa oli 4,1 prosenttia. Vuonna 1993 Varkauden työttömyysaste oli peräti 25,3, kun se koko maassa oli 19,3. Tilastot Jääskeläinen & Rovio 2003. s. 125.

⁹¹ Itkonen 2004. s. 397.

Varkauden vitsauksena on ollut pitkään hälyttävän korkealla pysynyt työttömyys. Suuri epäkohta on myös se, että me varkauteen sairastamme puolitoistakertaisesti sen, mitä ihmiset Suomessa keskimäärin. - - Kaupungin väestö on myös ikääntynyt ja keskimääräinen ikääntymisaste vain kohoaa. 25 vuotta sitten 65-vuotiaita oli kaupungin asukkaista vajaa 8 prosenttia, nyt yli 16 prosenttia.⁹²

Sosiaalimenojen raju kasvu ja 65-vuotiaiden määrän kaksinkertaistuminen on vaikuttanut paljon Varkauden kehitykseen. Vaikka koko Suomessa on ollut samanlaista kehitystä, on varsinkin väestön ikääntyminen ollut Varkaudessa suuri kuluja kasvattava ilmiö. Kaupungin suurin ongelma on kuitenkin jo vuosikymmeniä ollut suuri työttömyys, jota on selitetty teollisuuden rakennemuutoksella.

Lama iski Varkauteen yhtä lujaa kuin muuhunkin Suomeen. Vaikka 1980-luvulla Varkauden elinkeinorakenne koki monia mullistuksia, taloudellinen kasvu toi kaupungin asukkaille hyvinvointia. Laman aikana kaupungin työttömyys nousi kuitenkin nopeasti lähes neljännekseen koko työvoimasta. Samaan aikaan Ahlström myi lisää tappiollisia omistuksiaan pois kaupungista. Mielialat olivat syystäkin välillä hyvin synkät. Tammikuussa 1993, laman syvimpään aikaan, Varkauden Lehden silloinen päätoimittaja Lauri Koikkalainen peräänkuuluttikin elinkeinoelämältä ja kaikilta Varkauden päättäjiltä uusia avauksia.

Mistä löytyy se Sampo, joka tulevaisuudessa jauhaa talousalueellemme vaurautta? Mikä on se uusi aalto, jonka harjalla me nousemme? Vielä muutama vuosi sitten uskoimme tietotekniikkaan, mutta siihenkin uskoon on jo ainakin osin jouduttu pettymään. Mistä löytyisi uutta toivoa?⁹³

Varkaus toipui kuitenkin laman kourista kohtuullisen hyvin, ainakin jos katsotaan taloudellisia mittareita. Kun työn tuottavuus laski kaikilla toimialoilla Varkaudessa vuosina 1990–1995, kasvoi esimerkiksi tellisuuden tuottavuus 1995–2000 jo 4,1 prosenttia, mikä oli kaksi kertaa nopeampaa kuin koko maassa.⁹⁴ Ulkomaisten yritysten tulo Varkauteen ja teollisuuden keskittyminen kolmeen vahvaan suomalaiseen klusteriin – metsään, metalliin ja elektroniikkaan – kesti laman ja globalisaatioshokin 1990-luvun alussa.⁹⁵ Varkauden perusteollisuutta, keskellä kaupunkia olevaa kolmen savupiipun paperitehdasta globalisaatio ei ole ainakaan toistaiseksi saanut hävitettyä.

⁹² Lainaus Itkonen 2004. s. 398.

⁹³ WL 5.1.1993. Pääkirjoitus ”Sampo hakemaan”.

⁹⁴ Tilastot Jääskeläinen & Rovio 2003. s. 118–119.

⁹⁵ Tilastot Jääskeläinen & Rovio 2003. s. 113.

3. Moraalinvartija tehtaan varjossa: WL 1975–1977

3.1. ”Ihminen ohjaa sekä yhteiskunnan että teollisuuden toimia”⁹⁶

Suomalaista julkista keskustelua hallitsi 1970-luvun puolessa välissä lähinnä yksi teema: työllisyys. Öljykriisistä alkanut taloudellinen epävarmuus iski rajuna ihmisten todellisuuteen vuonna 1975. Samaan aikaan Suomen vapaakauppasopimus EEC:n kanssa aiheutti eritoten Suomen vientiteollisuudelle harmaita hiuksia.

Varkaudessa vuosi 1975 otettiin vastaan epävarmoin tunnelmin. Kansanedustaja Jorma Rantala(sd.) sanoi uudenvuoden puheessaan, että Varkaus kokee herkästi nahoissaan kansainvälisen kaupan ongelmat:

Teollisuutemme pyörii suurimmalta osaltaan ulkomaankaupan varassa. - - Korkea teollistumisaste ei suojele työttömyydeltä vaikeina aikoina. Yhteiskunnalla on ja sillä pitää olla käytettävissään keinot työttömyyden torjumiseksi silloin kun tuotantoelämä joutuu vaikeuksiin.⁹⁷

Työllisyystilanne ja sen hoito olivat siis vuoden kuuma puhenaihe Varkaudessakin. Kaupungissa oli toki ryhdytty toimiin uusien työpaikkojen saamiseksi. WL:n vuoden ensimmäisessä pääkirjoituksessa kehoitettiin päättäjiä myönteiseen yrityspolitiikkaan. Pääkirjoitus kiitteli edellisen syksyn yrityskartoitusta ja toivoi yrittäjävällisyyden jatkumista.

Vuoteen 1980 mennessä arvioidaan saatavan noin 900 uutta työpaikkaa liike- palvelus- ja rakennuslalle - - Arvio tuntuu aika optimistiselta, joskaan ei mahdottomalta.⁹⁸

Öljykriisin vaikutuksia pohdittiin Warkauden Lehden sivuilla säännöllisin väliajoin. Tammikuun 19. päivän pääkirjoituksessa kiinnitettiin huomiota siihen, että inflaation torjunnasta oltiin siirtymässä ennemminkin työllisyyden hoitamiseen. Tilanne oli sikäli omituinen, että samaan aikaan esiintyi sekä voimakasta inflaatiota että työttömyyttä. Tämä oli ennenkuulumatonta.⁹⁹ Inflaatio laukkasi vuonna 1974 melkein 20 prosentin vauhdilla ja kuluvana vuonna pelättiin ainakin saman suuruisia lukuja. WL kysyikin, että kyetäänkö inflaation kiihtymistä jarruttamaan.¹⁰⁰

⁹⁶ WL 16.3. 1975. Pk. ”Tehdas ja yhdyskunta”.

⁹⁷ WL 3.1. 1975. Otsikkona ”Warkauden väestö tuntee herkästi kansainvälisen kaupan häiriöt”.

⁹⁸ WL 3.1. 1975. Pk. ”Myönteiseen yrityspolitiikkaan”.

⁹⁹ WL 19.1. 1975. Pk. ”Öljy- ja talouskehitys”.

¹⁰⁰ WL 8.2.1975. Pk. ”Kyetäänkö inflaation kasvua hillitsemään”.

Varkaudessakin työttömien määrä oli lisääntymässä. Erityien hälyttävänä WL piti nuorten, ammattitaidottomien työttömien määrän suhteellisen korkeaa osuutta. Tammikuun 23. päivän pääkirjoituksessa kaivattiinkin Varkauteen lisää ammatillista koulutusta. Ammattimiehille löytyisi kyllä töitä. Ammattitaito olisi myös henkistä pääomaa tulevaisuutta varten.¹⁰¹

WL:n sivuilla vedottiin kevättalvella voimakkaasti maltin säilyttämiseksi työmarkkinoilla. Korpotivismi kukoisti 1970-luvun puolessa välissä. Palkoista sovittiin tarkkaan työnantajien ja työntekijöiden kesken valtion taatessa sopimusjärjestelmän toimivuuden. Keväällä 1975 työmarkkinajärjestöillä oli kuitenkin edessä tuttu ongelma: sopimuskauden puolessa välissä tehtyjen tarkistuslaskelmien aikana kaikki työntekijäjärjestöt eivät halunneetkaan tanssia enää keskitetyn sopimuksen mukaan. Metalliliitto halusi ulosmitata omia hyviä työllisyysnäkömiään muiden kustannuksella. WL varoitteli lakonuhkista ja lakkojen vaikutuksista muutenkin herkässä taloudellisessa tilanteessa.¹⁰²

Kevään kuumia puheenaiheita olivat työllisyyden hoito ja valtiovallan keinot työllisyystilanteen parantamiseksi. Suomalaisessa yhteiskunnassa pyrittiin 1970-luvulla hoitamaan tärkeät ohjelmat läpi huolellisesti suunnitellen. Hyvä suunnittelu oli päivän sana, valtio halusi luoda turvaverkkoja ihmisille. Myös yhteisöllisyyttä korostettiin. Varkaudessa maaliskuun puolessa välissä järjestetyt tehdas- ja yhdyskuntapäivät olivat hyvä foorumi paikkakunnan teollisuuden ja kansalaisten väliselle keskustelulle. WL korosti yhteisöllisyyden merkitystä paikkakunnan kehittämisessä.

Nyky-yhteiskunnassa toimiva ihminen tarvitsee yhä enemmän tietoa sen kaikista toimintaolosuhteista voidakseen oikein ymmärtää, asennoitua ja osallistua oman elinympäristönsä olojen kehittämiseen. Tänä päivänä enemmän kuin koskaan aikaisemmin kaikki toiminnat ovat riippuvaisia toisistaan ja yhteistyötä tarvitaan.¹⁰³

Samassa pääkirjoituksessa myös todettiin Varkauden kaupungin ja tehtaiden erityissuhde.

Teollisuuspaikkakuntana Varkaus on vanhastaan esimerkki yhdyskunnasta, jossa teollisuus on yhdyskunnan keskeinen elinhermo ja ja toimeentulon lähde. Ihminen on keskeisessä asemassa, koska hän ohjaa sekä yhdyskunnan että teollisuuden toimintoja.¹⁰⁴

¹⁰¹ WL 23.1. 1975. Pk. ”Ammattitaito – puuttuvaa pääomaa”.

¹⁰² WL 18.2. 1975. Pk. ”Vesiperä – entä sitten?”.

¹⁰³ WL 16.3. 1975. Pk. ”Tehdas ja yhdyskunta”.

¹⁰⁴ Em.

Varkauden talousalueen ja teollisuuden kehittäminen nähtiin vahvasti toisiinsa kietoutuneina ja tiiviit suhteet koettiin taloudellisen epävarmuuden aikana positiivisena asiana. Pohjois-Savon maaherra Viljo Virtanen sanoikin avatessaan teollisuus- ja yhdyskuntapäivät, että ”Sanalla teollisuus on tänä päivänä lämmin kaiku”¹⁰⁵. Tehdas- ja yhdyskuntapäivien antina WL nosti myös tyytyväisenä esille sen, että ajatus Varkauden talousalueesta on saanut kaikua aivan korkeimmilla tahoilla asti. Varkauden teollisuuden ympärille oli kehkeytynyt merkittävä yhdyskunta, joka toimi saarekkeena Pohjois- ja Etelä-Savon välissä.

Teollisuus tyydytti kasvavan työvoimantarpeensa lähiympäristöstä, josta kasvava kulutuskeskus sai myös elintarvikkeensa ja ympäristö tärkeimmät tarvikkeensa. Ruukkiyhdyskunnasta muotoutui muutaman vuosikymmenen kehityksen tuloksena teollisuuskaupunki jossa teollisuuden ja yhdyskunnan tehtäväjako on nykyaikaiseen tapaan eriytynyt omille lohkoilleen.¹⁰⁶

Tehdas ja kaupunki tarvitsivat toisiaan, mutta tehtaan rooli oli enemmänkin enää työnantaja, jonka ympärille yhteiskunta, tässä tapauksessa Varkauden kaupunki, järjesti palvelunsa.

Yhteiskunnan vastuu nousi esille myös ikävämmällä tavalla. Maaliskuun lopulla Neste Oy:n suunnitelmat upottaa tuhansia tonneja myrkyllisiä jätteitä Atlantin valtameren kirvoitti Kyösti Taanilan kirjoittamaan maaliskuun 25. päivän pääkirjoituksessaan ihmisten ja saasteen suhteesta. Ihmisten elintason nousu ja saastemäärien kasvu kulkivat käsi kädessä. Toisaalta, myös henkinen saaste lisääntyi koko ajan. Ihmisten väliset konfliktit ja moraalinen rappio lisääntyivät.

Aineellinen ja henkinen myrkyntyminen saadaan loppumaan ja ravinto riittämään ainoastaan, jos ihmiset omaksuvat vastuullisen solidaarisuuden maailmanlaajoisissa puitteissa. Tämän ajatuksen esitti sunnuntaina eräs ns. Rooman klubin arvovaltainen edustaja - - Tiedemiehen sana on vakava, mutta nykyinen maailmantilanne osoittaa, että hän on oikeassa. Vaihtoehdot ovat vähissä. Paras niistä on se, että ihminen voittaa itsensä ja on solidaarinen toisiaan kohtaan.¹⁰⁷

Taanila peräänkuulutti ihmisten välistä ymmärtämystä, sitä että lähimmäisen rakkaus pitäisi yltää niin käytännön kuin henkiselläkin tasolla. Yhteisöllisyys oli WL:n mukaan ihmisen kantava voima. Toisaalta ympäristökysymykset olivat 1970-luvulla pinnalla, ei vähiten siksi että kaupungin keskellä oli tehdas, joka tuprutti myrkyjään taivaalle.

¹⁰⁵ WL 18.3. 1975. Otsikkona ”Maaherra Virtanen TY-päivien avajaisissa”.

¹⁰⁶ WL 20.3. 1975. Pk. ”Kehityksen taustatekijöistä”.

¹⁰⁷ WL 25. 3. 1975. Pk. ”Ihminen ja saaste”.

3.2. Kamppailua holhousta vastaan

Varkauden tehtaiden koko 1970-luvun jatkuneissa laajennuksissa ja peruskorjauksissa aloitettiin viimeinen vaihe keväällä 1975, jolloin uuden, järjestyksessään neljännen, paperikoneen suunnittelu pääsi käyntiin. Samalla myös sellutehtaasta oli tarkoitus muuttaa sulfiittitehtaasta sulfaattitehtaaksi. Paperitehtaan tuotantokapasiteetti kasvaisi uuden koneen ansiosta puolella. Sellutehtaan uudistaminen perustui nimen omaan ympäristönäkökohtiin. Sellun keittäminen sulfiittimenetelmällä oli käytännössä mahdotonta toteuttaa ympäristölakien normien mukaan.¹⁰⁸

WL otti tiedon Ahlströmin laajennushankkeista ilolla vastaan. Heikkojen suhdanteiden aikaan oli hyvä rakentaa, ja rakennusprojektit toisivat Varkauteen töitä sadoille ihmisille. Varkautelaisesta osaamisesta oltiin myös ylpeitä:

Uudet modernit koneet – jollaisiksi myös Varkauden entiset koneet on uusittu – ovat kilpailukyvyn kannalta edulliset. Muutenkin on todettava, että paperinvalmistustaito on Varkaudessa kehitetty maailman huippuluokan tasolle. - - Uuden paperitehtaan suunnittelun aloittaminen on suuri ja iloinen uutinen. Aikanaan se tulee vilkastuttamaan rakennustoimintaa ja käynnistyttyään uutena Sampona jauhamaan hyvinvointia.¹⁰⁹

Hyvinvointia todellakin kaivattiin. Koko kevään ajan valtion talous ajautui vääjäämättä taantumaan, eikä Kalevi Sorsan johtama hallitus tuntunut tekevän asialle mitään. Julkinen sektori kasvoi joka vuosi, vaikka talous polki paikoillaan. WL:n sivuilla oltiinkin huolissaan kuntien taloudesta. Tulevat eduskunta- ja kuntavaalit kasvattivat päättäjien haluja kasvattaa julkisen sektorin menoja taantumankin aikana.

Huhtikuun alussa WL vaati valtion menojen kasvun hillitsemistä. Toisaalta muistutettiin siitä, että taantuma ei tapa kaikkia kaupungin investointeja. Rakentamiseen kuitenkin satsattiin kaupungissa seuraavan viiden vuoden kuluessa noin 100 miljoonaa markkaa vuodessa.¹¹⁰

Sosiaalimenojen kasvua pidettiin pahempana uhkana valtion taloudelle. Hyvinvointipalveluiden ja laitospalveluiden lisääminen ei ollut WL:n mukaan yhteiskunnallisena ilmiönä pelkästään hyvä asia.

¹⁰⁸ WL 10.4. 1975. Otsikkona ”Varkauden uuden paperitehtaan suunnittelu käynnistyy”.

¹⁰⁹ WL 10.4. 1975. Pk. ”Uusi paperitehdas”.

¹¹⁰ WL 4.4. 1975. Pk ”Rakentaminen ei lopu”

Jos kehitys jatkuisi samanlaisena, sosiaalimenojen osuus Suome nettokansantuotteesta olisi vuonna 1980 jo lähes neljäsosa.

Sosiaaliturvaa on onnistuttu nostamamaan maassamme hyvin nopeasti. Parantamiskohteita on vielä jäljellä runsaasti, joskin eräissä asioissa tuntuu huoltovaltion leima jo liikaakin. Nyt, kun eläkeasiakin on tulossa kuntoon, tarvitaan hengähdystaukoa suuriin sosiaalipoliittisiin uudistuksiin nähden.¹¹¹

Toukokuun lopussa WL oli huolissaan kuntasektorin kasvusta. Valtion kulutusmenot olivat kasvaneet viimeisen kymmenen vuoden aikana lähes 5 prosentin vuosivauhtia, mutta talouden tuottavuus ei taantuman vuosina päässyt enää samaan. Kuntien oli siis kiristettävä nyörejään.

Vielä vuonna 1973 arvioi kunnallistalouden neuvottelukunta kuntasektorin lähivuosien kulutusmenojen kasvun noin kahdeksaksi prosentiksi vuodessa ja investointimenojen seitsemäksi prosentiksi. Menoja joudutaan todella puristamaan, jos päästään neljää prosenttia pienemmällä menojen lisäyksellä. - - Teollisuuden ohjenuorakseen ottama laihialaiskausi on on nyt välttämätön julkisella sektorilla toisarvoisten menojen karsimiseksi.¹¹²

Pääkirjoituksessa huomautettiin myös siitä, että monissa kunnissa oli jo päästy palveluiden suhteen hyvälle tasolle. Taantuman aikaan vain julkista taloutta ei pitäisi paisuttaa liikaa. WL oli myös huolissaan liiasta holhouksesta. WL:n ajatusmalli linkittyi liberaaliin ajattelumalliin. Vasemmiston, varsinkin kommunistien vaarasta varoiteltiin usein lehden pääkirjoituksissa. Tässä on huomattavan selkeä juopa suureen osaan WL:n lukijoista. Varkaus oli kuitenkin selvästi vasemmistoemmistöinen kaupunki.

3.3. ”Peruskoulusta yritetään tehdä tasapäisyyden koulu”¹¹³

Kesä on usein hiljaista aikaa uutisrintamalla, mutta vuonna 1975 se ei sitä ollut ainakaan sisäpolitiikassa. Otsikoihin nousivat varsinkin Sorsan hallituksen kaatuminen, peruskouluun siirtyminen Varkaudessa, sekä keskiolut.

Keskiolut herätti vielä yli viisi vuotta vapauttamisensa jälkeen suuria intohimoja. WL:nkin sivuilla oli keskusteltu alkoholipolitiikasta koko kevään 1975 ajan. Monet Varkauden talousalueen kunnat

¹¹¹ WL 4.4. 1975. Pk. ”Sosiaalimenot”.

¹¹² WL 29. 5. 1975. Pk. ”Kuntien menot”.

¹¹³ WL 1.8. 1975. Pk. ”Peruskouluun”.

olivat kieltäneet keskioluen myynnin vähittäistavarakaupoissa kokonaan. WL otti kantaa keskioluen myyntikieltoon keskellä kesää.

Varsin lähellä on ajatus, että pisteettäisillä kielloilla vain siirretään olutpulmia kunnista toiseen. Yeisemmältäkin kannalta myyntikielto on kaksipiippuinen. Pahimpana mörkönä vaanivat taustalla siirtyminen väkevämpiin juomiin, kotipolton yleistyminen nykyisestäänkin ja ns. pimeitten pullojen myynti kujilla ja nurkilla.¹¹⁴

WL ymmärsi, että monet halusivat rajoittaa keskioluen myyntiä, mutta peräänkuulutti malttia ratkaisuihin. WL:n mukaan tunnepitoinen täyskielto ei ratkaisisi ongelmia, vaan ne lakaistaisiin vain piiloon. Mutta keskustelu alkoholin haitoista ja alkoholiongelmien ratkaisuista velloi vuonna 1975 vähintään yhtä vilkkaana kuin nykyisinkin.

Heinäkuun lopulla sosiaalipolitiikka oli jälleen keskustelun aiheena. WL oli huolissaan siitä, että kuntien päivähoitosuunnitelmat suosivat liikaa laitospäivähoitoa, eikä perhepäivähoidolle annettu tarpeeksi sijaa.

Sosiaalihuolto on lähtenyt vasemmiston suosimalle lasten laitostamisen linjalle, jonka toteuttaminen ja ylläpito on kallista. Tämä kehityslinja riistää lapset myös luonnollisesta kotiympäristöstään laitoksiin, jonka henkeä ja olosuhteita vanhemmat itse eivät voi valvoa. - - Tietenkin laitoshoitoa tarvitaan - - siitä ei ole kysymys, mutta perhepäivähoitoa on syrjitty aiheettomasti.¹¹⁵

Seuraavan päivän pääkirjoituksessa WL hyökkäsi sosiaaliavun tyrkyttäjiä vastaan.

Vaikka yhteiskunnan on huolehdittava vaikeuksissa olevista kansalaisistaan, joudutaan kestävämmälle perustalle, jos sosiaalihuollon piirissä lähdetään tyrkyttämään rahaa ja ihannoimaan sen vastaanottajia. - - Emmekä kaikki voi ruveta kuitenkaan tasapuolisuuden nimissä elämään enempää huoltoavulla kuin muillakaan sosiaalisilla avustuksilla. Jonkin on ne kuitenkin kustannettava joka tapauksessa.¹¹⁶

Molemmissa edellä esitetyissä pääkirjoituksissa oltiin huolissaan nimen omaan vasemmistopuolueiden ajamasta yhteiskuntmallista, jossa erilaisilla laitoksilla ja tuilla rakennetaan suojaverkkoja. WL ei käytä retoriikassaan sanaa ”hyvinvointiyhteiskunta”, vaan sanat

¹¹⁴ WL 2.7. 1975. Pk ”Keskikaljan kuohut”.

¹¹⁵ WL 22.7. 1975. Pk. ”Lapset laitostetaan”.

¹¹⁶ WL 23.7. 1975. Pk. ”Turhaa tyrkytystä”.

”huoltovaltio”, ”holhous” ja ”tyrkyttäminen” hallitsevat WL:n sosiaaliturvaa käsitteleviä pääkirjoituksia.

Varkaudessa siirryttiin syksyllä 1975 peruskouluun. Tämä kirvoitti WL:n käsittelemään suomalaisen koulumaailman kysymyksiä useammassakin pääkirjoituksessa. Kevätlukukauden päättyessä kiinnitettiin huomiota peruskoulun mukanaan tuomaan kouluelämän politisointiin. Erityisesti WL hyökkäsi ideologioiden pakkosyöttöön kouluissa.

Eniten peruskoulua on arvosteltu sen johtoon ja toimintaan ujutetun politiikan tähden. Jos mitä niin ennen kaikkea politiikka olisi tullut leikata pois, ei vaan peruskoulusta vaan koko opetustoimesta. Pirkkalan kuuluisaksi tullut kokeilu osoitti oikeaksi vuosien varrella esitetyt epäilyt, että koko koulutointa pyritään käyttämään sosialistisen ideologian syöttökanavana. Tämä on mahdollista, kun vasemmiston annettiin miehittää koulutoimen korkein valtakunnallinen johto.¹¹⁷

Uusi peruskoulu ja samalla opettajien koulutus nostettiin WL:n pääkirjoitukseen myös heinäkuun lopulla. Opetusministeriön asettama komitea ehdotti hajanaisen opettajakoulutuksen yhdenmukaistamista uudella kasvatustieteiden tutkinnolla. Tässäkin nähtiin sosialistinen luu haudattuna.

Ja kuten tiedetään, koululaitos on jo nyt täysin vasemmistolaisten miehittämä. Uusi järjestelmä lisääsi vasemmiston mahdollisuuksia jäsenkirjanimityksiin opettajan paikkoja täytettäessä. - - Kauniisti on mietinnössä todettu, että opettajan työn taustana tulevat olemaan YK:n ihmisoikeuksien julistuksen perusteet. On aihetta kysyä, minkä verran niistä on piitattu tähänkään saakka m.m. peruskoulun esiinmarsittamisessa.¹¹⁸

WL suhtautui uuteen peruskouluun ja sen mukanaan tuomiin muutoksiin hyvin kriittisesti. Peruskoulusta pelättiin tulevan poliittisen julistamisen kehto, jonne opettajatkin vain valitaan puolueen jäsenkirjan perusteella.

WL:n vasemmistopelkoa voi selittää osin 1970-luvun poliittisella kuohunnalla. Sosiaalidemokraatit taistelivat kovasti sekä keskustaa että kommunisteja vastaan. 1970-luku on Suomen sisäpolitiikassa selkeästi aikaa, jolloin SDP:n painoarvo kasvoi, nimen omaan presidentti Urho Kekkosen suosiollisella avustuksella. Toisaalta kommunistit painostivat varsinkin koulu- ja

¹¹⁷ WL 3.6. 1975. Pk. ”Käännöskouluhistoriassa”.

¹¹⁸ WL 30.7. 1975. Pk. ”Opettajia uuden kaavan mukaan”.

yliopistomaailmassa radikaalimpia muutoksia, johon kuului voimakas poliittinen agitaatio, WL:n sanoin ”sosialisointi”. WL liberaalisena ja porvarillisena lehtenä näki vasemmiston paineet luonnollisesti vieraana ja jopa koko suomalaista järjestelmää horjuttavana kehityksenä. Peruskoulun pelättiin tasapäistävän ihmisiä liikaa.

Peruskoulun idea on sinänsä hyväksyttävä ja tarkoituksenmukainen, mutta sen toteuttamistavasta riippuu, vastaako se siihen asetettuja toiveita. Monet merkit viittaavat siihen, että peruskoulusta yritetään tehdä myös tasapäisyyden koulu, jossa lahjakkailta ei ole parempia editymismahdollisuuksia kuin vähempilahjaisillakaan.¹¹⁹

Voidaan sanoa, että Warkauden Lehden sosiaalipoliittiset näkemykset olivat 1970-luvun puolessa välissä hyvinkin kriittisiä. Peruskoulu, terveydenhuolto ja päivähoito, hyvinvointivaltion tukipilarit nähtiin sinänsä hyvänä kehityksen suuntana, mutta niissä nähtiin kaikissa joku, lähinnä vasemmistolainen koira haudattuna. WL kehottikin malttiin uusien sosiaalipoliittisten avausten tekemisessä. Tähän kannusti myös taantuman syveneminen, joka aiheutti Suomessa myös vakavan häiriön parlamentaarisessa demokratiassa syksyllä 1975.

3.4. Työttömyyden peikko iskee

Syksyllä 1975 työttömyys nousi suurimpiin otsikoihin. Valtakunnallinen työttömyysaste oli loppukesästä 2,1 prosenttia¹²⁰ ja tätä pidettiin jo erittäin huolestuttavana kehityksenä. WL puhui jo romahtaneesta työllisyydestä. Työttömiä työnhakijoita oli noin kolmasosa enemmän kuin edellisenä vuonna samaan aikaan, ja tilanteen pelättiin jäävän pysyvämmäksi.¹²¹

Suomessa oli kesästä lähtien ollut vallassa Keijo Liinamaan johtama virkamieshallitus, joka ei luonnollisestikaan uskaltanut tehdä suuria poliittisia päätöksiä. WL sälytti syyn poliittisesta pelaamisesta keväällä hajonneen Sorsan hallituksen kontolle.

Poliittinen hallitus hajosi keväällä vaalitunnelmissa. Se tiesi jo silloin, mitä mitä loppuvuonna on odotettavissa. Huonon kehityksen vauhti on tosin ollut nyt sittenkin nopeampi kuin keväällä oli syytä uskoa. - - On mielenkiintoista nähdä, pystytäänkö tässä tilanteessa aikaansaamaan poliittinen

¹¹⁹ WL 1.8. 1975. Pk. ”Peruskouluun”.

¹²⁰ WL 19.7. 1975. otsikko ”Työttömyysaste 2,1 prosenttiin”.

¹²¹ WL 3.8. 1975. Pk. ”Romahtanut työllisyys”.

hallitus, vai jääkö selvittely virkamieshallitukselle. Johan nyt on aavisteltu, että vaaleista huolimatta virkamieshallitus saattaa hyvinkin istua lähelle vuoden loppua.¹²²

Poliittiseen ratkaisuun ei jaksettu uskoa, ainakaan puolueiden taholta. Katseet kääntyivät monessa suhteessa presidentti Kekkoseen. Kekkosen sisäpoliittista valtaa perusteltiin WL:n kin pääkirjoituksessa sillä, että maa oli muuten sisäpoliittisesti hajanainen.¹²³ Kekkosen uskottiin olevan ainoa voimahahmo, joka pystyisi kokoamaan pirstaleisen parlamentaarisen voiman.

Syksyn vaaleja leimasi syvenevä lama ja sen hoito. WL otti selkeästi kantaa elinkeinoelämän puolesta vaalien alla. Vasemmistopuolueet vaativat koko ajan toimia elinkeinoelämän ja teollisuuden verotuksen kiristämiseksi. Palkansaajien verotus oli kiristynyt inflaation vuoksi, mutta tämä ei välttämättä näkynyt elinkeinoelämän verotuksen kiristymisenä.

Kaiken kaikkiaan elinkeinoelämään kohdistetut vaatimukset ovat kovin ristiriitaisia. Sen pitäisi maksaa yhä enemmän veroja ja pystyä kuitenkin samalla järjestämään yhä enemmän työpaikkoja ja yhä suurempia palkkoja.¹²⁴

WL luotti siihen, että nimen omaan teollisuus oli se, joka nostaisi Suomen pois lamasta, jos sitä ei vain kuristettaisi hengiltä. Olihan jo Ahlströmin suuret investoinnit Varkauteenkin siitä selvänä osoituksena. Sosialismi ei kuulunut WL:n mielestä suomalaiseen markkinatalousjärjestelmän. Sen takia vaalien jälkeisen ajan talouspolitiikkaa pitäisi hallita asiantuntijuus, ei ideologiset jargonit.

Vasemmiston vaatimukset pääomaverotuksen kiristämisestä sekä toisaalta tuottavien investointien lisäämisestä uusien työpaikkojen luomiseksi ovat sovittamattomassa ristiriidassa keskenään, mutta marxilaisen logiikan mukaisia - - Yhteiskuntapolitiikassa tarvitaan aina, mutta erityisesti nyt edusmiehiä, joilla on sekä taloudellista asiantuntemusta että moraalista selkärankaa ja rohkeutta taistella asioita kuntoon rehellisyyden ja oikeudenmukaisuuden pohjalta. Tällainen vakaumus voi nousta vain kristilliseltä pohjalta.¹²⁵

WL:n pääkirjoitusten marxilaisvastaisuus juontaa juurensa osin siitä, että se koettiin suomalaisen yhteiskuntajärjestelmän vastaisena ideologiana, mutta myös siitä, että WL:n päätoimittajalla Kyösti

¹²² WL 20.8. 1975. Pk. ”Suma seisoo”.

¹²³ WL 3.9. 1975. Pk. ”Kansallinen symboli”.

¹²⁴ WL 14.9., 1975. Pk ”Ristiriitaiset vaatimukset”.

¹²⁵ WL 18.9. 1975. Pk. ”Valinta edessä”.

Taanilalla oli syvä kristillinen vakaumus taustalla.¹²⁶ Hän koki vasemmistolaisuuden myös vahvasti kristillisen aatteen vastaisena.

Vaalien lopputulos, keskustapuolueiden vahvistuminen ja sosiaalidemokraattien tappio, nähtiin WL:ssä nimen omaan edellä mainittua taustaa vasten. Sosiaalidemokraattien puheet sosialismista koettiin vieraiksi ja kristillisen liiton kannatuksen kasvu koettiin hätähuutona korkeamman moraalien ja yhteiskuntavastuun puolesta.¹²⁷

Yhteiskuntavastuu oli WL:n pääkirjoituksissa esillä myös muissakin kuin pelkästään päivänpoliittisissa asioissa. WL otti ilolla vastaan tiedon aatteellisen ympäristönsuojelun järjestäytymisestä myös Varkaudessa. Taloudellinen kasvu ei voinut olla ainoa arvo myöskään laskusuhdanteen aikana.

Aatteellista luonnonsuojelutyötä tarvitaan nyt ja vastaisuudessa entistä enemmän. Sen yksi tehtävä on olla yhteiskunnan omantunnon, herätteiden ja aloitteiden tekijänä, sekä lausuntojen antajana.¹²⁸

Toinen aatteellinen epäkohta, johon WL halusi kiinnittää huomiota, oli sukupolvien välinen ristiriita. WL näki muuttoliikkeen maalta kaupunkeihin ja pohjoisesta etelään lisäävän myös sukupolvien välistä kuilua.

Eri sukupolviin kuuluvien henkilöiden ero on julmaa todellisuutta yhä useammalle. Maaseudun autioituminen rikkoo ankaralla kädellä entisen tutun ja turvallisen perheyhteisön, jossa eri sukupolviin kuuluvilla jäsenillä on ollut oma turvalliseksi tuntemansa paikka. - - Jo omankin turvallisuutemme kannalta lämpimät henkilökontaktimme ovat meille tärkeitä. Jos nämä siteet ulottuvat eri sukupolvien yli, niiden myötä me voimme saada turvallisuuden lisäksi paljon muutakin.¹²⁹

Syrjäseutujen autioituminen nähtiin myös sukupolvien välisen kuilun syventäjänä. Nuoremmat eivät kokeneet enää kuuluvansa samaan maailmaan vanhempien kanssa ja tämän vuoksi vanhuksista ei pidetty enää huolta entisaikojen tapaan.

¹²⁶ Lauri Koikkalaisen mukaan Taanila sympatisoi vahvasti moraalinen varustautuminen(MRA) –liikkeen ajatusmaailmaa. Koikkalainen 2008.

¹²⁷ WL 24.9. 1975. Pk. ”Tulos ja vastuu”.

¹²⁸ WL 26.9. 1975. Pk. ”Aatteellinen luonnonsuojelutyö käyntiin”.

¹²⁹ WL 5.10. 1975. Pk. ”Tarvitsevatko sukupolvet toisiaan”.

Taloudellinen lama oli tosiasia, jota spekuloidiin lähes päivittäin WL:n sivuilla. Lähinnä pääkirjoitustasolla keskityttiin paikallaan polkeviin hallitusneuvotteluihin ja syksyn budjettiin, joka jakoi tulevalle vuodelle 1976 paljon kiristyksiä ja vähän lupauksia. Varkauden teollisuuden näkymät eivät kuitenkaan olleet aivan yhtä murheelliset kuin monilla muilla paikkakunnilla. Koko vuosikymmenen jatkuneet investoinnit olivat kääntyneet Varkauden eduksi, niin kuin WL pani marraskuun alussa merkille.

Kun suunnitelmat laajennuksista julkistettiin, oli markkinakuva jokseenkin normaali ja nykyisen kaltaisesta maailmanlaajuisesta lamasta ei voitu uneksiakaan. - - Myös työllisyyden kannalta ajoittuminen on kohdallaan. Suuri rakennushanke parantaa näkyvästi laman synkentämää työllisyyskuvaa ja seuraukset näkyvät ja tuntuvat koko Varkaudessa.¹³⁰

Luottamus Ahlströmin tarjoamaan turvaan myös pahoina aikoina oli suuri ja tehtaiden laajennus nähtiin hyvänä kehityksenä tulevaisuutta varten.

Myös yrittäjäyys nähtiin Varkauden voimavarana. Kaupungin ensimmäinen elinkeinoasiamies Pertti Tyrväinen sanoi läksiäishaastattelussaan, että Varkauden yrityskulttuurissa oli tapahtunut hänen kaksi vuotta kestäneellä kaudellaan selvää kehitystä ja että hänen mielestään ”Varkauden yrityskuva on myönteinen”¹³¹. Tyrväinen korosti kuitenkin haastattelussaan, että työpaikkojen politisoituminen ei ole pelkästään hyvä asia. Taidon ja pätevyyden pitäisi olla ne kriteerit, miksi työhön valitaan tietyt henkilöt.

Joulukuun alussa Suomeen oli vihdoinkin saatu yli puolen vuoden odotuksen jälkeen maaherra Martti Mieltusen (kesk.) johtama viiden puolueen ”häätätilahallitus”. Hallitus nähtiin heti kättelyssä Kekkosen väkisin runnomana ratkaisuna, eikä hallitustiestä odotettu helppoa.¹³² Tuleville Tuponeuvotteluille toi lisäpontta paperialan tes-neuvottelut, jolle ammuttiin lähtölaukaus Varkaudessa. Paperiteollisuuden tilanteen todettiin olevan laman takia erittäin vaikea, mutta lomautuksiin ei uskottu.¹³³

Lomautuksia tuli kuitenkin Varkauden vaneritehtaalla. Yli 400 työntekijää joutui pitkälle joululomalle jo joulukuun 19. päivästä lähtien. Puunjalostusteollisuuden vaikeudet iskivät Ahlströmiinkin kovaa, vaikka VAPA-projektia, eli Varkauden paperitehtaan laajentamista,

¹³⁰ WL 6.11. 1975. Pk. ”Hyvin ajoittunut hanke”.

¹³¹ WL 16.11. 1975. Otsikkona ”Varkauden yrityskuva on myönteinen”.

¹³² WL 2.12. 1975. Pk. ”Pihtisynnytetty hallitus”.

¹³³ WL 5.12. 1975. Otsikkona ”Paperin Tes-neuvotteluille vauhtia Varkaudesta.”.

jatkettiin.¹³⁴ Joulukuun 1975 oli monissa Varkauden perheissä synkkä, eikä tulevaisuudesta ollut varmuutta.

Vuosi 1976 ei näyttänyt etukäteen kovin lohdulliselta. WL epäili, että varsinkin teollisuuden saralla vuosi olisi kuluva lama-ajan synkin. Varsinkin metsäteollisuuden tilannetta pidettiin huolestuttavana. Ellei teollisuuden näkymät paranisi, Suomi ei saisi arvokkaita vientituloja.¹³⁵ Metsäteollisuuden ongelmat näkyisivät myös Varkauden tulevassa kehityksessä.

Miettusen hätätilahallitus oli runnottu kasaan työllisyyden parantamiseksi. Työllisyys ja siihen läheisesti liittynyt tulopolitiikka olikin WL:n pääkirjoitusten ykkösteema koko kevään 1976. Tammikuun lopulla iloittiin siitä, että pääministeri Miettusen johdolla saatiin pihtisynnytettyä Tupo-ratkaisu, jonka toivottiin rauhoittavan tuulisia työmarkkinoita.¹³⁶ Näin ei kuitenkaan käynyt. Helmikuun 14. päivän Varkauden Lehdessä kiinnitettiin huomiota uuteen ilmiöön sopimuksettomilla työmarkkinoilla.

Pitkät, raskaat lakot ovat jääneet selvästi taka-alalle ja tilalle ovat tulleet määrättyjä, tärkeissä kohteissa olevia ryhmiä koskevat pistelakot - - Lakko-oikeus kuuluu osana länsimaiseen järjestelmään. Pienryhmien toiminta on omiaan murentamaan sitä.¹³⁷

Myös kolme päivää myöhemmin julkaistussa pääkirjoituksessa peräänkuulutettiin työntekijäosapuolen vastuuta vaikeissa oloissa. WL näki vauhdituslakot suorastaan rikollisena toimintana vaikeina aikoina.¹³⁸ Helmikuun 24. päivän pääkirjoituksessa WL puhui suorastaan lakkojen alennusmyynnistä. Vastuuttomat ay-johtajat pitivät lakkoja milloin minkäkin asian edistämiseksi.¹³⁹ WL:n pääkirjoituksissa ounasteltiin, että kevään työehtosopimusneuvotteluissa käytetään niin sanottuja pistelakkoja, joiden vaikutus kohdistuu esimerkiksi sähköntuotantoon ja liikenteeseen. Näin myös kävikin myöhemmin keväällä. WL näki lakoissa myös kommunistien tavan häiritä vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä. Pääkirjoituksissa varoitettiin toistuvasti ääriivasemmiston vaarasta.¹⁴⁰

¹³⁴ WL 10.12. 1975. Otsikkoina ”VAPA-projektin työllistävä vaikutus ylettyy laajalle”, ”Yli 400:lla alkaa ’joululoma’ vaneritehtaalla”, ”Suhdanteiden heikkeneminen leimasi tilivuoden 1974/75”.

¹³⁵ WL 6.1. 1976. Pk. ”Ei aihetta optimismiin”.

¹³⁶ WL 28.1. 1976. Pk. ”Tupo-ratkaisu syntyi”.

¹³⁷ WL 14.2. 1976. Pk. ”Häirintälakot”.

¹³⁸ WL 17.2. 1976. Pk. ”Työrauhan velvoite”.

¹³⁹ WL 24.2. 1976. Pk. ”Lakkojen ale”.

¹⁴⁰ Ks. esim. WL 27.2. 1976. otsikkoina ”Uudet ryhmät lakkorintamalla” : ”Kommunistit kannattavat lakkoa kuin lakkoa”.

Kiristyneessä työllisyystilanteessa WL iski hampaansa sosiaaliturvaan. Lehden mielestä Suomessa 1970-luvulla tehdyt sosiaaliturvan parannukset olivat sinänsä oikeanlaista kehitystä, mutta taantumana aikana sosiaaliavustuksia pitäisi myös pystyä karsimaan, tai ainakin rajoittamaan. Hallituksen päätös työttömyysturvan nostamisesta ohi minimipalkan sai WL:ltä tuomion.

Avustuksissa sinänsä ja erityisesti työttömyysavustuksissa ei ole kadehtimista, silloin kun ne ovat aiheutuneet onnettomien olosuhteiden seurauksena. Tilanne on kuitenkin toinen, jos avustusten suuruus tai verovapaus houkuttelee käyttämään niitä väärin. - - Sosiaaliturvan parantamisen yhteydessä on palkan ja sosiaaliturvan suhde otettava tulevaisuudessa entistä tarkemman selvittelyn kohteeksi.¹⁴¹

WL:n pääkirjoitusten asenteet keväällä 1976 ovat hyvin vahvasti työnantajien ja teollisuuden tukemisen puolella. Tämä on sinänsä erikoista, että lukijakunnasta suurin osa oli luultavasti asioista eri linjoilla, olihan suurin osa Varkauden asukkaista työläisiä. Tuntuukin, että tässä suhteessa WL ei ollut niinkään lukijoidensa äänitorvi, vaan pääkirjoitusten perusteella lehti suhtautui 1970-luvulla rakennettuun hyvinvointiyhteiskuntaan vähintäänkin kriittisesti, vasemmistopuolueisiin suorastaan vihamielisesti. Toisaalta, 1970-luvun Suomessa poliittisessa keskustelussa piti valita puolensa, ja WL valitsi porvarillisen ja kristillisen puolen suurimmaksi osaksi marxilaisen ”edistyksen” pelossa.

Lakkokevät sai jatkoa maaliskuun lopulla, kun elintarviketeollisuus meni lakkoon. Perässä seurasivat satamatyöntekijät. Jo pelkästään elintarvikealan lakkoa pidettiin erittäin vakavana iskuna koko Suomen elintarvikehuollolle, mutta Varkaudessa satamatyöläisten lakko koettiin vielä raskaampana iskuna. WL uutisoi huhtikuun alussa merenkulkualan lakon tuovan pahimmillaan satoja lomautuksia Varkauteen.¹⁴² Kaksi päivää myöhemmin Ahlström ilmoitti, että paperikoneet pysähtyvät huhtikuun 8. päivä ahtaajien lakon vuoksi.¹⁴³ WL ei ymmärtänyt sitä, että lakoilla yritettiin saada reippaasti yli tupossa sovittujen palkankorotusten.

Elämä Suomen tasavallassa vaikuttaa siltä, kun täällä pelattaisiin jotain hirtehhuumorista peliä, joka on kuitenkin täyttä totta. Maan hallitus kamppailee taloudellisten vaikeuksien kanssa yrittäen epätoivoisesti keksiä keinoja menojen supistamiseksi ja uusien tulojen löytämiseksi - - Samaan

¹⁴¹ WL 29.2. 1976. Pk. ”Palkka ja sosiaaliturva”.

¹⁴² WL 1.4. 1976. Otsikkona ”600 varkautelaista uhkaa lomautus”.

¹⁴³ WL 3.4. 1976. Otsikkona ”Varkauden paperi pysähtyy torstaina”.

aikaan ay-rintamalla esitetään ylimitoitettuja ja kustannuspaneita lisääviä vaatimuksia ja katkaistaan maamme talodellinen selkäranka.¹⁴⁴

Varkauden tehtaiden pakkoseisokki huhtikuun alussa otettiin vastaan surullisin mielin. Lähes 500 ihmisen pakkolomautukset koskivat välillisesti paljon suurempaa joukkoa, kun otettiin huomioon lomautettujen perheenjäsenet. Vasemmisto leimasi lakot työnantajapuolen kiusanteoksi, mutta WL ymmärsi paperiteollisuuden ongelmia, ja vaati pistelakkojen lopettamista.¹⁴⁵ Lakkojen kevät oli iskenyt myös Varkauteen.

3.5. ”Yhteiskunnan pitää tarjota ihmisarvoinen elämä”¹⁴⁶

WL:ssä julkaistiin huhtikuun 8. ja 9. päivinä päätoimittaja Kyösti Taanilan puhe ”Arvoista, arvostuksista ja ihmisarvosta”. Taanila piti puheensa Varkauden vanhustenkerhojen yhteisjuhlassa. Taanila kiinnitti huomiota puheessaan uuteen, moniarvoiseen yhteiskuntaan, jossa kaikkia mielipiteitä pitäisi kunnioittaa samalla tavalla. Yhteiskunnan pitäisi taata jokaiselle jäsenelleen ihmisarvoinen elämä, mutta tässä Taanilan mukaan suorituskeskeinen, jatkuvaan kehitykseen uskova yhteiskunta oli epäonnistunut.

Aineellinen elintaso on viime vuosina noussut huimaavasti ja sen mukana ihmisarvon aineelliset edellytykset. Ihmisarvon täyteyteen sisältyy myös ihmisten henkisten tarpeiden tyydyttäminen, ja minä luulen, että siinä olemme pahasti takapajulla.¹⁴⁷

Taanila nosti puheessaan esille useaan otteeseen kristillisen perinteen merkityksen ihmisarvoiselle elämälle ja suomalaiselle arvopohjalle.¹⁴⁸ Koko Taanilan puhe peräänkuulutti sitä, että ei pelkästään aineellinen hyvinvointi, vaan myös henkinen hyvinvointi takaa jokaiselle ihmisarvoisen elämän. Taanila kaipasi yhteiskunnallista arvokeskustelua, mutta myös katseen siirtämistä pois pelkästään materialistisesta, talouden lukuja tuijottavasta ajattelusta.

Peruskoulu oli WL:n mukaan yksi henkisen rappion edesauttaja. Peruskoulu ei ollut kansan henkisten arvojen kasvattaja ja tukija, vaan se oli valjastettu liiaksi elintasoyhteiskunnan rattaiden pyörittäjäksi. Lisäksi peruskoulu nähtiin poliittisena temmellyskenttänä, jossa varsinkin vasemmisto

¹⁴⁴ WL 3.4. 1976. Pk. ”Talouselämän kouristustila”.

¹⁴⁵ WL 9.4. 1976. Pk. ”Pakkoseisokki”.

¹⁴⁶ WL 8.4. 1976. Otsikkona ”Arvoista, arvostuksista ja ihmisarvosta”.

¹⁴⁷ Em.

¹⁴⁸ WL 9.4. 1976. Otsikkona ”Arvoista, arvostuksesta ja ihmisarvosta II”.

yritti suoranaisesti kasvattaa lapsia oman politiikkansa kasvateiksi.¹⁴⁹ Taistelu nuorten sieluista oli kovaa 1970-luvulla.

Keväällä 1976 WL:n sivuilla esiin nousi taas yksi 1970-luvun sosiaalilainsäädännössä suuria tunnekuohuja aiheuttanut asia, abortti. Vuonna 1970 voimaan tullut aborttilaki oli yli kaksinkertaistanut aborttien määrän Suomessa yli 20 000 aborttiin, ja keväällä 1976 siitä tehtiin jopa eduskuntakysely. WL kiinnitti huomiota siihen, että samoin kuin alkoholilainsäädännössä, niin myös aborttiasiassa päättäjät toisaalta höllensivät valtion suitsia, mutta samaan aikaan oltiin huolissaan uudesta kehityksestä.¹⁵⁰ Tässäkin asiassa WL:n mukaan modernia yhteiskuntaa kehitettiin liian nopeasti.

Henkisten arvojen puolesta puhuttiin myös toukokuussa. WL:n pääkirjoituksessa toukokuun 7. päivänä käsiteltiin ympäristönsuojelun tilaa. Kaikista Varkaudenkin alueilla tehdyistä ympäristöhankkeista huolimatta koulutuksen ja arvokasvatuksen nähtiin tässäkin asiassa olevan se kaikkein paras tapa. Pääkirjoituksessa tuotiin esille Helsingin yliopiston tutkimus, että ympäristön saastumisen paheneminen olisi saatava pysähtymään 24 vuodessa, eli vuoteen 1990 mennessä.¹⁵¹

Taanilan henkilökohtainen ristiretki henkisten arvojen ja moraalisen oikean puolesta jatkui kevään ja kesän mittaan. Suurin osa tämän ajan WL:n pääkirjoituksista käsittelee valtakunnan politiikkaa, eikä Varkauden asioita käsitelty kovinkaan paljoa. Tämä herättää kysymyksen siitä, että kenelle pääkirjoituksia oikein kirjoitettiin. Mai Koivulan mielestä 1970-luvulla hänen mielestään pääkirjoituksia kirjoitettiin vähän niin kuin toisille päätoimittajille. Valtakunnan politiikkaa käsiteltiin laajasti ja pääkirjoitukset olivat hyvin yleismaailmallisia. Tavallinen lukija unohdettiin helposti kokonaan.¹⁵²

Sekä Koivulan ja vuonna 1977 Varkauden Lehden palvelukseen astuneen Lauri Koikkailaisen mukaan Kyösti Taanilalla oli vanhemmiten taipumusta moralismiin. Tämä näkyy selvästi pääkirjoituksissa. Taanila kuului myös Moral Re-Armament(MRA) –järjestön toimintaan vahvasti.¹⁵³ MRA taisteli Suomessa hyvin vahvasti kommunismia vastaan ja korosti kristillisyyden merkitystä.

¹⁴⁹ WL 14.4. 1976. Pk. ”Kasvatus ihmisyyteen”

¹⁵⁰ WL 24.4. 1976. Pk. ”Huomiota aborttikysymykseen”.

¹⁵¹ WL 7.5. 1976. Pk ”Ympäristönsuojelun näköalat”.

¹⁵² Koivula 2008.

¹⁵³ Taanila kuului MRA-aatteen kannattajiin. Koivula 2008, Koikkalainen 2008.

Taanilan mielialaie, peruskoulu, nousi pääkirjoitustasolla esille taas toukokuun lopussa. Tällä kertaa se liitettiin laajempaan yhteyteen, yhteiskunnassa esiintyvään mammuttitautiin. Varkaudessakin peruskoulu-uudistus oli ajanut koulut suurempiin luokkakokoihin ja tätä kautta huonompiin oppimistuloksiin.

Sekä sosiaali- että koulupolitiikan virheratkaisut ovat nyt lyömässä kansalaisten kinttuihin suurten kustannusten tähden. - - - Suomen kansalla on korkea aika mennä itseensä, tunnustaa moraalisisella ja aineellisella tasolla tehdyt virheet ja kääntyä vastuuntuntoiselle vaikkakin niukemmalle tielle. Nykyinen kehityssuunta ei voi johtaa muuhun kuin kaaokseen ja pakkovaltaan.¹⁵⁴

Yksi hyvinvointivaltion kehittämisprojekti sai kuitenkin hyväksynnän WL:nkin sivuilla. Varkauden kaupunki sai valmiiksi suunnitelman vanhusten palvelukeskuksen rakentamisesta. WL:n pääkirjoituksessa pistettiin ilolla merkille se, että kaupunki halusi sijoittaa vanhusten palvelukeskuksen Käpykankaalle, kehittyvään kaupunginosaan. Näin vanhukset olisivat vahvasti osana kaupunkia. Tosin WL varoitti kaupunkilaisia varautumaan muiden suurempien investointien lykkäytymisestä.¹⁵⁵

WL:n pääkirjoituksissa otettiin keväällä 1976 hyvin vahvasti kantaa henkisen hyvinvoinnin puolesta. Pääkirjoituksissa korostettiin vahvasti moraalisen ja kristillisten arvojen osuutta ihmisen hyvinvoinnin pohjana. Kaikenlaiset instituutiot, laitokset ja ”materialistiset” ajatukset saivat WL:n sivuilla jyrkän tuomion. Poikkeuksena oli kuitenkin vanhusten palvelukeskus joka kelpasi myös Varkauden Lehdellekin.

Suomen, ja samalla myös Varkauden talous alkoi näyttää ensimmäisiä elpymisen merkkejä hitaasti, mutta varmasti vuoden 1976 jälkipuoliskolla. VaPa-projekti, eli Varkauden paperitehtaan neljäs paperikone, saatiin harjakorkeuteen juuri ennen juhannusta 1976. Uusi paperikone lisäisi Varkauden paperitehtaan tuotantokapasiteettia puolella. Projektin merkittävydestä omana aikanaan kertoo se, että valmistuessaan uusi paperikone parantaisi koko maan kokonaisvientikykyä 6 prosentilla.¹⁵⁶ Ei ollutkaan yllättävää, että WL:n pääkirjoituksessakin iloittiin tämän valtavan hankkeen vaikutuksista koko Suomen taloutta ajatellen.¹⁵⁷

¹⁵⁴ WL 25.5. 1976. Pk. ”Yhteiskunnan mammuttitauti”.

¹⁵⁵ WL 2.6. 1976. Pk. ”Vanhusten palvelukeskus”.

¹⁵⁶ WL 19.6. 1976. Etusivun juttu ”Uuden koneen käynnistyminen lisää sanomalehtipaperin vientiä 10 %:lla”.

¹⁵⁷ WL 19.6. 1976. Pk. ”Harjakorkeudessa”.

Ahlström oli tapetilla muutenkin kesällä 1976. Metsäjätti juhli 125-vuotista taivaltaan ja tottakai WL:kin liittyi onnittelijoiden joukkoon. Kesäkuun 29. päivän pääkirjoitus on kuin suoraan tehtaan tiedotteesta, ylisanoja ei säästellä. Walter Ahlströmin kaukonäköisyyttä Varkauden tehtaiden ostamisessa ihailtiin.

Lähes välittömästi alkoi Varkauden rakentaminen suureksi ja monipuoliseksi puunjalostusteollisuuden keskuiseksi. Vuorineuvos Ahlströmin kaukonäköisyyttä kuvaa, että monet Varkauden tuotantolaitokset rakennettiin alunperin niin mittaviksi, että tuotanto kykeni niissä moninkertaistumaan.¹⁵⁸

Pääkirjoituksessa ei ole minkäänlaista kriittistä kannanottoa Ahlströmin toiminnasta Varkaudessa, vaan yrityksen toiminta nähtiin yksinomaan positiivisena. Tosin uusista tuulista mainittiin ohimennen. Pääkirjoituksessa huomioitiin se, että teollisuusyrityksen rooli oli muuttunut ja muuttui koko ajan. Teollisuusyritys luopui sellaisista laitoksista, jotka eivät kuuluneet enää sen toimenkuvaan. Varkaudessa Ahlström oli luopunut pikkuhiljaa omistamistaan puhelin- ja sähkölaitoksista.¹⁵⁹ Lehti oli vielä kuitenkin 1970-luvulla vahvasti tehtaan äänenkannattaja.

Kesä 1976 oli muuten hiljaista yleisessä keskustelussa. WL:n pääkirjoituksissa otettiin aika ajoin kantaa Taanilan lempilapsiin, vasemmiston kasvavaan vaikutukseen yhteiskunnassa ja kristillisten arvojen rappeutumiseen.¹⁶⁰

Varkaus nousi pääkirjoituksiin vasta elokuun alkupuolella. Kyseessä oli sairaanhoidon uudistaminen. Aluesairaalat olivat Lääkintöhallituksen lakkauttamisuhan alla. Vaikka aluesairaalat säilyisivätkin, ainakin erikoislääkäreiden asema olisi siellä uhattuna. WL:n näkemyksen mukaan sairaaloita uhkasi lakkautus sen vuoksi, että vasemmistolaiset piirit halusivat terveyskeskusten asiakasmääriin kasvua. WL näki tässäkin taas yhden laitostumisen mallin.

Aluesairaaloista muodostuisi vähitellen pitkäaikaissairaiden hoitopaikkoja, jolloin erikoislääkärit hakeutuisivat pois koska heillä ei olisi ammattiaan vastaavaa työtä. - - Tarvitsee vain kuvitella esim. Varkauden kaupungin ja ympäristön asemaa, jos tšekäläisestä aluesairaalaista, jossa nyt toimii viisi erikoisalaa, nämä palvelut loppuisivat.¹⁶¹

¹⁵⁸ WL 29.6. 1976. Pk. ”Ahlström 125-vuotias”

¹⁵⁹ Em.

¹⁶⁰ Ks. esimerkiksi WL 15.7. 1976. Pk. ”Kirkko, koulu ja kasvatus”.

¹⁶¹ WL 7.8. 1976. Pk ”Aluesairaalat tulilinjalla”.

WL:n mukaan aluesairaaloiden toimintaa piti kehittää niin, että sairaalan erikoissairaanhoidon palveluja voitaisiin myydä terveystaloksille. Tämähän ei taas WL:n mukaan tullut vasemmistolle kysymykseenkään, olihan kaikkien yksityisten palvelujen käyttö vastoin heidän ideologiaansa, WL totesi.

Vaikka talousalueen kehityksessä näkyi jo positiivisia merkkejä, työttömyys ei vain ottanut hellittääkseen. Elokuun 5. päivänä uutisoitiin, että työttömyysprosentti oli 4,1 prosenttia.¹⁶² Uutisessa tosin huomioitiin se, että lamavuosista huolimatta palvelualueiden työllisyystilanne parani koko ajan. Työttömyyden kasvu johtui siis suurimmaksi osaksi teollisuuden vaikeuksista. Elokuun 14. päivän pääkirjoituksessa todettiin, että vaikka esimerkiksi paperiteollisuuden vienti olikin jo kuluvana vuonna kasvanut, alhainen hintataso ja kova kilpailu maailmanmarkkinoilla vei kuitenkin yritysten tulokset miinukselle. Pääkirjoituksen mukaan olikin syytä harkita vakavasti hintojen ja palkkojen jäädyttämistä taloudellisen kasvun nimissä.¹⁶³

Yhtenä tulevaisuuden kasvun tuojana Varkaudelle nähtiin matkailu. Varkaudessa tosin ei juurikaan ollut mitään nähtävyyksiä, millä matkailijoita houkuteltaisiin kaupunkiin. Tehdas ja Taipaleen kanava yksistään eivät riittäneet kaupungin vetonauloiksi. WL näki ongelman kuitenkin asenneongelmana. Varkautelaiset eivät itsekään viihtyneet omissa tapahtumissaan. ”Viimeistään siinä vaiheessa, kun varkautelaiset viihtyvät kotonaan, muutkin tulevat katsomaan – miksi.”¹⁶⁴

Lama ja siitä toipuminen nousi jälleen keskustelun keskiöön syksyn koittaessa. Laman vaikutukset olivat pääomavaltaiselle teollisuudelle paljon rajummat kuin kotitalouksille. Yksityistalouksiin lama ei vaikuttanut niin syvästi, tosin verotulojen pieneneminen toisi kaupungin kehittämiseksi ongelmia. Infaatio oli myös syönyt veroäyriä potentiaalisen kasvun. Elettiin laihoja vuosia, joihin ei oltu 1970-luvun alun kasvun vuosina tarpeeksi varauduttu.¹⁶⁵

Syksyn kuluessa Mieltusen edellisvuonna väkisin kasaan runnottu hätälahallitus hajosi omaan mahdottomuuteensa, ja tilalle tuli Mieltusen keskustalainen vähemmistöhallitus. WL vertasi Suomea jo aivokuolleeseen potilaaseen. Korkea verotus aiheutti aivovuodon ulkomaille. Korkeasti koulutetut muuttivat ulkomaille. Yhteiskunnan parhaat kyvyt lähtivät maasta pois, ja Suomeen jäi

¹⁶² WL 5.8. 1976. otsikkona ”Alkuvuoden työttömyysluvut ennätyslukemissa”.

¹⁶³ WL 14.8. 1976. Pk. ”Hitaasti nousuun”.

¹⁶⁴ WL 21.8. 1976. Pk. ”Varkauden ponnistettava matkailukartalle”.

¹⁶⁵ WL 29.8. 1976. Pk. ”Lihavat ja laihat vuodet”.

vain ”poliittiset diletantit ja muuten kyvyttömämmät”¹⁶⁶ hallitsemaan. WL:n mukaan yliopistomaailma ja tutkimus pitäisi jättää poliittisen kamppailun ulkopuolelle ja Suomessa pitäisi keskittyä näiden ”yhteiskunnan aivojen” työrauhan parantamiseen. Näkökanta on hyvin tuttu myös 1990-luvun ja 2000-luvun alun keskusteluille ”aivopääoman” hyödyntämisestä.

Varkaudessa oltiin huolissaan työllisyyskehityksestä syksyllä 1976. Tuleva talvi nähtiin työllisyyskehityksen kannalta vielä erittäin huolestuttavana. Jopa massamuuttoa Ruotsiin pelättiin.¹⁶⁷ Työllisyystilanteen heikkoudesta ei voinut kuitenkaan syyttää yrityksiä, vaikka sellaistaakin mielipidettä oli paljon ilmassa. Yrityksissä oli lamankin aikana pidetty paljon työntekijöitä töissä, eikä laajoihin irtisanomisiin oltu sorruttu. Yritykset odottivat parempia aikoja, ja pitivät työvoimaa reservissa nousukautta ajatellen.¹⁶⁸ Myös Varkauden maatalousvoittoiset ympäristökunnat pääsivät pikkuhiljaa teollistumisen vauhtiin. Tämä nähtiin koko Varkauden talousalueen kannalta erittäin positiivisena asiana.¹⁶⁹

3.6. Porvarillisen rintaman etunenässä

Lokakuun lopulla 1976 käytävät kuntavaalit herättivät keskustelua Varkaudenkin kunnallispolitiikasta. Sanomalehtien perinteisen äänestyskehotuksen ohella WL halusi selkeästi kannustaa ihmisiä pohtimaan omaa puoluekantaansa. WL:n pääkirjoituksessa lokakuun 15. päivänä korostettiin, että porvarillisten puolueiden saama määrävähemmistö olisi tasapainoittava voima Varkauden kunnallisessa päätöksenteossa. Vasemmistoenemmistö nähtiin yrittäjäjyttä tukahduttavana voimana. Vasemmiston ehdoton enemmistö johtaisi WL:n mukaan vain sosialismiin ja kaikkien toimintojen siirtämiseen yhteiskunnan vastuulle. WL:n kuntavaalikampanjointi oli aktiivista ainakin pääkirjoitustasolla. Lehdessä kiinnitettiin huomiota siihen, että 15 paikan saaminen Varkauden 43 paikan valtuustossa oli mahdollista porvarillisille puolueille. WL kannustikin porvareita yhteistyöhön, ettei heille taas jäisi vain ”maksajan” osa tulevassa valtuustossa.¹⁷⁰

Vaalit olivat koko Suomen mittakaavassa siirtymistä oikealle ja Varkaudessakin määrävähemmistö toteutui. WL ei piilotellut tyytyväisyyttään pääkirjoituksissaan.

¹⁶⁶ WL 18.9. 1976. Pk ”Ei aivoja vain aivotuotteita vientiin”.

¹⁶⁷ WL 2.10. 1976. otsikkona ”Muuttovirta Ruotsiin kiihtyy ensi talvena?”.

¹⁶⁸ WL 25.9. 1976. Pk. ”Työllistetty on”.

¹⁶⁹ WL 2.10. 1976. Pk. ”Varkauden ympäristön teolliset virikkeet”.

¹⁷⁰ WL 15.10. 1976. Pk ”Kunnallisvaalit varkauteleisittain 1976”.

Kertaakaan aikaisemmin Varkauden olemassaolon aikana ei-sosialistinen rintama ei ole ollut näin vahva. - - Saavutettu menestys velvoittaa ei sosialisteja tiiviiseen yhteistyöhön ja vastuulliseen kunnallispolitiikkaan sulun asettamiseksi tuhlailevalle varainkäytölle.¹⁷¹

Ei ole kovinkaan yllättävää, että heti vaalien jälkeen WL julkaisi kaksi A.Ahlströmin avointa kirjettä, jossa yrityksen johto vetosi lähinnä työläisiin. Työtätekevä ihminen on kaiken perusta, mutta hyvinvointi ei tule ilmaiseksi.

Kun ajattelet olojasi, asioiden nykyistä tilaa ja pohdit tulevaisuuttasi, eikö mieleesi tule vielä yksi kysymys: Olisiko nyt jo aika itsekkäiden etupyrkimysten väistyä yhteisen hyvän tieltä?¹⁷²

Ahlströmin huoli ”yhteisestä hyvästä” liittyi tietenkin palkkapolitiikkaan ja tulevaisuuden työehtoneuvotteluihin. Tässä näkyy selvästi se, kuinka WL oli vielä Ahlströmin henkisessä talutusnuorassa vahvasti 1970-luvun puolessa välissä. Lehden sivuilla ei näy työläisen näkökulmaa. Tämä on sinänsä koomista, koska WL kuitenkin tuli jokaiselle Ahlströmin työntekijälle yrityksen puolesta.

Loppuvuoden kuumia puheenaiheita WL:n sivuilla oli kunnan talous. Marraskuun puolessa välissä WL oli huolissaan Varkauden kantokyky- ja kalleusluokittelusta. Varkaus oli ajautumassa suurempaan kantokykyluokitukseen, joka vähentäisi valtionapuja jopa 2 miljoonalla markalla.¹⁷³ Varkaus oli jo muutenkin hyvin velkaantunut suhteessa moniin muihin kaupunkeihin, ja kantokykyluokituksen muuttuminen vain pahentaisi asiaa.

Työttömyysprosentti nousi Varkaudessa jo 7,5 prosenttiin vuoden 1976 lopulla. Uuden paperikoneen rakentaminen alkoi olla siinä vaiheessa, että työmaalta siirtyi kortistoon pari sataa työntekijää.¹⁷⁴ Varkauden taloustilanne polki paikallaan, ja edessä oli taas yksi synkkä lamatalvi. WL:n pääkirjoituksessa itsenäisyyspäivän aattona 1976 kiinnitettiin kuitenkin huomiota nimen omaan henkisen hyvinvoinnin tärkeyteen.

¹⁷¹ WL 19.10. 1976. Pk ”Jymy-yllätys Varkaudessa”.

¹⁷² WL 22.10. 1976. otsikkona ”Avoin kirje sinulle”.

¹⁷³ WL 16.11. 1976. Pk ”Kantokyky- ja kalleusluokittelu”.

¹⁷⁴ WL 20.11. 1976. Otsikko ”Varkauden ja Leppävirran työttömyys maan huippuja”.

Meillä on takana parin vuosikymmenen korkean hyvinvoinnin kausi. Sen aikana erilaisia ongelmia ei ole saatu ratkaistuksi vaan päinvastoin ne ovat kasvaneet ja lisääntyneet. - - Aineelliseen hyvinvointiin sisältyy turmion siemen, jos kansakunta rappeutuu henkisesti.¹⁷⁵

Suomi oli uhrannut WL:n mukaan henkisen hyvinvoinnin materiaalisen eduntavoittelun alttarille. Lopputulos oli murheellinen. Kun taloudellinen taantuma iski, suomalaisilla ei ollut henkistä kapasiteettia ja solidaarisuutta kovien aikojen voittamiseksi.

Varkauden tilannetta ei auttanut se, että Ahlström ilmoitti tappioistaan puunjalostustoimialoillaan. Pelkästään konepajateollisuus oli pystynyt taistelemaan nopeasti kasvaneita kustannuksia vastaan. WL peräänkuuluttikin nopeita toimia elinkeinoelämän ja teollisuuden toimintamahdollisuuksien ja kustannustehon parantamiseksi.¹⁷⁶ Vanha teollisuuspaikkakunta kouristeli päättymättömältä näyttävän laman kourissa.

Joulun alla Varkaudessa käännettiin katseet valtiovallan rooliin Varkauden työllisyyden hoitamisessa. Varkauden kaupungin lähetystä kävi ruinaamassa rahaa työministeri Väyryseltä, tosin laihoihin tuloksin. Varkaudessa olisi ollut paljon esimerkiksi hyviä rakennuskohteita, mutta valtio ei luvannut niihin rahaa. WL:n pääkirjoituksessa ihmeteltiin sitä, miksi yhteen maan synkimmistä työttömyysalueista ei haluttu satsata työllistämistoimia.¹⁷⁷ Varkauden oma talousarviokin sai risuja varsinkin vasemmiston puolelta.¹⁷⁸

Vuoden loppua Varkaudessa kuvaa masentuneisuus, jopa epätoivo. Eikö taantuma taitukkaan? Miksi talous ei lähde kasvuun? Työllisyyden hoito nähtiin ratkaisuna ongelmiin. WL antoi kerrankin positiivista palautetta ammattiyhdistysliikettä kohtaan juuri ennen joulua. SAK:n tavoitteena oli täystyöllisyys ja siihen pitäisi WL:nkin mukaan pyrkiä kaikin keinoin.¹⁷⁹ Ainakin juuri päättynyt syksy ei ollut tilannetta parantanut.

3.7. Mistä nousun avaimet?

Vuosi 1977 alkoi Varkaudessa epätietoisissa merkeissä. Kaupungin työttömyys oli kasvussa ja ratkaisua työttömyyden kitkemiseksi ei ollut näköpiirissä. Apulaiskaupunginjohtaja Kalevi Tontti

¹⁷⁵ WL 5.12. 1976. Pk ”Yhteisvastuu isänmaan puolesta”.

¹⁷⁶ WL 11.12. 1976. Pk ”Alakuloiset näkymät”.

¹⁷⁷ WL 18.12. 1976. Pk ”Töitä on, rahaa ei”.

¹⁷⁸ WL 21.12. 1976. Otsikkona ”Säästettävä on, sille ei mahda mitään – periaatteellinen hyväksyntä talousarviolle”.

¹⁷⁹ WL 23.12. 1976. Pk ”Tavoitteena täystyöllisyys”.

yritti valaa uskoa tulevaan uuden vuoden puheessaan. Varkauden kaupunki kehittyi lamasta huolimatta ja eri ihmisryhmistä pidettiin huolta.

Lamasta huolimatta parhaillaan on rakenteilla Varkaudessa uusia vuokra-asuntoja. Syksyllä aloitetaan eläkeläistalon rakentaminen ja keskusliikenneaseman rakentamiseenkin päästään - -
Nykyiset liikenneyhteydet ovat erinomaiset ja palvelutaso ylempää kaupunkiluokkaa.
Elinkeinorakenne on monipuolistunut ja vapaa-ajanmahdollisuuksia on monenlaisia.¹⁸⁰

WL:ssäkin oltiin varovaisen optimistisia tulevasta vuodesta. Varsinkin elinkeinoelämän yritykset yhteistoiminnan luomisesta koko Varkauden talousalueelle sai kiitosta lehden pääkirjoituksissa. Laman pohja oli jo ohitettu.¹⁸¹

Varkauden työttömyyslukemat olivat kuitenkin karua luettavaa. Lähes 10 prosentin työttömyysluvut olivat korkeammat kuin Kuopion läänissä keskimäärin.¹⁸² Työttömyys oli toisenlaista kuin mihin aikaisemmin oli totuttu. Myös ammattimihet olivat vailla työtä. Perinteinen sekatyömies oli toki ensimmäinen, joka jäi työttömäksi, mutta työttömyys koetteli nyt entistä useammin ammattilaisiakin. Koneellistuminen vähensi työpaikkoja.¹⁸³ Varkauden työllisyystilanteeseen tutustunut työministeri Paavo Värynen toivoikin uusia teollisuuden investointeja. Valtion ei hänen mukaansa kannattanut järjestää enää pelkästään kalliita työllistämistöitä ”lapiolinjalaisille”¹⁸⁴.

Toki Varkaudessa etsittiin uusia keinoja talousalueen elinkeinoelämän parantamiseksi. Matkailu oli yksi vahva osa-alue, jolle toivottiin uutta nostetta Varkauden alueella. Varsinkin retkeilymajatoimintaan kiinnitettiin huomiota. WL huomautti, että retkeilijät kaipaavat viihdykkeekseen muutakin kuin vain joutenoloa. WL toivoikin Varkauden satsaavan ympärivuotiseen retkeilymajatoimintaan, joka tarjoaisi mahdollisuuksia muillekin paikallisille palveluille.¹⁸⁵

WL näki pitkittyneessä lamassa myös moraalisen puolen. 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun nousukausihuomassa tehdyt monet ”edistykselliset” ratkaisut haluttiinkin nyt perua. Varsinkin

¹⁸⁰ WL 4.1. 1977. Otsikkona ”Apulaiskaupunginjohtaja Tontti: Laman keskellä on aihetta myös tyytyväisyyteen”.

¹⁸¹ WL 6.1. 1977. Pk. ”Varovaisuuden vuosi”, Pk 15.11. 1977 Pk ”Varkauden seudun kehittäminen”.

¹⁸² WL 16.1. 1977. Otsikkona ”Varkauden työttömyys lähenee 10 prosenttia”.

¹⁸³ WL 21.1. 1977. Pk. ”Lapiolinjaa ei ole”.

¹⁸⁴ WL 27.1 1977. Pk. ”Työt ja työllisyys”.

¹⁸⁵ WL 30.1. 1977. Pk. ”Retkeilymajatoiminnan kehittäminen”.

alkoholin ja tupakan mainostaminen ja helppo saatavuus kyseenalaistettiin. Myös Yleisradion poliitikointi herätti keskustelua. WL varoittikin nopean kehityksen vaaroista.

Tempoilevien muutosten asemasta olisi edettävä entistä rauhallisemmin. Samalla olisi muistettava, että kaikki muutokset eivät ole edistystä, vaikka niitä markkinoitaisiinkin kyseisellä nimikkeellä.¹⁸⁶

WL:n konservatiiviset näkemykset tulevat selvästi esille tämän tyyppisistä pääkirjoituksista. Varsinkin alkoholipolitiikassa WL toteutti vanhoillista linjaa. WL:n pääkirjoituksissa on usein muutenkin vahvana esillä muutosvastaisuus. WL käytti tilanteet hyväksi, jossa se pystyi olemaan jälkiviisas.

WL otti kevään 1977 aikana voimakkaasti kantaa ammattiyhdistysliikkeen toimintaan. Keväällä 1977 monilla aloilla oli sopimukseton tila, ja lakkoja oli odotettavissa. WL toivoi yhteistyötä vaikeassa tilanteessa. Ay-liikkeen ei pitäisi käyttää lakkovaltaansa turhaan, vaan työehtoasiat pitäisi sopia neuvottelupöydässä.

Nykyinen tilanne on eri kansalaispiirien ja etujärjestöjen välinen keskeinen luottamuskriisi. Siitä ei selvitä vaatimuksin ja työtaisteluin vilpittömin rakentavassa hengessä käytävin neuvotteluin.¹⁸⁷

Kevään paineet työmarkkinoilla näkyivät myös suhtautumisessa yrittäjyyteen. WL halusi puolustaa yrittäjien asemaa. WL:n mukaan jotkut piirit pitivät yrittäjinä jopa rikollisina, vaikka yrittäjyys oli erittäin tärkeää yhteiskunnan rattaiden pyörittämiseksi.

Yrittäminen merkitsee työn tekemistä ja työn järjestämistä muille ja vastuun kantamista siitä sekä verojen maksamista yhteiskunnalle. Kannatettava, voittoa tuottava yritys on aina hyvä ja turvallinen yritys. Laman aikanakin yritysten toiminta tulisi turvata mahdollisimman pitkälle.¹⁸⁸

WL myös ennakoii, että ennen yhteiskunnallisesti suhteellisen passiiviset yrittäjät olivat aktivoitumassa. Varkauden seudunkin yrittäjät olivat jo esimerkiksi ottaneet selvää kunnallisista vaikutusmahdollisuuksista. Kun vasemmiston ja työntekijäpuolen paine oli kova, yrittäjätkin alkoivat järjestäytyä aktiivisemmin.

¹⁸⁶ WL 24.2. 1977. Pk. ”Vedetään takaisin”.

¹⁸⁷ WL 4.3. 1977. Pk. ” Voimat yhdensuuntaisiksi”.

¹⁸⁸ WL 15.3. 1977. Pk. ”Yrittäjä yhteiskunnassa.”

Saman päivän lehdessä oli myös uutinen Varkaudessa järjestetystä työttömien tilaisuudesta. Paikalla olivat myös Varkauden seudun kansanedustajat Jorma Rantala (sd.) ja Osmo Vepsäläinen (SKDL.). Demarien Rantala totesi, että Suomenkin lama johtui kansainvälisen talouden uusjaosta, johon markkinatalous ei ole pystynyt sopeutumaan. Vaikka demarit myönsivätkin suomalaisen työn olevan liian kallista ja tuottavuuden heikompaa kuin monissa muissa maissa, ratkaisumallina nähtiin esimerkiksi suurteollisuuden kansallistaminen. SKDL:n kansanedustaja Vepsäläinen säesti mukana, että ”kapitalistisen laman kustannusten makaavan työväestön harteilla”.¹⁸⁹ Uutinen on sinänsä huomattava poikkeus WL:n sivuilla, sillä vasemmiston ja työntekijäpuolen äänenpainot pääsivät hyvin harvoin isoilla otsikoilla lehden sivuille. Tosin pääkirjoitustasolla sympatiaa ei herunut.

Kevään 1977 edetessä suuret lakot näyttivät entistä todennäköisimmiltä. Varsinkin elintarvikealalla lakkopaineet olivat suuret. WL oli huolissaan lakkoallon leviämisestä ja varoitteli työntekijäpuolta Suomen ajamisesta perikatoon. WL ei myöskään pitänyt lakkoasetta enää nykyaikaisena työtaistelukeinona.

Lakko-oikeus ja lakon rajat tulisi ottaa vakavan tarkastelun kohteeksi. Työmarkkinapulmien selvittämiseksi on löydettävä muut keinot kuin koko yhteiskunnan toiminnan vaarantavat lakot. Niistä on muodostumassa yhä vaarallisempi tuhoase koko järjestäytynyttä yhteiskuntaa vastaan.¹⁹⁰

WL oli huolissaan siitä, että pienten, mutta tärkeiden toimijoiden pistelakot lamauttaisivat koko yhteiskunnan. Esimerkiksi sähkölaitosten työntekijät ja rautatieläiset olivat tehneet näin aikaisemminkin. Eri aloilla yritettiin tietenkin minimoida omat tappiot, ja pistelakot olivat tällaiseen kaikkein tehokkain tapa.¹⁹¹ WL:n mielestä valtiovallalla pitäisi olla paremmat keinot laillisesti estää tällaiset lakot. Tottakai WL näki koko lakkoilussa kommunistien salajuonen. Lehden mukaan juuri kommunistit olivat ajamassa Suomea suoritustilaan.

Konkreettinen esimerkki lakkoallon leviämisestä Varkaudessa oli maaliskuun lopussa alkanut voimalalakko, jonka johdosta 400 Varkauden voimalan työntekijää jäi töistä pois.¹⁹² Lakolla yritettiin WL:n mielestä selvästi iskeä teollisuuden hermoon, mutta sähkökatkoksilta vältyttiin. WL sai tästä syyn vaatia jälleen yhteiskuntarauhaa ja vasemmiston vastuullisempaa politiikkaa.

¹⁸⁹ WL 15.3. 1977. Otsikkona ”Työttömyys kuriin vaikka kirveellä.”

¹⁹⁰ WL 22.3. 1977. Pk. ”Suomi suoritustilaan”.

¹⁹¹ WL 25.3. 1977. Pk. ”Hullu kevät”.

¹⁹² WL 26.3. 1977. otsikkona ”400 pakkolomalle – Varkaus vailla sähkökatkoksia”.

Mutta miksi SAK ja SDP tytyvät katsomaan asioiden kulkua syrjästä? - - Tässä yhteydessä on aihetta todeta, että lakko-oikeuden tunnustaminen työväestölle tapahtui aikana, jolloin niin työolosuhteissa kuin palkoissa oli räikeitä epäkohtia. Sellaiset ovat poistuneet aikoja sitten. Nyt lakkoillaan lähinnä elintasokilvan vuoksi.¹⁹³

WL:n kevään 1977 kantaa lakkoiluun ja lakko-oikeuteen oli edellämainittujen valossa erittäin kriittinen, jopa vihamielinenkin. Elintason kohottamista ajavalle työväestölle ei paljoa sympatiaa herunut.

Lakkokevät oli lopulta suhteellisen lyhyt. Huhtikuun puolella välissä suurin teollisuusliitto, Metalliliitto pääsi sopimukseen ja työmarkkinoilla oli näkyvissä selvää rauhoittumista.¹⁹⁴ Levoton työmarkkinatilanne jätti kuitenkin jälkensä poliittiseen keskusteluun. Huhtikuun 17. päivän WL julkaisi pääministeri Martti Miettusen 70-vuotishaastattelun, jossa pääministeri totesi politiikan koventuneen sitten 1950- ja 1960-lukujen. Syyksi tähän hän näki puoleiden kasvaneen vallan ja työmarkkinajärjestöjen kovan kilpailun uusien jäsenien haalimiseksi. Miettusen mielestä tavoitteet olivat kuitenkin samat: inflaatiota vastaan taisteleminen, hintakilpailukyvyyn parantaminen ja maltilliset tuloratkaisut.¹⁹⁵ WL tuki vahvasti tätä Miettusen määrittelemää linjaa.

Loppukeväällä 1977 pohdittiin Varkauden lähitulevaisuutta. WL totesi, että Varkauden tulevien vuosien hankkeet olivat sosiaalisia, ”ei-tuottavia” kohteita.¹⁹⁶ Lasten päivähoito oli retuperällä ja uusi vanhainkoti oli rakennuslistan kärjessä. WL tosin muistutti, että kaupungilla ei ollut laman keskellä varaa suuriin investointeihin. Kaupungin päättäjien pitäisi pitää kieli keskellä suuta.

Korkea työttömyys ei ottanut hellittääkseen. Koko Suomessa työttömiä oli enemmän kuin 1930-luvun laman aikaan, ja työllisyysilanteeseen ei nähty mitään nopeaa kohennusta.¹⁹⁷ Lakkoilut aiheuttivat lisää lomautuksia Varkaudessakin. Tekstiiliyritys Eiser lomautti toukokuun alussa 100 työntekijää teknisten lakon vuoksi.¹⁹⁸ Työttömyys ravisteli Varkautta, mutta kaupunginjohtaja Eino E. Salmi ei luvannut parannuksia työttömien oloihin. Hänen mukaansa eläkeläistalo ja vanhainkoti voitiin rakentaa, mutta muuten vaikea taloudellinen tilanne ei antanut varaa ei-aktiivisten

¹⁹³ WL 29.3. 1977. Pk. ”Lakkoilun näkymistä”.

¹⁹⁴ WL 16.4. 1977. Pk. ”Selkenevää”.

¹⁹⁵ WL 17.4. 1977. Otsikkona ”Suomen politiikka on tullut kovemmaksi 1970-luvulla – avainryhmien lakot saatava kuriin”.

¹⁹⁶ WL 17.4. 1977. Pk. ”Sosiaalikäytössä riittää tehtäviä”.

¹⁹⁷ WL 23.4. 1977. Otsikkona ”Suomessa työttömiä 157.700”.

¹⁹⁸ WL 4.5. 1977. Otsikkona ”Eiserillä lomautettiin sukkaosaston 100 työntekijää”.

väestönosien auttamiseen, koska ”esitykset, jotka tarkoittavat lisäetujen antamista, on jonkun maksettava.”¹⁹⁹

WL otti myös kantaa tulevien vuosien menoihin. Lehden mukaan kaupungin tulevaisuuden näkymät ovat huomattavasti synkemmät kuin mihin aikaisempina vuosina on totuttu. Koska verotaakka oli jo ennestäänkin raskas, verotuksen kiristäminen ei lehden mukaan tullut kysymykseen. Ainoa keino oli tukea työssäkäyvää väestöä.²⁰⁰

Toukokuussa 1977 Suomeen muodostettiin Kalevi Sorsan II hallitus, joka oli vaihteeksi enemmistöhallitus. Hallitus esitteli jo kesällä elvytyspaketin, joka loi toivoa Suomen talouteen. Varkaudessa toivoa loi neljännen paperikoneen valmistuminen ja koekäyttöön otto.²⁰¹ Kesän ja syksyn 1977 aikana Suomalaiseen keskusteluun tuli uusi termi, ”elvytys”. Vaikka syksyllä 1977 talouden elpyminen olikin takkuista, suunta kääntyi vähitellen. Vaikka vuosi 1977 olikin vielä syvä laman vuosi, henkinen ilmapiiri alkoi kääntyä toiveikkaammaksi.

Myös WL:n henkisessä ilmapiirissä tapahtui muutosta. Vuonna 1977 lehden toimituspäälliköksi tullut Lauri Koikkalainen halusikin luoda uskoa tulevaan itsenäisyyspäivänä 1977.

Vaikka työttömien määrä on tällä hetkellä huolestuttavan suuri ja vaikka suuret taloudelliset ratkaisut odottavat ja ottavat aikansa, on tilanne maassamme parempi kuin mitä se on ollut menneinä vuosikymmeninä.²⁰²

Koikkalainen halusi valaa uskoa tulevaan ja toivoi yhteiskunnan kaikilta osapuolilta yhteishenkeä, jotta tulevaisuus olisi parempi. Koikkalaisen puheenvuoro ennakoii jo tulevaa muutosta WL:nkin linjassa.

¹⁹⁹ WL 13.5. 1977. Otsikkona ”Passiivisen väestön etuja ei voida lisätä tässä vaiheessa”.

²⁰⁰ WL 14.5. 1977. Pk. ”Suu säkkiä myöten”.

²⁰¹ WL 18.6. 1977. Otsikkona ”Neljäs paperikone pyörii jo koekäytössä”.

²⁰² WL 6.12. 1977. Pk. ”Paremmaksi kaikki muuttuu”.

4. Reviirien uusjakoa: WL 1985–1986

4.1. ”Varkauden rakennemuutos on pitemmällä kuin muualla”²⁰³

1980-luvun puolella välissä Varkaus oli saanut nauttia muun Suomen ohella taloudellisesta nousukaudesta. Työttömyys oli pysynyt suhteellisen korkealla tasolla, mutta sitä ei pidetty enää niin dramaattisena peikkona kuin vielä 1970-luvulla. Varkauden taloudellinen hyvinvointi oli kasvanut ja tulevaisuus nähtiin suhteellisen valoisana.

Tosin Varkauden taivaalla näkyi myös synkkiä pilviä. Ahlström ilmoitti heti vuoden 1985 alussa, että Varkauden vaneritehtaalla siirrytään nelipäiväiseen työviikkoon ja tulevaisuudessa oli odotettavissa lomautuksia.²⁰⁴ 300 työntekijän vaneritehdas oli selvästi kehkeytymässä riippakiveksi Ahlströmille. Edellisen kerran lyhennettyä työviikkoa oli tehty vuonna 1983 ja jo 1970-luvun lopulla tehtaalla oli pitkiä lomautuksia.

Työttömyys oli saanut Varkaudessa jo kroonisia piirteitä. WL luotasi tulevan vuoden ongelmia tammikuun 4. päivän pääkirjoituksessaan.

Valtiohallan erilaisilla tukitoimilla työttömyyttä voidaan hetkellisesti helpottaa, mutta pidemmällä tähtäimellä ne eivät riitä tilanteen laukaisijaksi. Kuntien johtajat tuntuvat panevan enemmän painoa elinkeinorakenteen monipuolistamiselle, joka toisi mukanaan pysyviä työpaikkoja. - - Esim. tietotekniikka kaikkine soveltuvuuksineen on alue, josta kohistaan ja joka suurteollisuuden lisäksi entistä voimakkaammin lähivuosina tunkeutuu myös pienyrityksiin. - - Tältä sektorilta, niin alan koulutuksesta kuin tuotannostakin, uskoisi löytyvän haasteita myös oman talousalueen ennakkoluulottomille päättäjille.²⁰⁵

Elikeinorakenteen monipuolistaminen oli WL:n mukaan se lääke, jolla Varkauden kehitys jatkuisi myös tulevaisuudessa. Satsaaminen tietotekniikkaan sekä uusissa yrityksissä että koulutuksessa nähtiin tulevaisuuden suuntana. Yksimielisiä oltiin siitä, että Varkaus ei voisi enää tukeutua pelkästään vanhakantaiseen teollisuuteen.

Ahlströmin piirissä esiintyi aiheita jopa itsekriittisyyteenkin. Pitäessään juhlapuhetta Ahlströmin vuosittaisessa ansiomerkkien jakotilaisuudessa paikallishallinnon johtaja Tor Häggblom myönsi,

²⁰³ WL 22.1. 1985. Valtioneuvoston kanslian projektipäällikön Risto Tienarin toteamus vierailullaan Varkaudessa. Otsikkona ”Raimo Sailas: Valtiovalta on tehnyt voitavansa Varkaudessa”.

²⁰⁴ WL 4.1. 1985. Otsikkona ”Vaneritehdas nelipäiväiseen Varkaudessa”.

²⁰⁵ WL 4.1. 1985. Pk. ”Yhteiset toiveet”.

että Ahlström on ollut omalla toiminnallaan myös kehityksen jarruna Varkaudessa. Häggblom viittasi puheessaan siihen, että Ahlström on mielummin tehnyt itse korjaus- ja rakennushankkeensa kuin tukenut paikallisia pienyrityksiä.

Tällä omavaraisella toiminnallamme olemme tukahduttaneet sellaisen iskukykyisen varkauteilaisen pien- ja palveluteollisuuden syntymahdollisuuksia, joka oikein johdettuna voisi suunnata ja kehittää toimintaansa oman paikkakunnan elinkeinoelämän lisäksi muualle.²⁰⁶

Tällaista itsekriittisyyttä olisi ollut mahdotonta kuvitella Ahlströmin suunnalta vielä kymmentä vuotta aiemmin. Luultavasti sellaista ei olisi myös WL:ssä julkaistu. 1980-luvun puolessa välissä aika oli kuitenkin kypsä jo virheiden myöntämiseen. Tämä liittyy myös Ahlströmin yritysstrategian muuttumiseen. Pääomavaltainen paperiteollisuus oli Ahlströmin yrityskuvassa tulossa tiensä päähän.

Kehitysaluerahaston vt. toimitusjohtaja Ramo Sailas (sd.) vieraili tammikuussa Varkaudessa. Sailaksen ja valtioneuvoston kanslian projektipäällikön Risto Tienarin mukaan Varkauden teollinen rakennemuutos oli merkinnyt jyrkkää työpaikkojen määrän vähenemistä ja pitkäaikaista työttömyyttä. Varkaudessa nähtiin kuitenkin positiivisena korkean teknologian kehittymien teollisuuden rinnalla. Tästä hyvänä esimerkkinä pidettiin Altim Controllia. Risto Tienari näki Varkauden kehityksessä positiivisia piirteitä. ”Varkauden rakennemuutos on kuitenkin pitemmällä kuin muualla. Pahin on siinä mielessä ohi.”²⁰⁷

Varkaudessa oli kuitenkin yli 300 pitkäaikaistyötöntä. Helmikuun alussa julkistettiin Varkaudessa niin sanottu Rinteen työllistämistukikokeilu, jolla kaupungin 311 pitkäaikaistyötöntä saisivat työtä. Tukirahaa Varkaus sai hankkeeseen 5 miljoonaa markkaa. Rinteen mallin tavoitteena oli vähentää pitkäaikaistyöttömien työttömyysaikaa puoleen vuoteen.²⁰⁸

Samaan aikaan kuin toisaalla työllistettiin pitkäaikaistyöttömiä, metalliala kamppaili jo työvoimapulan kanssa. Syynä tähän pidettiin metallialan osuuden nopeaa kasvua Suomen teollisuustuotannossa. Ammattilaisia ei riittänyt tarpeeksi Suomen suurimmalle teollisuuden haaralle.²⁰⁹

²⁰⁶ WL 15.1. 1985. Otsikkona ”A Ahlström Osakeyhtiö: Aloitteilla tuottavuutta”.

²⁰⁷ WL 22.1. 1985. Otsikkona ”Raimo Sailas: Valtiovalta on tehnyt voitavansa Varkaudessa”.

²⁰⁸ WL 5.2. 1985. Otsikkona ”Pitkäaikaistyöttömyys poistetaan”.

²⁰⁹ WL 9.2. 1985. Otsikkona ”Metalliteollisuus on mainettaan parempi ammattiala”.

Koulutetun työvoiman puute olikin nousemassa suureksi ongelmaksi. Vaikka työllisyystilanne oli muutoin huonontumassa, monilla teollisuuden aloilla vallitsi työvoimapula. Monet teollisuusjohtajat alkoivat kannustaa varsinkin nuoria kouluttautumaan. WL:n mukaan teollisuuden herääminen koulutuksen tärkeyteen alkoi kuitenkin luvattoman myöhään.

Uuden tekniikan sukupolvi on pelannut videopelejään ja myöhemmin ohjelmoinut kotitietokoneitaan jo kauan ennenkuin maassa on kunnolla virinnyt keskustelua siitä, mitä eri ammatit vaativat viidentoista- kahdenkymmenen vuoden kuluttua. - - Teollisuuden on siis itsensäkin pysyttävä muutosvauhdissa mukana ansaitakseen lahjakkaan ja hyvin koulutetun väkensä.²¹⁰

WL:n mukaan työ oli muuttunut vaativammaksi kuin ennen ja koulutuspolitiikalla ei oltu reagoitu asiaan tarpeeksi nopeasti. Myös teollisuus sai syyttää pitkälti itseään siitä, ettei esimerkiksi ammatillista koulutusta oltu kampanjoitu aikaisemmin. Tilannetta yritettiin parantaa nyt nopeasti parantamalla ammatillisen koulutuksen arvostusta. Toisaalta nuorten arvot olivat muuttumassa. Palkka ei ollut enää ainoa mittari työssä viihtymiselle. Monet nuoret halusivat vaativimpia töitä. WL näki tässä haasteen Ay-liikkeelle: nuoremmat työntekijät eivät lakkoilisikaan enää palkkaehtojensa takia niin helposti.²¹¹ Toisaalta WL oli huolissaan siitä, että uusista korkean teknologian aloista tulisi helposti muotia, joihin kaikki haluaisivat.

Vaikka Rinteen työllistämismalli toikin pitkäaikaistyöttömille lisää työtä ja joillakin aloilla oli suoranainen työvoimapula, oli Varkauden työttömyysprosentti vuoden alussa vielä 10 prosenttia.²¹² Keinoja työttömyyden kitkemiseksi etsittiin kuumeisesti.

4.2. Syväväylä vai ei?

Keväällä 1985 Varkaudessa nousi jälleen jo parikymmentä vuotta esillä ollut ajatus syväväylän rakentamisesta Haukivedeltä aina kaupungin sydämeen Huruslahdelle saakka. Ajatus Hurusväylästä sai varsinkin teollisuuden siunauksen. Sillä nähtiin olevan vaikutuksia koko teollisuuden

²¹⁰ WL 19.2. 1985. Pk. ”Teollisuus nuoriso-ohjaajaksi”.

²¹¹ WL 24.2. 1985. Pk. ”Vaativa kiinnostaa”.

²¹² WL 16.2. 1985. Otsikkona ”Varkaudessa yhä synkin työllisyystilanne”.

kilpailukykyyn ja samalla kaupungin hyvinvointiin. Tosin uuden syväväylän rakentaminen siltoineen pistäisi koko kaupungin liikennejärjestykseen uusiksi.²¹³

Hurusväylä aiheutti vilkasta keskustelua WL:n sivuilla. Lehden pääkirjoituksissa tuotiin vahvasti esille Ahlströmin intressit. Ahlströmin kaavailtiin rakentavan kaupunkiin uuden voimalan, joka tarvitsisi polttoaineeseen fossiilisia polttoaineita, jotka olisivat edullisinta kuljettaa Varkauteen vesireittejä pitkin.²¹⁴ Lehdessä uutisoitiinkin maaliskuun loppupuolella, että Ahlströmin Varkauden tehtaiden kehittäminen oli jo 1970-luvulta lähtien lähtenyt siitä, että Hurusväylä ja uusi satama rakennetaan.²¹⁵ Ahlströmin taholta todettiin, että syväväylän ulottaminen Huruslahteen ja uuden sataman rakentaminen jopa tuplaisi Varkauden noin 100 000 tonnin laivakuljetukset.

Hurusväylä oli kuitenkin selkeä kiistakapula, joka ei nostattanut pelkästään hurraahuutoja kaupungissa. WL:n toimittaja Pekka Kolehmainen pohti Horisontti-kolumnissaan Hurusväyläkeskustelua maaliskuun lopulla:

Hurusväylä on tarpeellinen Ahlströmille, se lienee selvä. Ahlström on tarpeellinen kaupungille, siitä ei epäilystäkään. Läppäsilta taas ei ole tarpeellinen kaupungille, mutta yhtiölle on. - - Ahlström ja kaupunki sovittelevat näkemyksiään yhteen piakkoin käynnistettävissä neuvotteluissa. Löytyneekö yhteinen linja, kuten varhemmin väylähankkeen historiassa?²¹⁶

WL:n suhtautuminen syväväylähankkeeseen ja kaupungin ja Ahlströmin välisiin kiistoihin oli sovitteleva, eikä kiistassa otettu ainakaan selkeästi puolia. Vaikka WL olikin Ahlströmin omistama lehti, ei se liputtanut selkeästi tehtaan puolesta, vaikka ymmärsikin Ahlströmin intressejä. Myös kaupungin liikennejärjestelyt, varsinkin Pirtinvirran vilkkaasti liikennöidyn sillan muuttaminen läppäsillaksi mietitytti.

Hurusväylän ohella kevään 1985 säännöllisin väliajoin esillä olleita aiheita olivat uuden teknologian esiinmarssi ja Rinteen työllistämishjelma. Varkaudessa maaliskuun lopulla vierailut Teknisten Liiton puheenjohtaja Matti Huuskonen halusi nostaa Varkauden esimerkiksi siitä, kuinka uusi teknologia voi tuoda työpaikkoja perinteisille teollisuuspaikkakunnille. Huuskosen mukaan uuden teknologian töitä pitäisi tuoda pääkaupunkiseudulta maakuntiin eikä päinvastoin.²¹⁷

²¹³ WL 14.3. 1985. Pk. ”Ristiinmeneviä etuja”.

²¹⁴ WL 17.3. 1985. Pk. ”Ideat ja keskustelu tarpeen”.

²¹⁵ WL 20.3. 1985. Otsikkona ”Hurusväylä jo pitkään Ahlströmin kehittämisen punaisena lankana”.

²¹⁶ WL 21.3. 1985. Horisontti: ”Kaksi vuosikymmentä Hurusväylää”.

²¹⁷ WL 23.3. 1985. Otsikkona ”Varkauden malli koko Suomelle”.

WL ottikin kantaa aluepolitiikkaan pääkirjoituksessaan 30. maaliskuuta. Suomalainen aluepolitiikka oli perustunut siihen, että kehitysalueille oli luotu teollisuuden työpaikkoja. Vaikka aluepolitiikka olikin monipuolistanut eri alueiden teollisuusrakenteita, oli vanhakantaisen aluepolitiikan aika WL:n mukaan auttamattomasti ohi. Näkemyksensä tueksi WL tukeutui Teollisuusneuvottelukunnan selvitykseen.

Aluepoliittisilla toimenpiteillä ei siten tule pönkittää vanhoja tuotantorakenteita, vaan päinvastoin niillä pitää nopeuttaa rakenteellisia muutoksia. - - Aluepolitiikan uudistamisen tarpeesta vallinne meillä joltisenkin yhteisymmärrys. Käytännössä se ei ole kuitenkaan yksinkertaista, sillä tässä liikutaan poliittisesti perin tunneherkällä alueella.²¹⁸

Uutta teknologiaa olisi tuettava ja näin nopeutettava teollisuuden rakennemuutosta. Poliittisen yksimielisyyden saaminen oli kuitenkin vaikeaa.

Helmikuussa kovalla tohinalla mainostettu Rinteen malli oli tehokas tapa työllistää pitkäaikaistyöttömiä, mutta vastakkaisista puheista huolimatta rahat loppuivat jo parin kuukauden jälkeen.²¹⁹ WL ihmettelikin, miksi työllistämismalli ei saanutkaan valtion lupaamaa viittä miljoonaa markkaa. WL ei tosin pitänyt Rinteen mallia mitenkään ihmeidenekijänä, mutta aloitettu projekti olisi pitänyt viedä loppuun saakka.

Työnantajat ja pitkään työttömänä olleet ovat innostuneet asiasta ja kaupungin työttömyysprosentti on kokeilun ansiosta ainakin hivenen laskenut. Tyytyväisimpiä lienevät epäilemättä ne 73 pitkäaikaistyöttömiä, jotka ovat ainakin väliaikaisesti päässeet leipäpuuhun käsiksi. Suurin mutta on kuitenkin edelleen siinä, miten käy kun vuoden kokeilu on loppu. Moniko kokeilulla työllistetty saa jatkaa, vai saako kukaan?²²⁰

Työttömyyden lasku oli muutenkin epätodennäköistä lähitulevaisuudessa. Teollisuuden Keskusliiton julkaiseman suhdannebarometrin mukaan vain yhdeksän prosenttia teollisuusyrityksistä uskoi suhdanteiden parantuvan seuraavan vuoden aikana.²²¹ Teollisuuden vaikeudet johtivat siihen, että valtiovallan asettama viiden prosentin inflaatiotavoite uhkasi karata. Myös teollisuuden kovasti odottama ripeän kasvun aika näytti olevan vain toiveunta.

²¹⁸ WL 30.3. 1985. Pk. ”Aluepolitiikka tienhaarassa”.

²¹⁹ WL 17.4. 1985. Otsikkona ”Rinteen malli puri, mutta rahat loppuivat kesken”.

²²⁰ WL 18.4. 1985. Pk. ”Yterin hiekka lopussa”.

²²¹ WL 19.4. 1985. Pk. ”Laimeata kasvua”.

4.3. Tasa-arvoa ja haposateita

Vaikka työttömyys ja valtiontalous olivat WL:n pääkirjoitusten agendalla hallitsevassa roolissa keväällä 1985, kiinnitettiin pääkirjoituksissa huomiota myös muihin ongelmiin. Eduskunnassa valmisteilla ollut tasa-arvolaki herätti keskustelua huhtikuun lopulla. Suomella oli vahvat perinteet tasa-arvon vaalimisessa, mutta lakia tasa-arvosta ei oltu vielä säädetty. WL piti lakiehdotusta periaatteessa hyvänä, mutta siinä piili hiusten halkomisen vaara.

Työnantaja pistetään suomalaisen tasa-arvon ylimmäksi vaalijaksi. Kuitenkin suurimmat tasa-arvon ongelmat lienevät perheissä ja kotitalouksissa. - - Naisten osuus yhteiskunnan johtavilla paikoilla on vähäinen. Näitä asioita ei kuitenkaan korjata lainsäädännöllä vaan asenteita muuttamalla, alkaen naisesta itsestään.²²²

Pääkirjoitus on mielenkiintoinen. WL on periaatteessa tasa-arvon kannalla, mutta ei usko lainsäädännön parantavan tasa-arvoa. Toisaalta WL ei uskonut työelämän epätasa-arvoon. WL uskoi, että työnantaja palkkaa töihin sellaisen ihmisen, jonka uskoo tuovan eniten rahaa yritykseen. WL:n mukaan sukupuolisyrittäjien osoittaminen työhönotossa olisi erittäin vaikeaa.

Toinen, metsäteollisuuskaupunkia läheltä koskettava teema oli ympäristötuhot. Haposateiden aiheuttamat tuhot metsille noteerattiin Suomessakin 1980-luvun puolella välissä. Jos kehitys jatkuisi samanlaisena, metsätuhot yleistyisivät tulevaisuudessa. Tämä olisi metsäteollisuudesta elävälle Suomelle kohtalokasta.

Tekniikka ja teollisuus ovat asettaneet luonnon kestokyvyn todella kovalle koetukselle. Olemme tulleet kehityksessä eräänlaiseen tienhaaraan. Edetäkö entistä kovaa luonnosta piittamatonta vauhtia vai ottaa kaikessa toiminnassa huomioon myös luonnon kestokyky ja omat elinmahdollisuutemme tulevaisuudessa.²²³

Ympäristöasioista oli toki puhuttu jo 1970-luvullakin WL:n sivuilla, mutta 1980-luvun nouseva ympäristötietoisuus nosti teeman jälleen julkiseen keskusteluun. Jatkuva taloudellisen kasvun politiikka tuhosi luontoa enenevässä määrin. WL vaati Suomelta ja suomalaisilta suurempaa vastuuta, nimen omaan tulevaisuuden tähden. ”Meidän on aktiivisesti itse pyrittävä oman maamme

²²² WL 25.4. 1985. Pk. ”Ei oikotietä”.

²²³ WL 27.4. 1985. Pk. ”Haposateitten haaste”.

haitallisten päästöjen minimointiin. Se on kaikkien yhteinen etu.”²²⁴ Ympäristökuormituksessa Suomi eli WL:n mukaan selvästi yli varojensa.

Yli varojen elettiin myös valtiontaloudessa. Kauppa- ja teollisuusministeri Seppo Lindblom (sd.) varoitti julkisesti, että Suomi elää yli varojensa, eikä se voi pitkällä aikavälillä jatkua. Myös teollisuuspiireissä varoteltiin liian löysästä rahapolitiikasta. WL otti kantaa Lindblomin ja Teollisuuden Keskusliiton johtajan Timo Relanderin varoituksiin vapunaaton pääkirjoituksessa.

Ainakin kahdella tavallaan vastakkaisella vaikutusvaltaisella taholla on siis voimistumassa käsitys, että nykyinen kehityslinja ei voi kovin pitkälle jatkua. - - Yksipuoliseksi asia jää myös silloin, jos puhutaan vain jaettavan uudenaikaisesta suuntaamisesta tai jakamisen vähentämisestä. Toinen puoli asiassa on se, millaisiin toimiin kakun kasvattamista voitaisiin edistää niin, että jaettavaa vastaisuudessa riittäisi.²²⁵

Kaupungin oma talous näytti Varkaudessa pitkästä ajasta valoisaammalta. Tiukka taloudenpito käänsi budjetin ylijäämäiseksi ja rahaa saatiin jopa säästöön pahan päivän varalle. Kaupungin tulevaisuutta voitiin suunnitella varovaisen toiveikkaasti.²²⁶

Toiveikkuuteen antoi lisäpontta uuden teknologian koulutuskeskuksen saaminen Varkauden ammatillisen kurssikeskuksen yhteyteen. Varkauden mainoslause uuden teknologian ja tuoteideoinnin kehtona sai lisäkatetta.

On syytä uskoa, että nyt on löydetty uusi ”rako”, jota kautta kehitys voi hyvinkin lähteä uuteen vauhtiin. Toivottavasti sitä kautta tänne virtaa myös lisää tarpeellista uskoa omiin mahdollisuuksiimme. - - On erinomainen asia, että Varkaudessa on yhteisvoimin ja ajoissa lähdetty mukaan tähän kehitykseen. Hankkeen kumulatiivinen vaikutus voi olla yllättävänkin myönteinen.²²⁷

Varkaudessa uskottiin, että uuteen teknologiaan satsaaminen toisi lisää työpaikkoja teollisuuden pariin. Toiveet perustuivat siihen, että tietotekniikan käyttäjien määrä nousisi teollisuudessa vuoden 1980 noin 100 000 käyttäjästä kahteen miljoonaan vuoteen 2000 mennessä. Teollisuuden tulevaisuus olisi tietotekniikassa. Tästä nähtiin hyvänä esimerkkinä paikallinen Altim Control, joka viiden

²²⁴ WL 27.4. 1985. Pk. ”Happosateitten haaste”.

²²⁵ WL 30.4. 1985. Pk. ”Yli varojen”.

²²⁶ WL 16.5. 1985. Pk. ”Pahin aika ohi kaupungin taloudessa”.

²²⁷ WL 17.5. 1985. Pk. ”Mainokselle lisäkatetta”.

vuoden olemassaolonsa aikana oli kasvanut jo 280 henkilön yritykseksi. Altim oli kansainvälisestikin nouseva yritys, ja sen työntekijöitä pidettiin ”luovina hulluina”²²⁸, joiden panos nostaisi Varkauden tietotekniikan osaamisen aivan kansainväliselle huipulle saakka.

WL kiinnitti toukokuun puolessa välissä huomiota siihen, kuinka talous oli noussut yhteiskunnallisen keskustelun tärkeimmäksi aiheeksi. Syykin tähän oli selvä.

Nyt, kun muutaman vuoden takaisen ylipolitisoinnin aika näyttää olevan takana ja politiikka jopa vastatulessa, ovat keskeisiksi asioiksi nousseet taloudelliset ja tekniset kysymykset. - -
Jopa luonnonsuojelu- ja kehitysmaa-asiat, jotka ovat myös hyvin ajankohtaisia, kytkeytyvät pohjimmiltaan juuri talouselämän toimintaan, sen kehittämismuotoihin ja laajuuteen.²²⁹

WL näki myös teknologian kehityksen yhtenä syynä siihen, että talous oli noussut päällimmäiseksi keskustelun aiheeksi. Syyksi nähtiin kyllästyminen politiikkaan ja poliitikkojen politikointiin. Taustalla oli näkyvässä ajan henki: talous vaikutti kaikkeen, ja sen takia talouselämän asiat haluttiin nostaa uutisagendalle. Vuosittaiset OECD:n tilastot olivat hyvä esimerkki uutisista, jotka nousivat otsikoihin. Vuoden 1983 tilastoissa Suomi oli jo listalla kahdeksannella sijalla, kun kymmentä vuotta aikaisemmin Suomen sijoitus oli 16. Suomen taloudellinen kehitys oli ripeämpää kuin taloudellisena ihmeenä pidetyn Japanin. WL:n mielestä Suomi oli osannut toimia oikein maailmantalouden mylleryksissä.

Verotus ja julkisen talouden osuus koko kansantaloudesta ovat pysyneet kohtuuden rajoissa. Ilmapiiiri on siten ollut otollinen uusille sijoituksille jotka ovat taloudellisen kasvun edellytys. Maan ja yritystemme voidaan sanoa korjanneen ja edelleen korjaavan sitä satoa, johon taloutemme pakotettiin 1970-luvun puolivälissä. Uusiutunut teollisuutemme on usein ollut etulyöntoasemassa aloilla, joilla monien muiden maiden yritykset ovat yrittäneet kilpailla valtion subventoimilla vanhoilla tuotantomenetelmillä.²³⁰

Suomen teollisuuden nähtiin olevan siis kansainvälisesti kilpailukykyinen, kiitos edellisellä vuosikymmenillä tehtyjen talouskuurien. Kansainvälinen kilpailukyky oli nousemassa koko yhteiskunnan tärkeimmäksi ohjenuoraksi. Se oli myös Varkauden teollisuuden elinehto. Hyvänä esimerkkinä varkautealaisesta osaamisesta WL nosti esille Ahlströmin kehittelemän uuden

²²⁸ WL 17.5. 1985. Pekka Kolehmainen Horisontti ”Tietotekniikka jyllää”.

²²⁹ WL 19.5. 1985. Pk. ”Talous aallonharjalla”.

²³⁰ WL 22.5. 1985. Pk. ”Suomi pärjännyt hyvin”.

kiertopeltitekniikalla tehdyn höyrykattilajärjestelmän, Pyroflown.²³¹ Pyroflow oli kansainvälisesti menestynyt tuote lähinnä ympäristöystävällisyytensä takia, ja sen nähtiin tuovan Varkaudelle lisää kansainvälistä mainetta ja hyvinvointia.

Kesän korvalla keskustelu aluepolitiikasta ja pelko Suomen jäämisestä jälkeen kehityksessä kiihtyi. Varkautelainen kansanedustaja Kari Rajamäki (sd.) vaati Kuopion lääniltä selvää profiilinkohotusta oman alueen imagon nostamisessa. Rajamäen mukaan läänin virallisista esitteistä ja tunnuksista pitäisi saada lehmät pois. Tilalle Rajamäki ehdotti esimerkiksi piinsirua uuden teknologian teollisuuden kunniaksi.²³² Tästä innostuneena WL kiinnitti huomiota kesäkuun alussa tutkimuksen asemaan Suomessa. Tutkimusta ja tutkijoita ei Suomessa tuettu WL:n mielestä tarpeeksi.

Sekä hallituksen että ammattiyhdistysliikkeen kaikilla tasoilla olettaisi tajuavan omalta kannaltaankin mikä merkitys on sillä, että kyvykästä tutkija-ainesta ei siirry maan rajojen ulkopuolelle ainaisen palkkatason korkean veroprogression vuoksi.²³³

WL:n mukaan sekä hallitus että ammattiyhdistysliike kyllä puhuivat kauniisti tutkimuksen tärkeydestä muuttuvassa maailmassa, mutta todellisia toimia resurssien parantamiseksi ei kuitenkaan oltu valmiita tekemään. Tämä saattoi WL:n mukaan kostautua tulevaisuudessa.

4.4. Uusia tuulia

WL oli jopa profetiallinen pohtiessaan pääkirjoitustasolla kesäkuun alussa työntekijöiden toiveita työelämässä. Työntekijän kohtuullisen hyvä toimeentuloturva oli muuttanut työntekijöiden arvostuksia. Työntekijöillä oli WL:n mukaan jo liiankin hyvät asemat työpaikoilla lakkoaseineen.

Äärimmilleen viety työsuhdeturvan parantaminen voi estää ajoissa tehtävät työvoiman supistukset ja muut työpaikkaa koskevat järjestelyt niin, että työsuhdeturvan paranemisen seurauksena yritys saattaa joutua jopa sellaisiin vaikeuksiin, että se loppuu. - - Ay-liike joutuu näin ollen vallan lisääntyttyä ottamaan myös sellaista vastuuta toimintoilleen, joista ei olla osattu kuvitellakaan sinä vaiheessa kun järjestöjä on perustettu pelastamaan jäsenistöä todellisilta epäkohdilta.²³⁴

²³¹ WL 30.5. 1985. Pk. ”Työtä ja osaamista”.

²³² WL 31.5. 1985. Otsikkona ”Rajamäki pölyytti läänin asenteita: Lehmän kuvat syrjään – piinsirut tilalle”.

²³³ WL 2.6. 1985. Pk. ”Tutkimuksen takapajula?”.

²³⁴ WL 8.6. 1985. Pk. ”Työpaikan arvostukset”.

Tässä pääkirjoituksessa haiskahtaa 1970-luvun asenne ja tietyllä tapaa sympatiat työnantajapuolta kohtaan. WL:n mielestä työntekijöiden ja ammattiyhdistysliikkeiden liian suuri valta estivät yritysten liikkumavaraa huonoina aikoina.

Kesän uutispommi räjähti, kun Ahlsröm ilmoitti myyvänsä Varkauden vaneritehtaan Rauma Repolalle²³⁵. Tehtaan 380 työntekijää saivat pitää työpaikkansa, mutta vanerilla tutuksi tulleet lomautukset olivat jälleen edessä. WL toivotti uuden suuryrityksen tervetulleeksi kaupunkiin hivenen yllättyneenä.

Varkauden vaneritehtaan myynti on virstanpylväs A. Ahlström Osakeyhtiön ja myös Varkauden kaupungin historiassa: yhtiö luopuu kokonaan yhdestä vanhimmista toimialoistaan. Vanerituotannon jatkajana kaupunkiin tulee uusi suuryritys, jolla aiemmin ei ole ollut talousalueella jalansijaa.²³⁶

WL:n mielestä vaneritehtaan myyminen sopi osin hyvin Ahlströmin uuteen yritysstrategiaan, jossa kannattamattomista yksiköistä luovuttiin. Vaneritehtaan tulevaisuus lyhennettyine työviikkoineen ja lomautuksineen näytti kohtuullisen synkältä. Silti WL toivoi, että Rauma-Repola satsaisi tulevaisuudessa kaupunkiin myös uusien projektien.

Talous- ja yritys-elämä hallitsivat yleistä keskustelua kesällä 1985. Koko Suomella näytti menevän kohtuullisen hyvin, kiitos vientiteollisuuden ja uuden teknologian. WL toivoi, että kasvu näkyisi myös ympäristönsuojelussa. Nopean kasvun aikana olisi varaa ottaa ympäristön tila paremmin huomioon. Muuten kulutusyhteiskunnassa voisi olla edessä ”amerikkalainen elintasonmalli” kerskakulutuksineen.²³⁷

Varkaudessa neljä vuotta aikaisemmin perustettu Teollisuuskylä Oy yritti saada aktiivisesti kaupunkiin korkean teknologian yrityksiä. Hallit olivat lähinnä kiinnostaneet paikallisia yrityksiä. Varkauden elinkeinoasiamies Reijo Hujanen sanoi WL:n haastattelussa, että jos teollisuuskylään saisi vain houkuteltua parikin korkean teknologian yritystä, ”Varkaus alkaisi imeä itsestään saman toimialan yrityksiä”²³⁸.

²³⁵ WL 13.6. 1985. Otsikkona ”Ahlström myy vaneritehtaan Rauma-Repolalle”.

²³⁶ WL 13.6. 1985. Pk. ”Yllättävä kauppa”.

²³⁷ WL 20.6 1985. Pk. ”Kuluttajan vuosikymmenen?”

²³⁸ WL 20.6. 1985. Otsikkona ”Varkauden Teollisuuskylä uskoo tulevaisuuden korkeaan teknologiaan”.

Yksi kehittyvän paikkakunnan tunnusmerkeistä oli kiihtyvä liikehuoneistojen rakentaminen ja kauppapaikkojen vaihtaminen eri yritysten välillä. Varkaudessa pelättiin jo kiinteistöjen hintojen ylikuumenemista. Kaupungin liiketilojen kehittämisessä nähtiin selvästi kaksi trendiä: toisaalta kauppojen keskittyminen Päiviönsaaren torin ympärille ja toisaalta Kauppakadulle. WL:n mukaan kehittyvä liiketoiminta oli hyvä asia taantuvalle teollisuuspaikkakunnalle ja kertoi talousalueen pirstumisesta.²³⁹

Heinäkuun lopulla politiikka ja poliittiset puheenvuorot nousivat jälleen keskusteluun. WL pani ilolla merkille, että politiikan arvostus oli kansalaisten keskuudessa korkealla, vaikka yksilöllisyys olikin noussut arvomaailman kärkeen. Poliittikojen arvostuksen väheneminen ei ollut vienyt kiinnostusta yhteisten asioiden hoitamiseen. Tästä piti WL:n mukaan ottaa opiksi.

Kansalaisyhteiskunnan yksi tuntomerkeistä on kaksisuuntainen, riittävän tiivis yhteydenpito päättäjien ja kansalaisten kesken. Virkamiehet ja poliitikot eivät voi toimia ihmisten muuttuvien odotusten mukaisesti, jos heihin ei oteta yhteyttä tai he eivät ota yhteyttä.²⁴⁰

WL toivoi kansalaisten ja virkamiesten välillä tiiviimpää keskustelua yhteisistä asioista. Poliitiikka kiinnostaisi kansalaisia vielä enemmän, jos tieto yhteisten asioiden hoitamisesta kulkisi paremmin.

Yksi kuntalaisia ja yrittäjiä aina kiinnostava teema oli verotus. Heinäkuun lopulla WL tarttui talousmies Björn Wahlroosin kannanottoon, jossa hän totesi veroäyrin laskemisen nostavan elintasoja kunnissa. WL ymmärsi Wahlroosin näkökantaa.

Tosiasia on, että verotuksella on kaadettu monia pieniä ja pienehköjä yrityksiä – ehkei niin terveitä, mutta elinkelpoisia. - - Yhdysvaltalaisen talousnäkömyksen mukaan korkeat veroprosentit vähentävät tulonmuodostusta. Suomen korkea marginaaliveroaste, progressio, johtaa tulonsaajien siirtymiseen ulkomaille. - - Alhainen veroäyri voisi olla myös kuntien kilpailukeino – nykyisenlainen teollisuuspolitiikka, elinkeinomiesten ja projektisihteerien unelmat kun eivät oikein riitä.²⁴¹

WL ei kuitenkaan uskonut, että kunnilla olisi rohkeutta lähteä laskemaan veroäyriään, ellei joku näyttäisi niille esimerkkiä. Monilla kunnilla oli muutenkin vaikeuksia paisuvan julkistalouden rahoittamisessa.

²³⁹ WL 15.7. 1985. Otsikkona ”Varkaudessa pyörii liikeruletti”.

²⁴⁰ WL 28.7. 1985. Pk. ”Politiikka kiinnostaa”.

²⁴¹ WL 30.7. 1985. Pk. ”Veroäyri alas – kunnan tulot ylös?”

Varkauden, niin kuin koko Suomenkin, tulevaisuus oli lehden mukaan kuitenkin linkittynyt vahvasti metsäteollisuuteen. WL kiinnitti huomiota siihen, ettei Suomen viennin rakennetta voida muuttaa kovinkaan radikaalisti uuden teknologian suuntaan. Tutkimusrahat eivät yksinkertaisesti riittäisi pienellä maalla radikaaleihin muutoksiin. Suomalainen hyvinvointi tukeutuisi tulevaisuudessakin metsäteollisuuteen.²⁴²

Väestötilastojen perusteella Varkauden talousalueella näytti menevän kohtuullisen hyvin. Varkaudessa ja monissa sen ympäristökunnissa väestö kasvoi hitaasti, mutta varmasti. Muuttovoitto tarkoitti WL:n mukaan sitä, että talousalue oli elinvoimainen suuresta työttömyydestä huolimatta. Työtä ei lähdetty etsimään muualta ja Varkauden kaupungin maaginen 25 000 asukkaan rajapyykki lähestyi.²⁴³

4.5. ”Yhteiskuntasuhteet kunnossa”²⁴⁴

Syksyn koittaessa poliittinen keskustelu sai uutta vettä myllyynsä sekä valtakunnan että kunnan tasolla. WL ihmetteli sitä, että Sorsan johtama hallitus oli kyvytön tekemään suuria verotukseen liittyviä päätöksiä ja yritti sysätä verotusratkaisut tuporatkaisun yhteyteen ja työmarkkinajärjestöjen ratkaistavaksi. WL ihmetteli, miksi parlamentaarisesti valittu hallitus ei uskaltanut tehdä päätöksiä. WL pelkäsi, että pallo oli päättäjiltä hukassa.²⁴⁵

Varkaudessa keskusteltiin Hurusväylästä vaihteeksi sovinnolliseen sävyyn. WL pani ilolla merkille, että tunteet olivat siirtymässä syrjään ja asiasta keskusteltiin asiapohjalta. Ongelma ei sinänsä muuttunut miksiäkään. Toisaalta vaakakupissa olivat Ahlströmin intressit, toisaalta hankkeen tuomat taloudelliset rasitteet liikenneongelmineen ja ympäristöhaittoineen.²⁴⁶ Päätös väylähankkeesta näytti kuitenkin siirtyvän seuraavaan vuoteen.

Hurusväyläkeskustelu sai rukkasia Varkauden apulaiskaupunginjohtajalta Matti Reijoselta (sd.). Hänen mukaansa Varkaudessa ei osattu puhaltaa yhteen hiileen, vaan kaikista asioista piti tekemällä tehdä vastakkainasetteluja.

²⁴² WL 6.8. 1985. Pk. ”Suomi elää metsästä”.

²⁴³ WL 15.8. 1985. Pk. ”Talousalueen väkiluku lähes ennallaan.”

²⁴⁴ WL 5.9. 1985. Ahlströmin tehtaiden paikallisjohtaja Berndt Nordgren vakuutti kaupungin ja teollisuuden suhteiden olevan kunnossa. Otsikkona ”Yhteiskuntasuhteiden hoito keskeistä suurteollisuudelle”.

²⁴⁵ WL 17.8. 1985. Pk. ”Hallitseeko hallitus”.

²⁴⁶ WL 21.8. 1985. Pk. ”Asiallisesti väylästä”.

Hurusväylä on ihan yksinkertainen asia. Meillä on sen kaupungille aiheuttamat kulut ja sen tuomat haitat. Molempia voidaan pienentää, jos teollisuus kerran tarvitsee väylän. Miksi ei tehdä Ahlströmille esitystä siitä, mitä kaupunki vaatii hyväksyäkseen väyläsuunnitelmat?²⁴⁷

Reijosen mukaan Varkaudessa oli aivan selvästi kehkeytymässä kahtiajako kaupungin ja teollisuuden välille. Reijonen oli huolissaan tulevaisuuden työpaikoista. Jos elinkeinoelämän tarpeita ei otettaisi enemmän huomioon, Varkautta odottaisivat vielä vaikeat ajat.

Ahlströmin puolelta yhteiskuntasuhteiden vakuutettiin olevan kunnossa. Ahlström toimi kuitenkin keskellä Varkauden kaupunkia ja valtaosa kaupungin asukkaista saivat toimeentulonsa Ahlströmiltä. Ahlströmin uusi paikallishallinnon johtaja Berndt Nordgren sanoi kuitenkin Hurusväylän rakentamisen olevan elinehto Varkauden teollisuuden kehittämiseksi. Varkauden tehtaat olivat Ahlströmin suurin yksikkö, eikä rahaa kaupunkiin ollut luvassa lisää, ellei kehitysmahdollisuuksia löytyisi. ”Ellei väylää tule, ei tietenkään ole kysymys tehtaiden sulkemisesta, mutta nykyistä parempi ratkaisu on löydettävä.”²⁴⁸

Vaikka Varkauden kaupungin ja vanhan teollisuuden suhteet olivatkin välillä kireät, nähtiin kaupungissa myös toisenlaista kehitystä. Uuden teknologian koulutuskeskuksen tuleminen kaupunkiin lisäsi toiveikkuutta.

Toivottavasti vallinnut myötätuuli jatkuu ja koko talousalueemme saa uuden teknologian avulla lisää pontta kehittymiselleen. Mistä muuten mahtanee johtua se, että pääkaupunkiseudulta tänne saapuneet hallinnon asiantuntijat ovat lähes kaikki joutuneet ihmettelemään seutumme teknologian korkeaa tasoa? Olemmeko olleet liian vaatimattomia ja kertoneet liian vähän oman seutumme ihmisten ja yritysten saavutuksista?²⁴⁹

Luottamus korkean teknologian tuomista mahdollisuuksista eli kokealla Varkaudessa. Tosin WL toivoi varkautelaisilta yrityksiltä aktiivisempaa markkinointia, jotta talousalueelle saataisiin uusiakin yrityksiä.

²⁴⁷ WL 24.8. 1985. Otsikkona ”Sankari vai konna?”.

²⁴⁸ WL 5.9. 1985. Otsikkona ”Yhteiskuntasuhteiden hoito keskeistä suurteollisuudelle”.

²⁴⁹ WL 6.9. 1985. Pk. ”Eteenpäin”.

Yksi syksyn kuumista keskustelunaiheista oli asuntomessujen saaminen kaupunkiin. Asuntomessuja oli kaavailtu kaupunkiin jo edellisenä vuonna, mutta nyt vuodeksi 1989 kaavailut messut olivat jäämässä unholaan. Kyseessä oli taas kerran kaupungin päättämättömyys ja eri osapuolien riitely.

Kritisoida sen sijaan voidaan tapaa, jolla asuntomessuhankkeeseen lähdettiin ja jolla sitä on hoidettu: ensin suuri alkuinnostus, sitten innostuksen laantuminen ja lopulta hankkeen hiljaiset hautajaiset. Menettely ei anna kovin hyvää kuvaa kaupungin pitkän aikavälin suunnittelusta.²⁵⁰

WL:n mielestä asuntomessut voisivat olla hyvä näyteikkuna ulkopuolisille Varkauden uudesta ilmeestä ja kehittämisestä. Vaikka hankkeeseen aina liittyikin riskejä, WL kääntyi enemmän hankkeen kannattamisen puolelle.

Korkean teknologian roolia Varkauden kehittämisessä korostettiin jälleen syyskuun lopulla. Varkautta pidettiin Itä-Suomen Piilaaksona ja Varkauden kaupungin elinkeinojen kehittämisryhmän projektisihteerinä Rauno Asikainen piti Varkauden näkymiä jopa ”huikeina kehitysnäkyminä”²⁵¹. Myös Varkauden kaupunki osoitti halunsa satsata uuteen teknologiaan. Kaupunginhallitus päätti ehdottaa teknologisen koulutuskeskuksen perustamista, jossa järjestettäisiin parempaa koulutusta kuin missään muualla Suomessa.

Kun uudesta teknologiasta odotettiin uutta Varkauden talousalueen veturia, kaupunkiin oltiin kaavailemassa uutta suurta teollisuushanketta. Sanoma Osakeyhtiön uusi sanomalehtipaino rakennettaisiin joko Jyväskylään tai Varkauteen. 150 miljoonan markan hanke toisi kaupunkiin jopa 40 uutta työpaikkaa ja kaupungille runsaasti verotuloja.

Varkaudessa tunnetaan suurta mielenkiintoa uutta lehtipainoa kohtaan. A.Ahlström Osakeyhtiö on ilmoittanut olevansa valmis yhdessä kaupungin kanssa tekemään voitavansa, jotta hanke toteutuisi alueemme kannalta myönteisesti.²⁵²

Painolle olisi jo paikkakin valmiina aivan paperitehtaan varaston kupeessa. Näin Varkaudesta voisi tulla paikka, jossa tehtaan toisesta päästä sisään menisi tukki, ja toisesta päästä ulos tulisi uunituore Helsingin Sanomat.

²⁵⁰ WL 13.9. 1985. Pk. ”Asuntomessut vai ei”.

²⁵¹ WL 25.9. 1985. Otsikkona ”Varkaus suuntaa kohti uutta teknologiaa”.

²⁵² WL 28.9. 1985. Pk. ”Varkaus mukana”.

Ajan hengestä kertoi Varkauden kaupunginvaltuuston päätös hylätä jo ”sovittu” poliittinen virkapaketti. Valtuuston ei-sosialistinen määrävähemmistö ei hyväksynyt joitakin vasemmiston junailemia virkanimityksiä ja koko paketti kaadettiin. WL:n mukaan kyseessä oli selkeä protesti.

Ei-sosialistinen määrävähemmistö katsoo vasemmiston ”vetäneen törkeästi välistä” opetuspäällikön valinnassa ja kaivanut muististaan samantapaisia aikaisempia välistä vetoja. Vasemmisto taas on halunnut viran kohdalla jälleen kerran näyttää voimansa uskoen määrävähemmistön tyytyvän kohtaloonsa.²⁵³

Toisin kuin vielä 1970-luvulla, WL otti poliittiseen taisteluun selvästi sovittavamman ja yhteistyötä korostavamman linjan. WL:n mukaan olisi tärkeää, että vasemmisto ja oikeisto löytäisivät yhteisen sävelen. WL varoi visusti ottamasta puolia nimityskiistassa.

Kiista jatkui lokakuun aikana ja poliittinen peli kävi kuumana. Nyt jo kertaalleen teiltu virkapaketti otettiin esille ei-sosialistien toimesta. Vasemmisto kuitenkin tyrmäsi ehdotuksen kaupunginhallituksessa ja uusi kiista oli valmis. Tällä kertaa kyseessä oli WL:n näkemyksen mukaan lähinnä porvarien ja vasemmiston välinen arvoaltakiista.

Siitä, kumman syyksi moinen törmäily kaupunkilaisten mielissä pannaan. Siitäkin, kuka tässä kaupungissa määrää, kenen pillin mukaan marssitaan, kenen mielipiteellä on arvoa.²⁵⁴

Virkanimitysriidat jäivät kuitenkin synkkenevien työllisyysnäkökymien varjoon. Metsäteollisuuden suhdannenäkymät heikkenivät ja seuraavan vuoden talousnäkökymät eivät olleetkaan niin suotuisat kuin maan hallitus oli maalaillut aikaisemmin syksyllä. Heikkenevät talousnäkökymät vaikuttivat Varkauteenkin. Varkauden tehtaiden suurimmalla koneella PK 4:lla oli tilauksia vain viikoksi, ja paperiteollisuuden heikenneet näkökymät johtivat koko Paperiliiton jäsenistön 40 000 hengen yhden päivän kestoiseen työnseisaukseen.²⁵⁵ WL olikin huolissaan teollisuuden näkökymistä, tosin mihinkään paniikkiin ei ollut lehden mukaan aihetta.²⁵⁶

Varkaudessa järjestettiin lokakuun lopussa vertauskuvallinen Sampopaneeli, jossa pohditiin talousalueen tulevaisuuden näkökymiä. Kalevalan juhluvuoden kunniaksi Varkauden Huruslahdesta ”löydettiin” Sampo, joka takoi talousalueelle hyvivointia tulevaisuudessa. Kaupungin

²⁵³ WL 2.10. 1985. Pk. ”Säröjä yhteistyöhön”.

²⁵⁴ WL 17.10. 1985. Pk. ”Arvovallastako vain kysymys?”.

²⁵⁵ WL 18.10. 1985. Otsikkoina ”Paperiliitto lakkoon” ja ”Ensi vuonna odotettavissa seisokkeja”.

²⁵⁶ WL 20.10. 1985. Pk. ”Synkkenevää”.

silmäättekevät luottivat tulevaisuudessakin vielä vahvasti alkutuotannon ja teollisuuden olevan Varkauden talousalueen kehityksen liikkeellepaneva voima, tosin uuden teknologian menestyminen oli koko ajan vahvistuva osa-alue.²⁵⁷ WL panikin ilolla merkille Sampo-kampanjan vaikutukset Varkauden imagoon.

Sen verran Sampo-operaatiosta on jo tähän mennessä ollut hyötyä, että nyt muuallakin tiedetään hivenen paremmin teknologiamme korkea taso ja mittasuhteet. Tästä on hyvä jatkaa.²⁵⁸

4.6. Tutkimus talousalueen kilpailuvaltina

WL kiinnitti huomiota lokakuun lopulla tutkimuksen asemaan Suomessa. Tutkimuksesta oli tullut tärkeä kilpailuvaltti uudessa taloudellisesti avoimemmassa maailmassa. Yllättävää oli se, että vaikka muilla tutkimusaloilla oltiin otettu aimo harppauksia eteenpäin, paperiteollisuuden tutkimus ei ollut juurikaan liikahtanut 15 vuodessa.

Meillä Suomessa on viime vuosina mennyt melko hyvi, mitattinpa menestystämme melkein miten tahansa. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että meidän olisi syytä jäädä ihailemaan saavutuksiamme. Jos niin teemme, jäämme kehityksestä jälkeen.²⁵⁹

Pienen maan oli nimen omaan satsattava tutkimukseen, jotta se ei tipahtaisikaan kehityksen kelkasta pois. Paperiteollisuuden passiivisuutta WL ihmetteli, olihan kysessä kuitenkin suomalaisen vientiteollisuuden veturi.

Koulutuksen kehittäminen olikin Varkaudenkin talousalueella tärkeysjärjestyksessä aivan kärkipäässä. WL toivoi Varkauteen opistotasoista koulutusta Walter Ahlströmin teknillisen oppilaitoksen yhteyteen. Sitä oli toivottu jo pitkään Varkauteen, ja oppilaitoksen 50-vuotisjuhlassa kauppa- ja teollisuusministeri Seppo Linblomilta saatiin ”melkein lupaus” koulutuksen järjestämisestä.²⁶⁰ WL pani ilolla merkille myös sen, että valtiovallan edustajat jakoivat kiitosta Varkauden panostuksista korkeaan teknologiaan ja koulutuksen tarjoamiseen.

²⁵⁷ WL 21.10. 1985. Otsikkoina ”Sampo jauhaa talousalueen yhteistyölle” ja ”Talousalueen laadittava oma kehityssuunnitelma”.

²⁵⁸ WL 22.10. 1985. Pk. ”Sammon takojat”.

²⁵⁹ WL 30. 10. 1985. Pk. ”Tutkimus tärkeää”.

²⁶⁰ WL 12.11. 1985. Pk. ”Melkein lupaus”.

Samalla, kun koulutukseen haluttiin satsata, julkisen talouden paisuminen huolestutti. Vaikka Varkauden veroäyri pysyikin vielä 17 pennissä, koko Suomen kuntien kokonaismenot kasvoivat vuodessa 16,6 prosenttia.²⁶¹ Varkauskaan ei selvinnyt ilman lisävelan ottamista. Suurin osa lisääntyvistä menoista upposi kasvaviin sosiaali- ja terveystalouteihin. WL pelkäsikin sekä valtion että kuntien taloudenpidon olevan liian avokätistä.

Merkittävää yhteiskunnallista keskustelua käytiin Suomen mielipideilmasto tänään –seminaarissa Espoossa. Suomalaiset päättäjät pitivät suomalaista yhteiskuntaa tasapainoisena. Poliittiset kahinat olivat jääneet Kekkonen-aikaan ja Mauno Koiviston ensimmäisen kauden rauhallinen jakso nähtiin konsensuspolitiikan ansiona. Tosin politiikoista oli tullut virkamiesmäisiä ammattipoliitikkoja.²⁶²

Konsensusta haettiin Varkauteenkin. WL:n toimittajan Pekka Kolehmainen Horisontti-kolumni vaati Varkauteen entistä tiivimpää poliitikkojen ja elinkeinoelämän yhteistyötä. Myös Varkauden talousalueen kuntien pitäisi esiintyä yhteisessä rintamassa.

Talousalueen yhteisesiintyminen olisi jatkossa yhä tärkeämpää. Etelän taloudellista imua ja voimavaroja vastaan taistellessa tarvitaan vuoteen 2000 mennessä rutosti enemmän kuin yhden yksittäisen kunnan itsepäisyyttä.²⁶³

Vuoden loppu Varkauden kunnallispolitiikassa näyttikin sujuvan mallikkaassa konsensushengessä. Kunnallistoimittaja Mai Koivula pisti tämän merkille omassa artikkelissaan:

Elinkeinopolitiikka sai tukea jopa äärivasemmalta, kun SKDL:n Jorma Kolehmainen totesi: ”Työvoimapolitiikan vuoksi kaupungin on toimittava aktiivisena innostajana, kouluttamalla elinkeinoelämälle soveliaista työvoimaa sekä luomalla olosuhteet, jossa työvoima viihtyy.” - - Selvääkin selvempiä konsensuskannanottoja. Virkapakettikin yhteydessä leimahtaneesta myrskystä ei enää ole lainettakaan jäljellä.²⁶⁴

Konsensusenkinen politiikka jätti kuitenkin mustia aukkoja yleiseen keskusteluun. Väestön ikärakenteen muutokset pantiin merkille jo 1980-luvun puolessa välissä, mutta poliitikot eivät ottaneet kantaa siihen. Asia oli kuitenkin tärkeä.

²⁶¹ WL 20.11.1985. Pk. ”Ylikierroksilla?”.

²⁶² WL 21.11.1985. Otsikkona ”Seminaari ruoti hyvinvointi-Suomea: ”Näköalaton, pinnallinen”.

²⁶³ WL 22.11.1985. Horisontti ”Tulevaisuus ja yhteistyö”.

²⁶⁴ WL 27.11.1985. Otsikkona ”Yksituuminen tulevaisuus”.

Ennusteiden mukaan väkilukumme olisi vuonna 2050 jo alle neljä miljoonaa ja yli 65-vuotiaiden määrä kaksinkertainen nykyiseen verraten. Jo eläkkeiden hoidosta tulisi mittava haaste vähälukuissammalle aktiiviväestölle. - - Ja jos lapsien hankkimista suunnittelevilta nuorilta kysyisi taloudellisuudesta, niin valitettavan usein vastaus olisi se, ettei ole varaa tehdä useita lapsia.²⁶⁵

Vuotta 1985 muisteltiin WL:ssä suhteellisen positiivisin mielin. Taloudenpito kiristyi, mutta palvelut oli saatu järjestettyä. Elinkeinoelämässä oli koettu muutamia alueellisia takaiskuja, mutta tilalle oli tullut ”uuden yritteliäisyyden”²⁶⁶ henki. Varkaudessa katsottiin tulevaisuuteen varovaisen toiveikkaana.

Toiveikkkuuden keskellä uuden vuoden nähtiin myös tuovan pilviä Varkauden ylle. Taloustilanne näytti heikkenemisen merkkejä. Varkauden kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Kari Rajamäki vaatikin uuden vuoden puheessaan kaikkien puolueiden yhteistyötä kaupungin työllisyystilanteen parantamiseksi. Varkauden vahvuudet olivat Rajamäen mukaan uuden teknologian koulutuksessa, mutta taloudellinen taantuma iskisi vanhaan teollisuuteen.²⁶⁷

Metsäteollisuuden näkymät olivatkin heikkenemässä. Jo vuoden 1985 lopulla alkanut viennin hiipuminen uhkasi lisätä lomautuksia. Varkauden tilanne tosin nähtiin parempana kuin useimmilla muilla paikkakunnilla.

Tilanne on siis täällä ja ainakin tällä hetkellä parempi kuin monella muulla metsäteollisuuspaikkakunnalla. Tästä on syytä olla tyytyväinen, heijastuahan työn riittäminen monin tavoin kaikkeen alueella tapahtuvaan. Tilanne osoittaa samalla sen, että Varkauden metsäteollisuus on jatkuvan kehitystyönsä ansiosta toistaiseksi pysynyt hyvin mukana kiristyvässä kilpailussa.²⁶⁸

Varkauden vanhaan teollisuuteen myös satsattiin. A. Ahlström päätti sijoittaa uuden seulalevytehtaansa Varkauteen. Tehdas oli ollut jo aikaisemminkin Varkaudessa, mutta uuden rakennuksen myötä tehtaaseen sijoituspaikkakin olisi voinut muuttua. 120 työpaikkaa saatiin pidettyä Varkaudessa. WL kiinnitti huomiota siihen, että kaupunki ja elinkeinoelämä löysivät pikkuhiljaa yhteisen sävelen kaupungin kehittämisessä.

²⁶⁵ WL 11.12. 1985. Pk. ”Sokea pilkku?”.

²⁶⁶ WL 31.12. 1985. Pk. ”Katset tulevaan”.

²⁶⁷ WL 2.1. 1986. Otsikkona ”Rajamäki ylisti konsensusta ja varoitti taantumasta”.

²⁶⁸ WL 8.1. 1986. Pk. ”Ei niin huonoa, ettei hyvääkin”.

Kaupungin hallinto ja päättäjät ovat selvästi oivaltaneet, että kaupungin hyvinvointi on pitkälle kiinni sen asukkaiden hyvinvoinnista. Työn ja sitä kautta toimeentulon turvaaminen kaupunkilaisille luo perustaa kaupungin niin aineelliselle kuin henkiselleväkin kehittämiselle. - - Taantuvan teollisuuspaikkakunnan ikävä, mielialoja pessimismiin kääntävä leima on väistymässä, kiitos kaupungin ponnistelujen, valtiovallan erityistukialuepäätösten ja suurimman työnantajamme ratkaisujen.²⁶⁹

Varkaudessa oli selkeästi optimismia ilmassa. Tämän pisti myös päätoimittaja Lauri Koikkalainen merkille omassa Horisontti-kolumnissaan tammikuun lopulla. Koikkalaisen mielestä muutos parempaan oli pitkälle henkinen. Varkaudessa oli luovuttu pessimismistä ja itsesurkuttelusta. Tämä näkyi siinä, että varkauteleista luottamus tulevaisuuteen oli palannut ja yhdessä haluttiin kehittää kaikille parempaa kaupunkia.²⁷⁰

Vaikka vanhan teollisuuden paikat eivät Varkaudessa vähentyneetkään lyhyellä aikavälillä radikaalisti, elinkeinoelämän rakennemuutos tiedostettiin. Maatalouden ja teollisuuden työntekijät vähenivät, kun palvelut ja tietotekniikan parissa työskentelevien määrä kasvoi. WL ihmetteli, miksi ay-liike ei kiinnittänyt näihin elinkeinorakenteiden muutoksiin enemmän huomiota. Tulevissa työmarkkinaneuvotteluissa tunnuttiin keskittyvän vain vanhoihin järjestelmiin.

On oikeastaan yllättävää, että neuvottelujen ensiviulua tuntuu yhä soittavan perinteisen teollisuustyön ”hinnoittelu”, vaikka monilla muilla alueilla alkaa olla jo vähintään yhtä paljon ellei suorastaan enemmän painoarvoa. Ay-toiminnassa kuten koulutuksessakin kuljetaan näin tavallaan pienellä viiveellä, jota olemassaolevat organisaatiot pyrkivät tukemaan.²⁷¹

Myös väestön ikääntyminen oli jälleen huolenaiheena. WL oli huolissaan varsinkin suurten ikäluokkien ikääntymisestä. Tulevaisuuden Suomi ei WL:n mukaan ollut ainakaan nuorten valtakunta, koska poliitikkojen oli otettava suurten ikäluokkien edut huomioon pysyäkseen vallassa. Tämä ei luvannut hyvää tulevaisuuden kannalta

Poliittinen ja taloudellinen valta on pitkään ja tiukasti suurten ikäluokkien käsissä, ellei nykyisessä ajattelutavassa tapahdu periaatteellista ja perusteellista muuosta. - - Vanhenevan väestöosan tuomien ongelmien ohella kuitenkin olisi pystyttävä turvaamaan myös kansan jälkikasvu. Perhepoliittisia uudistuksia on tehty, mutta monilapsisuus ei silti ole suurta muotia.²⁷²

²⁶⁹ WL 24.1. 1986. Pk. ”Ensimmäinen lottovoitto”.

²⁷⁰ WL 24.1. 1986. Horisontti ”Kaupunkikuva muuttuu”.

²⁷¹ WL 14.2. 1986. Pk. ”Rakennemuutos jatkuu”.

²⁷² WL 27.2. 1986. Pk. ”Väestön ikääntyminen aiheuttaa ongelmia”.

WL näki suurten ikäluokkien valtamonopolin vievän mahdollisuuksia muilta väestönsilta. Toisaalta jo tuleva eläkepommi oli helposti ennustettavissa väestön ikärakennetta tutkailtaessa.

4.7. Lakkoja, lakkoja!

Jo talvella uumoiltu vaikea työmarkkinapommi räjähti käsiin maaliskuussa. SAK ja STK eivät päässeet sopimukseen työehtosopimuksista ja lakkokoneistot alkoivat jyllätä. Perinteisinä kiistakapuloina olivat palkankorotusprosentit ja työaikojen joustot. SAK:n yhteislakko kosketti Varkaudessakin noin 4000 työntekijää. WL ihmetteli osapuolten venkoilua sopimusneuvotteluissa.

Vain yhtä syyllistä yhteislakkoon on turha yrittääkään nimetä, vaikka osapuolet tavanomaisen käytännön mukaan pyrkivät puhdistamaan itsensä ja osoittamaan sormella vain toista. STK:lla ja SAK:lla tulisi olla selkärankaa kantaa yhteisvastuullisesti kaikki ne seuraamukset, joita lakko välittömästi tai välillisesti yhteiskunnalle aiheuttaa.²⁷³

WL myös huomautti, että ylilyönteihin ei olisi kummallakaan osapuolella varaa, koska jossain vaiheessa lakot taas loppuisivat ja työntekijöiden olisi palattava työpaikoilleen. Lakkolaisten ensitunnelmat olivat kuitenkin riehakkaat ja pitkäänkin lakkoon varauduttiin: ”Tänään juodaan, huomenna nukutaan ja sitten voidaan läheä jo pilkillekin”²⁷⁴. WL:n uutisointi lakosta oli erityylistä kuin aikaisemmin. Kun vielä 1970-luvulla lakoista oli uutisoitu yleisellä tasolla, nyt myös tavalliset lakkolaiset saivat palstatilaa sivukaupalla. Lakon vaikutuksia pohdittiin usealta kantilta, olihan sillä varkautelaisiin suuri vaikutus.

Lakko loppui kuitenkin jo 58 tuntia alkamisensa jälkeen. WL oli tyytyväinen lakon loppumiseen. Lehden mielestä lyhyt lakko oli paras vaihtoehto kaikille osapuolille. Lakon motiivit olivat kuitenkin WL:n mukaan kyseenalaisia.

Silti työtaistelulla oli myös muita, järjestöpolitiikkaan, jopa yleispolitiikkaan ja arvovallan lisäämiseen tähtääviä päämääriä. Vaikka SAK on järjestelmällisesti kieltänyt tämän suuntaiset tavoitteet, niitä puoltavat monet neuvottelujen aikana esiin tulleet seikat. - - Pohdinnan arvoiseksi kysymykseksi jää, onko lakko oikea keino myös muiden kuin puhtaasti työehtosopimuspoliittisten päämäärien tavoitteluun.²⁷⁵

²⁷³ WL 14.3. 1986. Pk. ”Aika ei riittänyt loppuratkaisuun”.

²⁷⁴ WL 14.3. 1986. Otsikkona ”Lakkolaisten arki alkaa vasta perjantaina”.

²⁷⁵ WL 16.3. 1986. Pk. ”Takaisin normaaliin päiväjärjestykseen”.

WL myös ihmetteli neuvottelujen vuodesta toiseen toistuvaa kaavaa. Pitkään aikaan ei tapahdu mitään ja sitten ratkaisu pitäisi saada aikaiseksi yhdessä yössä. Neuvottelukulttuuria olisikin pitänyt WL:n mielestä tarkistaa.

SAK:n ja STK:n välille syntynyt sopimus ei vähentänyt kuitenkaan muita lakkouhkia. Toimihenkilöiden ja SAK:n jälkeen vuorossa olivat virkamiehet. WL:n mielestä virkamiehistön tuhansien markkojen palkkojen ja etuisuuksien korotustoiveet eivät herättäneet sympatioita ja virkamiehistö joutuisi lakkoilemaan yksin.²⁷⁶ WL kritisoikin voimakkaasti keskitetyn tuloratkaisun järjestelmää, josta yksittäiset liitot kuitenkin usein lipsuivat.

Keskitetystä ratkaisusta huolimatta on kevään kuluessa odotettavissa vielä monenlaisia levottomuuksia. Ne heikentävät samalla keskitettyjen arvoa sekä sopijoiden että varsinkin sivullisten silmissä. Ratkaisua näihin ongelmiin ei ole kuitenkaan näköpiirissä, joten häiriöihin normaalielämässä joudutaan vain varautumaan.²⁷⁷

Lakonuhkien jatkuessa myös WL:n suhtautuminen ammattiyhdistysliikkeeseen tuli selvemmin esille. Lakkojen motiiveja alettiin kyseenalaistaa. Oliko lakossa työt vai tekijät, siinä kysymys.

Vuosien mittaan on syntynyt kuitenkin sellainen käsitys, että nimenomaan sak-lainen ammattiyhdistysliike on painottanut töiden lakonalaisuutta kuin muut. Lakkovahteja on toki muillakin järjestöillä, mutta ne eivät ole yleensä pyrkineet vaikuttamaan yhtä tiukasti järjestöönsä kuulumattomien ja heidän työntekoonsä.²⁷⁸

Lakkoilu herätti kovaa ihmetystä senkin takia, että keskusjärjestöjen sopimat sopimukset eivät riittäneetkään yksittäisille liitoille.

Ihmeelliseltä tuntuu koko kevään lakkosuman synty. Ensin tehdään kovalla kohulla ja osin lakkoillen suuria tulopoliittisia sopimuksia ja sitten osa nimensä sopimukseen kirjanneista ay-johtajista onkin johdattalemassa liittojaan lakkoihin. Kevään lakkosuma olisi selvitettävä ennen kuin se aiheuttaa pahempaa vahinkoa.²⁷⁹

Lakkosumat osuivat huonoon saumaan, koska samaan aikaan keskustelu elinkeinoelämän rakennemuutoksesta voimistui. Varsinkin telakka- ja metsäteollisuus olivat vaikeuksissa. WL:n

²⁷⁶ WL 18.3. 1986. Pk. ”Lakonuhkia riittää”.

²⁷⁷ WL 19.3. 1986. Pk. ”Lakot ja sopimukset”.

²⁷⁸ WL 6.4. 1986. Pk. ”Työt vai tekijät”.

²⁷⁹ WL 17.4. 1986. Pk. ”Lakkosuma selväksi”.

mukaan kehitys ei tulisi ainakaan hidastumaan.²⁸⁰ Varkaudessa murhetta aiheutti Ahlströmin ennakoitua huonompi tulos. Tämä tuli jatkumona teollisuuden pitkin alkuvuotta antamiin tulosvaroituksiin.

Tuo uutisvirta kertoo selvästi, että teollisuutemme jo useana vuonna toistamat kansainvälisen kilpailukyvyn heikkenemispuheet eivät ole olleet vailla katetta. Hintakilpailu on saattanut mekaanisen metsäteollisuuden selluloosateollisuuden vaikeuksiin, mutta helppoa ei ole ollut muillakaan. Vienti ei ole vetänyt toivotulla tavalla.²⁸¹

WL näki kuitenkin pientä toiveikkuutta metsäteollisuudessa. Paperikoneiden uudistusprojektit olivat Varkaudessa takanapäin ja pk-yritykset näkivät tulevaisuuden valoisampana.

Ahlströmin kauan kaipaama Hurusväylä-hanke oli jälleen esillä loppukeväästä 1986. Ahlström sitoutui maksamaan kaikki valtionosuudet ylittävät Pirtinvirran läppäsillan rakennuskustannukset.²⁸² Myös kaupunginhallitus hyväksyi yhtiön ehdotuksen kustannusten maksamisesta.²⁸³ Olihan Ahlströmin ehdotus kaupungille edullinen: kaupungille ei koituisi mitään kustannuksia hankkeista. Hurusväylän toteutumisesta puuttui enää käytännössä valtion hyväksyntä ja taloudellinen tuki.

Hurusväylä-keskustelu on mielenkiintoinen vaihe Varkauden julkisessa elämässä 1980-luvun puolessa välissä. Syväväylä oli ilmeisen tärkeä Ahlströmille, mutta kaupunki ei ollut valmis tulemaan vastaan kustannuksissa. Toisaalta WL oli Ahlströmin omistama lehti, joten olisi voinut olettaa WL:n tukeneen tehtaan mielipiteitä enemmänkin. Näin ei tosin ollut. WL uutisoi Hurusväylä-hankkeesta kohtuullisen puolueettomasti, eikä tehtaan kanta päässyt lehdessä mitenkään erityisesti esille. Tähän samaan johtopäätökseen on tullut myös Sari Eskelinen omassa Pro Gradu -tutkielmassaan.²⁸⁴

Toukokuun puolessa välissä virkamiesten lakko päättyi ja Varkaudessakin palattiin normaaliin päiväjärjestykseen ja edellisen vuoden tilinpäätöksen käsittelyyn. Vuoden 1985 tilinpäätös näytti Varkauden osalta parempaa kuin mitä oli odotettu. Jo toista vuotta peräkkäin kaupungin tilinpäätös oli vahvasti ylijäämäinen ja WL pisti huojentuneena merkille, että Varkaudessa oli opittu pitämään

²⁸⁰ WL 20.4. 1986. Pk. ”Rakennemuutoksia”.

²⁸¹ WL 22.4. 1986. Pk. ”Pientä toiveikkuutta”.

²⁸² WL 25.4. 1986. Pk. ”Tie auki väylälle”.

²⁸³ WL 14.5. 1986. Otsikkona ”Hallitus hyväksyi Hurusväylä-esityksen”.

²⁸⁴ Eskelinen 1995 s. 100–102.

kaupungin kukkaron nyörit kireällä.²⁸⁵ Kaupungin kohentunut talous kirvoitti WL:n kin pohtimaan Varkauden tulevaisuutta. Pohjana WL käytti kaupunginhallituksen toukokuun lopulla hyväksymää Varkaus 2000 yleiskaavaluonnoksen näkymiä. Varkauden kasvusuunta oli länteen, jonne suunniteltiin uutta liikekeskusta. Väkiluvun toivottiin kasvavan ja Varkaudesta haluttiin houkutteleva Keski-Savon keskus, joka satsaisi teollisuuteen mutta myös kasvavassa määrin palveluain kehittämiseen.²⁸⁶ Myös ympäristönäkökulmat oli otettava huomioon entistä paremmin.

Tavoitteet yleiskaavassa on asetettu korkealle. Teollisuuden, kaupan, liike-elämän ja viihtyisän asumisen yhdistäminen maa-alueiltaan rajatussa kaupungissa ei ole helppoa. Työtä saa tässä mielessä ilmeisestikin kesällä työnsä alkava ympäristönsuojelulautakuntakin, vaikka varkautelaisteollisuus onkin ympäristönsuojelussa tehnyt jo tähän saakka enemmän kuin monilla monilla muilla teollisuuspaikkakunnilla on tehty.²⁸⁷

Ainakin teollisuuden työpaikkojen osalta Varkauden tulevaisuus näytti valoisalta. Kesän kynnyksellä Sanomien painon tulo Varkauteen varmistui ja uutinen siitä otettiin ilolla vastaan. WL näki siinä hedelmiä uudesta tarmosta ja yhteistyöstä teollisuuden päättäjien, kaupungin virkamiesten ja päättäjien kesken.

Ja tässä, kuten muutamassa aikaisemmassakin isossa hankkeessa täällä on pystytty yhteistuumin tekemään työtä oman seudun hyväksi. - - Tuon yhteispelin hedelmiä on nähtävillä useitakin. Uuden teknologian koulutuskeskus on aloittanut, tekninen koulu on muuttumassa opistoksi ja mm. seulalevytehdas on päättänyt laajentaa toimintaansa nimenomaan Varkaudessa.²⁸⁸

Sanomien painon uskottiin lisäävän kaupungin vetovoimaa entisestään. Myös Varkauden talousalue noteerattiin valtakunnallisella tasolla. Sanomien 210 miljoonan markan investointi toisi työtä ja hyvinvointia koko Varkauden kaupungille.²⁸⁹

Varkauden talousalueen kehitysnäkymät näyttivät kohtuullisen hyviltä kesällä 1986. Tästä saatiin kehuja jopa ministeritasolta asti. Aluepolitiikan virtaus oli kuitenkin kääntymässä takaisin kehittyviltä sisämaan alueilta Ruuhka-Suomeen. Etelä-Suomessa palvelut olivat usein huonommassa jamassa kuin sisämaan kaupungeissa, mutta veroprosenttia pidettiin alhaisempana. Nyt valtiovalta olikin tukemassa etelää sisämaan kustannuksella.

²⁸⁵ WL 15.5. 1986. Pk. ”Kaupungin talous kohtuullisessa jamassa”.

²⁸⁶ WL 21.5. 1986. Otsikkona ”Varkauden tavoitteiden vaikeus: Palveluita, äyri ennallaan”.

²⁸⁷ WL 24.5. 1986. Pk. ”Varkaus 2000”.

²⁸⁸ WL 30.5. 1986. Pk. ”Tervetuloa sateliittipaino”.

²⁸⁹ WL 31.5. 1986. Otsikkona ”Varkauden kaupungin johto: Sanomat lisää kaupungin imua”.

Jotenkin etelän pulmat tuntuisivat todellisimmilta, jos vauraat kaupungit, sen sijaan että rahastoivat ja lainailevat yksityisiin rahalaitoksiin miljooniaan, käyttäisivät ensin ne ja sitten veroäyrin hinnan korotuksella kootut miljoonat palveluidensa kohentamiseen. - - On kuitenkin muistettava, että me maksamme suhteellisesti pienemmistä tuloistamme varsin paljon korkeamman hinnan näistä palveluista.²⁹⁰

WL kritisoi 1950- ja 60-luvun päättäjiä myös aluepolitiikan puuttumisesta. Silloin kaikki maalta muuttaneet pakkautuivat etelään ja nyt päättäjät niittivät vanhojen virheidensä satoa.

Juuri silloin kun maatalous vapautti suurimman työvoimajoukkonsa, olisi kaivattu ripeitä ja tehokkaita keinoja työpaikkojen tuomiseksi ihmisten luo.²⁹¹

Varkauteen tosin syntyi uusia työpaikkoja. Sanomien painon tuleminen kaupunkiin toi Varkauteen lähes sata uutta työpaikkaa. Muun muassa Altim Control sai ison tilauksen painokoneiden ohjausjärjestelmästä. WL iloitsikin siitä, että uuteen teknologiaan panostaminen alkoi selvästi kantaa hedelmää Varkaudessa. Tähän oli selkeä syykin.

Vahva perusta varkautelaiselle uudelle teknologialle on myös se, että se on lähtenyt teollisuuden todellisista tarpeista. Tekniikka tekniikan vuoksi ei useinkaan pidemmän päälle elätä.²⁹²

Vaikka uusi teknologia toikin työtä varkautelaisille, tämä ei koskettanut kaikkia. Varsinkin nuorten asema puhutti ja nuorten syrjäytymistä yhteiskunnasta pelättiin. Nuorten asemaa ei osattu ottaa tarpeeksi huomioon esimerkiksi politiikassa.

Osasy on varmasti siinä, että vanhempien ikäluokkien tarpeet tulevat nyky-yhteiskunnassa esille. Esimerkiksi eläkeläisryhmät ovat nuoria selvästi näkyvämmän edustettuina politiikanteossa. Myös työikäinen aktiiviväestö moittii poliitikkoja siitä, että sen eujen hoitaminen unohdetaan.²⁹³

Nuorten syrjäytyminen yhteiskunnasta oli vakava ongelma, ja yhtenä syynä syrjäytymiseen pidettiin työttömyyttä. Työttömyys oli suurin syy alle 25-vuotiaiden syrjäytymiseen. WL ihmettelikin, miten yli kymmenen vuoden yritykset työttömyyden nujertamiseksi eivät olleet tuottaneet tulosta.

²⁹⁰ WL 18.6. 1986. Pk. ”Rikkaat ja laiskat”.

²⁹¹ Em.

²⁹² WL 26.6. 1986. Pk. ”Seurannainen”.

²⁹³ WL 12.7. 1986. Pk. ”Nuoret edelläkävijöiksi”.

Työttömyyden nujertaminen on ollut ns. hätätilahallituksesta lähtien keskeinen tavoite. Torjuntayrityksistä huolimatta ongelma säilyy, eikä sen kokonaan häviämisestä ole toivoakaan. Viimeinen puoli vuotta osoittaa, että se on jopa valitettavasti kiristäyt otettaan.²⁹⁴

Työttömyys todellakin oli kasvussa Varkauden alueella. Heinäkuun lopulla Varkaudessa oli 300 työtöntä enemmän kuin vuotta aikaisemmin.²⁹⁵ Työttömyysprosentti oli Varkaudessa 9,5 ja varsinkin nuorisotyöttömyys oli kasvussa. Vaikka uusi teknologia toi Varkauteen töitä, ei sitä kuitenkaan riittänyt kaikille.

Suomen poliittisessa elämässä tapahtui loppukesästä 1986 selkeää henkistä uudelleenarviointia. Vaikka eduskuntavaaleihin oli yli puoli vuotta, spekulointi uudesta hallituksesta kävi kiivaana. Sorsan ja Väyrysen punamultahallitusyhteistyö oli ollut riitaisaa jo vuosikausia. Ensimmäistä kertaa pitkään aikaan kokoomusta pidettiin varteenotettavana hallituskumppanina. Vaikka kokoomuksen asema oli vahvistunut, WL piti punamultayhteistyön jatkumista todennäköisimpänä vaihtoehtona.

Kevään eduskuntavaalitkaan tuskin muuttavat järjestyttävästi poliittisia voimasuhteita. Harvassa lienevät ne, jotka tosissaan uskovat muuhun kuin vaalienkin jälkeiseen punamultaan.²⁹⁶

Suomen poliittisessa elämässä tapahtui vielä suurempi menneisyyden kahleiden irtautuminen, kun presidentti Urho Kekkonen kuoli elokuun viimeisenä päivänä. Vaikka Suomessa oli eletty Koiviston aikaa jo vuodesta 1982 lähtien, Kekkosen haamu kummitteli vielä monien mielessä.

Hän jatkoi edeltäjänsä J. K. Paasikiven ulkopoliittista linjaa ja loi maallemme hyvät luottamukselliset suhteet niin suureen itäiseen naapuriimme kuin myös lännen valtioihin. - - Hän on ollut yksi idänkauppamme arkkitehteja, ilman idänkaupan kasvua Suomi ei olisi sellainen hyvinvointivaltio kuin mitä se nyt on.²⁹⁷

4.7. Omistaja vaihtuu

Varkaudessa koettiin suuri yllätys syyskuun alussa, kun Varkauden Lehti myytiin Savon Sanomille. Tehtaan lehdestä tuli yhdessä yössä savolaisen mediatalon osa. Lehden myyntiä oli kaavailtu Ahlströmissä jo pitkään. Yhtiön paperiteollisuuden controller Antti Koskinen näki lehden myymisen luonnollisena jatkumona Ahlströmin yhtiön strategiassa.

²⁹⁴ WL 19.7. 1986. Pk. ”Pysyvä ongelma”.

²⁹⁵ WL 29.7. 1986. Otsikkona ”Työttömyys kasvussa”.

²⁹⁶ WL 27.8. 1986. Pk. ”Kaikilla puolueilla on toimintavapaus”.

²⁹⁷ WI 1.9. 1986. Pk. ”Suuri valtiomies on poissa”.

Lehdenkustannustoiminta ei kuulu yhtiön varsinaiseen toimenkuvaan, vaan on pikemminkin rinnastettavissa yhteiskunnallisiin toimintoihin, joita yhtiö on purkanut jo 25 vuoden ajan. - - Nyt kaikki yhteiskunnalle kuuluvat toimialat on siirretty yhteiskunnalle, sähkölaitos myyty Savon Voimalle ja puhelinlaitos posti- ja telehallitukselle. - - Yhtiö pyrkii tekemään vain sitä mitä sille kuuluu. Nyt alamme olla puhdasoppinen metsäteollisuutta, konepajatoimintaa ja elektroniikkateollisuutta harjoittava yritys myös Varkaudessa.²⁹⁸

Koskisen kommentti paljastaa selvästi Ahlströmin ja Varkauden suhteen muuttumisen 1960-luvulta lähtien. Ennen yhtiöllä oli hallussaan kaupungin toiminnan kannalta oleellisia laitoksia ja yrityksiä ja Ahlström pyrki vaikuttamaan niiden kautta kaupungin elämään ja kehittämiseen. 1980-luvulla Ahlströmin strategia kuitenkin muovautui enemmän ”vain” yhdeksi kaupungin yritykseksi, joka keskittyi omaan ydinosaamiseensa. Vaikutusvalta kaupunkiin päin oli enemmän henkistä kuin eri toimialoihin sidottua.

WL:n sivuilla pohdittiin myös sitä, että lehden myymisellä kuopiolaiselle lehtitalolle ei olisi pelkästään positiivista vaikutusta lehden kehitykseen. Monet paikalliset vaikuttajat pelkäsivät, että WL:n asema itsenäisenä aluelehtenä olisi vaarassa. Päätoimittaja Koikkalainen vakuutti kuitenkin omia tuntemuksiaan ruotiessaan, että näin ei tapahdu. Hän kuitenkin pelkäsi yleisellä tasolla varkautelaisten yritysten päätäntävällän luisumista maan pääkaupunkiin.

Olemme vastustaneet monessa yhteydessä paikallisten toimintojen päätäntävällän siirtämistä pois kaupungista. Näin on käynyt mm. osuuskauppafuusiota toteutettaessa. Meidän mielestämme kaikkia toimintoja ei pitäisi viedä täältä läänin pääkaupunkiin. Nyt tehdyssä lehtikaupassa nyörit johtavat myös Kuopioon. Toivottavasti se ei merkitse täkäläisen asujamiston päätäntävällän heikkenemistä.²⁹⁹

Nyt lehden ongelmana ei ollut enää se, että se mielletäisiin vain tehtaan äänitorveksi. Koikkalainen ei myöskään uskonut, että keskustalaisen Savon Sanomien poittinen vaikutus leimaisi WL:n tulevaa linjaa. Savon Sanomien päästä luvattiin, että lehti saa jatkaa itsenäisenä ja riippumattomana aluelehtenä.

Alkusyösyn omistajanvaidoksesta toivuttuaan WL palasi päivänpolttaviin kysymyksiin. Lehti kiinnitti syyskuun alussa huomiota sosiaalimenojen paisumiseen. Sosiaalimenot lähenivät jo

²⁹⁸ WL 2.9. 1986. Otsikkona ”Uusi isäntä Warkauden Lehteen”.

²⁹⁹ WL 3.9. 1986. Pk. ”Hyvä lehti edelleen tavoitteenamme”.

neljäsosaa koko bruttokansantuotteesta. Varsinkin työnantajapuolella oltiin jo huolissaan sosiaalimenojen rajusta kasvusta.

Sosiaalimenot aiheutuvat yleensä vastikkeettomien tai vain osaksi vastikkeellisten palvelujen järjestämisestä, joten ne tuntuvat yleensä vastaanottajista miellyttäviltä. Kun ilmaispalveluja ei voi olla olemassa, on maksumies aina taustalla. Tämä maksumies, joka on yhä enenevässä määrin työnantaja, on huolissaan kustannusten noususta ja kilpailukyvyystään.³⁰⁰

Vaikka sosiaalimenojen nousu nähtiin toisaalta hyvinvointiyhteiskunnan merkinä, sen aiheuttama taakka yrityksille ja niiden kilpailukyvyille nähtiin vaarallisena kehityksenä. Tässäkin asiassa ulkomainen kilpailukyky oli tärkein ohjenuora, jota pitäisi seurata.

Tämä ei ollut pelkästään hyvä asia. WL oli huolissaan kotimaisen tuotannon jäämisestä kansainvälisen kilpailun jalkoihin. Suomalainen elinkeinopolitiikka antoi liiaksi etua kansainvälisille yrityksille. Suomen kilpailukykyä yritettiin WL:n mukaan parantaa vain vanhakantaisella tulopolitiikalla.

Nyt on pystyttävä ennakkoluulottomasti tarttumaan jokaiseen mahdollisuuteen kotimaisen tuotannon lisäämiseksi uudella keinoin. Odottelu kaikkien edessä olevien vaalien yli käy kohtuuttoman kalliiksi. On itsepetosta kuvitella siirtymistä palveluyhteiskuntaan, ellei pohjana ole omaa tuotantoa, josta palvelutkin versovat.³⁰¹

WL näki suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuuden juuri palveluyhteiskuntana, joka perustuisi vahvaan kotimaiseen tuotantoon ja kulutukseen. Lehden mukaan käsillä olevat keinot eivät kannustaneet suomalaisia yrityksiä satsaamaan. Suomalaiselle yrittäjälle riskit oman tuotteen kehittämisessä olivat huomattavasti suuremmat kuin tuoda tavara ulkomailta.

Syksy ei luvannut todellakaan hyvää suhdanteiden osalta. Yhtenä syynä tähän WL näki Neuvostoliiton kaupan vaikeudet. Öljyn hinnan laskusta johtuneet idänkaupan ylijäämät ja länsikaupan heikko kehittyminen maalasi Suomen taivaalle synkkiä pilviä.³⁰² Myös yritysten konkurssit Varkauden seudulla huolestuttivat. Yrittäjien toimintaa piti WL:n mukaan tukea paremmin ja varsinkin yrittäjien kouluttamista riskien hallintaan pitäisi edistää.³⁰³

³⁰⁰ WL 9.9. 1986. Pk. ”Sosiaalimenot paisuvat”.

³⁰¹ WL 17.9. 1986. Pk. ”Tuonti korvaa kotimaan tuotantoa”.

³⁰² WL 18.9. 1986. Pk. ”Syksy lupaa synkkeneviä näkymiä”.

³⁰³ WL 19.9. 1986. Pk. ”Yrityksiä kaatuu”.

Lokakuun alussa Varkaudessa tapahtui seuraava suuri yrityskauppa, kun vain reilun vuoden Varkaudessa toiminut Rauma-Repola myi vaneritehtaansa Schaumanille.³⁰⁴ Yrityskauppaa pidettiin yllättävänä, koska vaneritehdas oli toiminut jo pitkään täydellä teholla ja tilauskanta oli hyvä. Kauppa nähtiin selvästi vain osana viimeisten vuosien aikana tapahtuneista metsäteollisuuden uudelleenjärjestelyistä.

Varkauden vaneri on tässä kuviossa yksinäinen saareke, josta luopuminen on saattanut pohdituttaa Rauma-Repolan päättäjiä muita kohteita enemmän. Kysymys on kuitenkin nippuratkaisusta, jossa ei myyjälle jäänyt paljon valinnanvaraa.³⁰⁵

Uuden yrityksen toivottiin jatkavan Rauma-Repolan henkilöstöystävällistä politiikkaa, jotta kaikille noin 400 työntekijälle olisi jatkossakin töitä. WL:n asenne kauppaan oli muuten realistinen. Lehden mukaan metsäteollisuudessa oli selvästi reviirien uusjako, eikä vaneritehtaan kauppa olisi välttämättä viimeinen lajissaan.

Ei tarvinnut odottaa kuukauttakaan, kun Varkaudessa tapahtui seuraava yrityskauppa. Tällä kertaa Ruotsin valtionyrityksen Procordian omistama Suomen Eiser myytiin kahdeksalle yritysjohtajalle. Vaatteita valmistava Eiser työllisti Varkaudessa 300 työntekijää ja myyminen tuli jälleen ”täytenä yllätyksenä”³⁰⁶. Työpaikkoihin yrityskaupan ei tosin pitänyt vaikuttaa.

Lokakuun lopulla Varkaudessa pohdittiin talousalueen asemaa. Lokakuun 25. päivän pääkirjoituksessa nostettiin esille kilpailuttamiseen kannustaminen. Kilpailuttaminen ei ollut lehden mielestä pelkästään yritysmaailmaan kuuluva asia.

Kilpailuttaminen ei ole yritysektorin yksinoikeus. Myös kuntien olisi kiinnitettävä tähän puoleen entistä enemmän huomiota, pankit ovat varmasti valmiita kilpailemaan entistä tiukemmin myös kuntien rahojen hoidosta: säästöistä ja lainoista. - - Ja mitä mahdollisuuksia esim. valuuttaluotot antaisivatkaan nykyisen korkean koron aikana?³⁰⁷

Talouden tarpeet ja termit tulivat entistä enemmän koko julkisen keskustelun agendalle. Ero esimerkiksi kymmen vuotta aikaisempaan keskusteluun on huima. Vielä 1970-luvulla ei olisi

³⁰⁴ WL 1.10. 1986. Otsikkona ”Vanerin omistaja vaihtui”.

³⁰⁵ WL 2.10. 1986. Pk. ”Lyhyt visiitti”.

³⁰⁶ WL 25.10. 1986. Otsikkona ”Eiser myydään yritysjohtolle”.

³⁰⁷ WL 25.10. 1986. Pk. ”Osataanko kilpailuttaa?”.

puhuttu niin suorasanaisesti kilpailuttamisesta kuntatalouden yhteydessä. Termit ”kilpailuttaminen”, ”tuottavuus” ja ”kilpailukyky” ovat selvästi 1980-luvun hedelmiä julkisessa keskustelussa, niin myös WL:ssä.

Saman päivän Horisontti-kirjoituksessaan kunnallistoimittaja Mai Koivula kritisoi valittamisen kulttuuria Varkaudessa. Loppujen lopuksi paikkakunta oli selvinnyt talouden myllerryksistä kohtuullisen hyvin. Verotulot kasvoivat ja työpaikatkin olivat pääosin säilyneet. Pelkällä valittamisella ei voitu rakentaa tulevaisuuden Varkautta.

Eikö kaupungin kannattaisi nyt, ruikuttamisen sijasta, ryhtyä lyömään rumpua myönteisistä asioista? Loistavista liikenneyhteyksistä, sentään aika hyvästä asuntotilanteesta, dynaamisesta teollisuudesta ja hyvästä teollisesta perinteestä, hyvistä koulutuspalveluista, laajasta kulttuurista ja kaikista muista mahdollisuuksista, joita kaupunki voi tarjota vireille ihmisille ja vireille yrittäjille.³⁰⁸

Varkaudessa oli syytä kuitenkin varovaiseen taloudenpitoon. Näköpiirissä oleva taantuma velvoitti kaupungin tarkkaan menokuriin. Tähän oli WL:n mukaan syytäkin.

Varkaus, kuten monet muutkin kaupungit, tarvitsee nollabudjetoitua. Kaikkea nykyistä toimintaa, kohta kohdalta, olisi nyt pystyttävä tarkastelemaan kriittisesti: mikä tulevaisuudessa on välttämätöntä, mikä tärkeää ja mistä voitaisiin luopua. Parhaiten se saattaisi onnistua siten, että poliittisen päätöksentekijäin avuksi palkattaisiin ulkopuolinen, pätevä konsultti asiaa selvittämään. Selvittämään mm. sitä, missä on väkeä liikaa ja missä liian vähän.³⁰⁹

Varsinkin virkamiehistöä olisi voinut WL:n mukaan hyvin karsia ja virkamiehistön toimintaa tehostaa. Vaikka irtisanomiset olivat se viimeisin keino, tehostamiseen olisi varaa. Henkilöstöä pitäisi siirtää sellaisille sektoreille, esimerkiksi päivähoiton pariin, jossa heitä todella tarvittaisiin.

Lokakuun lopulla WL kiinnitti huomiota suomalaisen tuotannon yksipuolisuuteen. Monet alat jäivät jälkeen tuotekehittelystä. Syykin oli selvä:

³⁰⁸ WI 25.10. 1986. Mai Koivulan Horisontti ”Turhaa ruikutusta?”.

³⁰⁹ WI 28.10. 1986. Pk. ”Konsultille töitä”.

Tosiasia lienee se, että tuudittauduimme liikaa parhaillaankin neuvottelujen kohteena olevan idänkaupan varaan hyvinä vuosina, ainakin muutamilla aloilla. - - Nyt elämme kuitenkin tilanteessa, jossa osa idänkauppaa on korvattava kireillä länsimarkkinoilla tehtävillä kaupoilla.³¹⁰

Suomalaiset yritykset olivat laiminlyöneet länsimarkkinoiden vaatimat uudet ideat ja hyvän markkinoinnin tuudittautuessaan idänkaupan vetoon. On kiinnostavaa huomata, että asiasta puhuttiin jo vuonna 1986, viisi vuotta ennen Neuvostoliiton romahtamista. Silti idänkaupan hiipuminen tuli monille yllätyksenä.

Varkaudessa tosin kauppa kävi. Uuden ja hienon kauppakeskuksen, Forumin avajaiset marraskuun alussa olivat iso tapaus, jolla uskottiin olevan merkittävää vaikutusta Varkauden kaupungin liike-elämään. Tosin kaupungin liikekeskukseksi muodostui selkeästi Taulumäen ympäristö muiden alueiden kustannuksella.

Forumien valmistuminen heijastuu monella tapaa talousalueemme elämään. Sen tärkein merkitys lienee kuitenkin se, että se on selvä lisä kaupunkimme vetovoimaan. Nyt yhä useammalla, ja yhä kauempaa, on asiaa Varkauteen. Ja mitä paremmin ja nopeammin ihmiset kaupunkimme palvelutason paranemisen Pieksämäellä, Juvalla tai vaikka Rantasalmella tajuavat, sitä nopeammin myös kaupungin tyhjät liikehuoneistot täyttyvät.³¹¹

Uuden liikekeskuksen saaminen nähtiin vetonaulana kaupungille, jonka vuosi oli ollut suhteellisen tapahtumarikas.

Myös valtakunnan politiikassa tapahtui. Tulevan kevään eduskuntavaalit olivat saaneet poliittisen keskustelun vilkkaammaksi kuin aikoihin. Tuntui, että kerrankin Suomessa oli todellisia hallitusvaihtoehtoja, eikä pelkästään iänikuinen punamultayhteistyö. Myös tulevaisuuden haasteet olivat pinnalla.

Ensisijaisesti keskustelun vilkastuminen johtuu taloudellisesta murrosvaiheesta, joka liittyy paljon puhuttuun rakennemuutokseen ja joka meidän maassamme on lähtenyt muita myöhemmin liikkeelle. Asian tekee vielä ongelmallisemmaksi öljyn hinnan yllättävä kehitys, joka osaltaan on ollut luomassa tilannetta, jolle ei ole olemassa esikuvaa taloushistoriassamme.³¹²

³¹⁰ WL 29.10. 1986 Pk. ”Ideat vai kilpailukyky?”.

³¹¹ WL 4.11. 1986 Pk. ”Veovoima kasvaa”.

³¹² WL 11.11. 1986 Pk. ”Talouden tosiasiat”.

”Rakennemuutos” terminä oli tullut suomalaiseseen keskusteluun pysyvästi. Se alkoi saamaan yhä enenevässä määrin tilaa myös politiikan kentällä. Väyrysen ja Sorsan kova henkien taisto kiristi keskustan ja SDP:n välejä, mutta keskustan puoluesihteerin Seppo Kääriäinen vakuutti Varkaudessa veraillessaan, että ”punamullalla on perinteensä ja vaikutuksensa”.³¹³

Samaan aikaan selvää liikkumista pois vanhakantaisesta yhteiskunta-ajattelusta oli kuitenkin havaittavissa. Kilpailuttaminen ja taloudelliset arvot hiipivät myös julkistalouden pitoon.

Vaikka maassamme ei ole tapahtunut virallisesti yksityistämistä, on moni tehtävä siirtynyt sittenkin vähitellen valtion ja kuntien kentästä yksityisten yritysten hoitoon. Sitä ei vain ole aina huomattu, kun yhteiskunnan organisaatiot ovat jääneet toimimaan ennalleen ikäänkuin mitään ei olisi tapahtunut.³¹⁴

WL:n mielestä oli hyvä asia, että tiettyjen valtion ylläpitämien palvelujen, esimerkiksi joidenkin postin palveluiden, ohella olisi myös yksityisiä vaihtoehtoja. Se toisi vain tervettä kilpailua ja vaihtoehtoja kuluttajille.

Taloudellisen tilanteen murros myönnettiin auliisti loppuvuodesta 1986. Keskustan puheenjohtaja Paavo Väyrynen määritteli marraskuun lopulla, että Suomen luotsaaminen murroskauden yli oli keskustan ”kansallinen projekti”³¹⁵. Väyrysen mukaan teollisuuden oli nopeasti kansainvälistyttävä ja suomalainen pääoma pitäisi ainakin osittain vapauttaa ulkomaalaisille. Väyrysen mukaan Suomi oli menossa kovaa vauhtia uuteen tietoyhteiskuntaan, jossa tieto ja osaaminen olivat ratkaisevassa roolissa.

Suomen rooli uudessa maailmassa mietitytti myös WL:n pääkirjoitussivulla itsenäisyyspäivänä 1986. Edessä oli itsenäisyyden 70-vuotisjuhlavuosi, joka kirvoitti pohtimaan Suomen asemaa. Mai Koivula toivoi omassa Horisontti-kirjoituksessaan Suomelta vahvaa osallistumista globalisoituvan maailman ongelmien ratkomisessa. Maapallo oli pienentynyt vuosikymmenien saatossa, ja se vaikutti myös Suomeen.

Olemme saaneet maailman ihmisistä naapureita. Ja kuten naapureiden elämä aina, myös näiden kaukaisten naapureidentoimet vaikuttavat usein aika suoraan myös meidän elämäämme. Saimme ydinsaastepilven Ukrainasta, saamme happosateita Ruhrin alueelta, raaka-aineidemme hinnat ja

³¹³ WL 15.11. 1986. Otsikkona ”Punamullan perintöä ei tule väheksyä”.

³¹⁴ WL 16.11. 1986. Pk. ”Kilpailu tehostaa julkisia palveluja”.

³¹⁵ WL 23.11. 1986. Otsikkona ”Paavo Väyrynen: Suomi kehitettävä talousmahdiksi”.

kaupparamme tasapaino heilahtelevat sen mukaan, mitä toisella puolella palloamme tapahtuu. Tältä pohjalta on helppo kysyä: mihin pientä, pohjoista, itsenäistä Suomea enää tarvitaan? Eikö olisi parempi pyrkiä laajoihin monikansallisiin maanosavaltioihin, ehkäpä kokonaiseen yhden valtion maapalloon?³¹⁶

Vaikka Koivulan kirjoitus on provosoiva, on siinä myös pohdintaa tulevaisuuden skenaarioista. Vuonna 1986 maapallo oli vielä hyvin vahvasti kaksinapainen, mutta Koivula ennakoi jo tulevaa Euroopan yhdentymistä ja koko mantereen ylittävää yhteistä politiikkaa. Suomessa alettiin pikkuhiljaa ymmärtää, että yksin ei voi uudessa maailmassa pärjätä.

Mutta suomalaisten oli WL:n mielestä syytä katsoa myös peiliin. Yksi merkittävä ongelma oli terveyspalvelujen lisääntynyt tarve. WL oli sitä mieltä, että monille terveyspalveluja tarvitseville oikea hoito olisi kevyt potku persuuksille. Suomalaiset olivat oppineet käyttämään hyvinvointipalveluja hyväkseen.

Monet ”potkuhoitoa” tosiasiaassa kaipaavat hakeutuvat vastaanotolle jonkinlaisina harhailijoina, he eivät oikeastaan itsekään tiedä, mikä heitä vaivaa. Ei oikein ole käsitystä siitä, onko kyseessä sairaus vai muu elämän yleiseen sisältöön liittyvä ongelma. Näin he ensimmäiseksi hakeutuvat sinne, missä osoite on tuttu, ovi avoinna ja kustannuskynnys matalin.³¹⁷

WL epäili, että kokonaan ilmainen terveydenhuolto saattoi olla porsaanreikä, jota ihmiset käyttivät hyväkseen. WL:n mukaan terveydenhuollon osittainen yksityistäminen saattaisi myös luoda Suomeen pienempiä yksiköitä, jotka voisivat ihmisläheisyydessään tarjota näille ”harhailijoille” parempaa hoitoa.

Myös työkykyisen väestön riittävyys oli loppuvuoden puheenaiheita. Vaikka työttömyysprosentti oli vielä reippaasti yli viiden, samaan aikaan pelättiin jo työkykyisen väestön kuihtumista. Suomella olisi vaihtoehtoina joko tukea suurilapsisia perheitä enemmän tai avata ovet siirtolaisuudelle. Muuten 2000-luvulla Suomessa ei olisi tarpeeksi työläisiä.

Viimeksi on puuttunut kysymykseen valtioneuvoston Taloudellinen tutkimuskeskus Tasku. Se on nähnyt yhtenä tilanteen ratkaisukeinona Suomen pakolaiskiintiön lisäämisen. Toistaiseksi väestötilanteemme ei ole niin surkea, että sen takia olisi nyt pakko lisätä pakolaiskiintiötämme. - - Taskunkin selvitys kuitenkin osoittaa, että vähitellen, jopa varsin pian, meidän on otettava kantaa

³¹⁶ WL 6.12. 1986. Mai Koivulan Horisontti ”Tarvitaanko Suomea?”

³¹⁷ WL 14.12. 1986. Pk. ”Miten parantaa terveyspalveluja”.

omaan väestöpolitiikkaamme. Siihenkin, miten suomalaisena maamme halutaan säilyttää. Ja tuskinpa kukaan meistä haluaa kiihdyttää suomalaisia sukupuuttoon. Lapsiperheiden asemaan joudutaan siis palaamaan uudelleen ja uudelleen.³¹⁸

Ennen joulua Varkaudessa jysähti vielä vuoden suurin uutispommi. Ahlström myi kaupungin metsäteollisuuden Enso-Gutzeitille.³¹⁹ Näin Ahlströmin suunnanmuutos pääomavaltaisesta metsäteollisuudesta konepaja- ja pakkausteollisuuteen sinetöityi. Tieto kaupoista tuli varkautelaisille yllätyksenä, vaikka kaupungin teollisuus olikin ollut myllerrysten kourissa jo pari vuotta.

Yrityskaupan myötä varkautelaisen teollisuuden omistus pohja muuttuu melkoisesti. Entisen yhden suuren sijasta täällä on jo maaliskuussa monen valtakunnallisen suuryrityksen tehtaita. - - Selvää on, että Ahlströmin vaikutus Varkaudessa vähenee selvästi. Maanomistuksensa takia se on kuitenkin yhä paikallisista yrityksistä kaupungin kannalta tärkein keskustelukumppani.³²⁰

WL näki kaupassa myös positiivisia vaikutuksia kaupunkiin. Ahlströmin ounasteltiin sijoittavan vapautuneita pääomiaan kaupungin konepajateollisuuteen. Myös elektroniikkateollisuuden odotettiin kehittyvän ja kasvavan entisestään. WL myös pelkäsi, että uusi omistaja aloittaisi uudelleenjärjestelyt, mikä yleensä tietää irtisanomisia. Tosin Itä-Suomi nähtiin merkittävänä metsäteollisuuden kehittämisalueena ja tässä Varkaus oli aivan keskeissä asemassa. Kaupalla oli myös henkinen vaikutus varkautelaisiin, niin kuin päätoimittaja Koikkalainen muistutti kommentoidessaan yrityskauppoja.

Varkaus ja Ahlström on liitetty yhteen. Varkaus on ollut Ahlström-konsernin suurin tehdaspaikkakunta. Vuosisadan alkupuolelta lähes kaikki on täällä pyörinyt Ahlströmin ympärillä. Kaupat koulut, sähkö, puhelinliikenne jne. Vähitellen yhtiö on luopunut yhteiskunnalle kuuluvista tehtävistään, myynyt tai siirtänyt osan toiminnoistaan muille: valtiolle, kaupungille ja yksityisille.³²¹

Ahlströmin ja Enso Gutzeitin väliset kaupat päättivät mullistusten vuoden 1986. WL näki suuret yrityskaupat merkinä koko talouselämän murroksesta. Yrityskauppoja tehtiin yli vanhojen linjojen ja selvää talouselämän vapautumista oli tapahtunut. Myös uusi pelitalous eli markkinarahamarkkinoiden kasvu oli merkinä uusista tuulista finanssimarkkinoista. Tässä WL

³¹⁸ WL 18.12. 1986. Pk. ”Siirtolaisistako apu?”

³¹⁹ WL 20.12. 1986. Otsikkona ”Ahlströmin metsäteollisuus Enso-Gutzeitille, tilalle konepajoja”.

³²⁰ WL 20.12. 1986. Pk. ”Myllerrys jatkuu”.

³²¹ WL 20.12. 1986. Lauri Koikkalaisen Horisontti: ”Kutseitti pääsi kaupunkiin”.

näki selvän kehityksen: vaikka valtiontalous kasvoi vain hieman, Helsingin pörssin vaihto kasvoi 30 prosenttia edellisvuodesta.³²²

Varkauden nähtiin selvinneen hyvin vuoden 1986 mullistuksista. Yleisesti koettiin, että vaikeimmat vuodet olivat takanapäin. Mai Koivula nostikin tämän esille omassa Horisontti-kirjoituksessaan.

Ei liene liioiteltua sanoa, että Varkaus on varsin lyhyessä ajassa kehittynyt taantuvasta, vanhasta teollisuuspaikkakunnasta nykyaikaiseksi, kasvavaksi koulutus-, palvelu-, ja teollisuuskaupungiksi. Tähän kehitykseen on monia syitä, mutta kohtuuden nimissä on tunnustettava, että myös kaupunki päättävine elimineen on ollut kehitystä edistämässä.³²³

Varkaudessa oltiin tulevaisuuden suhteen toiveikkaita. Ennen niin riitaiset kaupungin päättäjät olivat saaneet ainakin näennäisen rauhan ja konsensuksen aikaiseksi, ja kaikkien yhteinen tavoite oli talousalueen kehityksen turvaaminen. Varkauden asenneilmastossa puhalsivat selvästi raikkaammat tuulet kuin vuosiin.

5. Vaaran vuodet: WL 1993–1995

5.1. Mistä uusi Sampo?

1990-luvun puolivälin lähestyessä Varkaus yritti toipua rauhanajan pahimmasta lamasta muun maan ohella. Suomessa oli yli 500 000 työtöntä ja Holkerin hallituksen mainostama hallittu rakennemuutos revähti hallitsemattomaksi rahamarkkinoiden vapautuessa ja Neuvostoliiton romahtaessa. Suomen yhteiskunnan siirtyminen toisesta tasavallasta EU-Suomeen ei käynyt kivuttomasti.

Varkaudessa suurinta huolta herätti vanhojen työpaikkojen häviäminen ja tulevaisuuden näkymien epäselvyys. Vielä 1980-luvulla tietotekniikan luultiin pelastavan Varkauden työpaikat, mutta keskellä lamaa edes tietotekniikasta ei tuntunut olevan pelastajaksi. Varkaus kaipasi kipeästi uutta ”sampo” tuottamaan talousalueelle hyvinvointia.

Juuri nämä nyt käsillä olevat ajat ratkaisevat, mikä talousalue lähtee jatkossa nousuun., minkä osa on taantua raaka-aine ja työvoimareserviksi. Uhka Varkauden alueella on suuri maatalouden yhä

³²² WL 29.12. 1986. Otsikkona ”Yllätykset sävyttivät talouselämää vuonna 1986”.

³²³ WL 30.12. 1986. Mai Koivulan Horisontti ”Konsensusvuosi”.

luovuttaessa työvoimaa ja suurteollisuuden lähinnä supistaessa ainakin henkilökuntaa ellei tuotantoa.³²⁴

Varkauden työttömyysaste oli tammikuussa 1993 24,8 prosenttia³²⁵ ja sen ei uskottu laskevan kovin merkittävästi kuluvan vuoden aikana. Varkauden pelastusrngas oli kuitenkin näkyvissä: vientiteollisuus. Vaikka Suomi kamppailikin itsenäisyytensä pahimmassa taloudellisessa lamassa, vienti veti. Tämä näkyi myös Varkaudessa. Enso Gutzeit oli pääsemässä takaisin jaloilleen ja tämä otettiin Varkaudessa ilolla vastaan.

Ellei esim. Enson viime vuoden vuoden tulokselle haluta mitään erityisiä mainesanoja jakaa, reilusti voidaan kuitenkin myöntää se, että yrityksen kannattavuus on selkeästi parantunut ja että yhtiö on hyvää vauhtia toipumassa aiemmista suur tappioistaan.³²⁶

Bruttokansantuotteella mitattuna Varkauden seudulla ei mennyt muuhun maahan verrattuna huonosti. Vuoden 1990 tilastoissa Varkaus oli bruttokansantuotteella mitattuna aivan Uudenmaan tasolla³²⁷. Tosin vuoteen 1993 mennessä nimen omaan Varkauden alueella oli koettu monia suuria taloudellisia vastoinkäymisiä ja konkursseja, mutta tilanne ei ollut toivoton. Vuoden 1993 kuluessa Varkauden taloustilanteesta alkoi selvästi näkyä elpymisen merkkejä. Vuoden 1993 lopulla WL uskalsi katsoa jo toiveikkaana tulevaisuuteen.

Esko Ahon vuoden vaihteen optimismi ei ole katteetonta. On monia merkkejä siitä, että taludellinen aktiviteetti on kasvamassa ja että vähitellen hivuttaudumme jälleen parempaan aikaan. - - Vaikka vienti on vetänyt varsin hyvin koko vuoden, niin silti investointien tahmeus muun mm. Euroopassa on häirinnyt osaa teollisuudestamme. Ensi vuonna tilanne saattaa tämänhetkisten viestien perusteella olla tässäkin suhteessa parempi.³²⁸

Vuosi 1994 oli Suomessa merkittävä vuosi. Ensimmäistä kertaa Suomen arvostetuin poliittinen virka, tasavallan presidentti, valittiin suoralla kansanvaalilla. Ehkäpä vielä tärkeämpi tapahtuma oli loppukesän kansanäänestys ja sitä seurannut päätös EU:n jäsenyydestä. Suomi oli virallisesti toipumassa rauhanajan vaikeimmasta tilanteesta, ja tämä pistettiin merkille myös WL:n sivuilla.

³²⁴ WL 5.1. 1993. Pk. ”Sampo hakemaan”.

³²⁵ WL 18.2. 1993. Otsikkona ”Työttömiä vähemmän kuin joulukuussa”.

³²⁶ WL 18.2. 1993. Pk. ”Suurteollisuuden tilanne kohenee”.

³²⁷ WL 3.3. 1993. Pk. ”Kärjessä oltiin — ainakin v. 1990”.

³²⁸ WL 31.12. 1993. Pk. ”Valoisampi aika on edessämme”.

Paikallisestikin myönteistä on se, että maamme metsäteollisuus näyttää saavan läpi hinnankorotuksiaan - - Lama saattaa siis olla nujertumassa. Jo olisi aikakin, sanovat muutkin kuin työttömien käsittämättömän iso joukko.³²⁹

Työttömiä oli Varkaudessakin ennätysmäärä, joulukuussa 1993 kaupungin työttömyysprosentti oli 27,7 prosenttia.³³⁰ Presidentinvaalit helmikuun alussa voittaneesta, varkautelaisetkin hyvin vaimonsa kautta tuntevasta Martti Ahtisaaresta toivottiin kansaa yhdistävää isähahmoa.

Ahtisaaren sovittelijan taitoja tarvitaan nyt monella sektorilla. Eniten äänestäjät tietenkin odottavat häneltä taitoa koota kaikki voimat yhteen tuhoisan massatyöttömyyden nujertamiseksi. ”Puhutteluilla” se ei onnistu, laajalla yhteistyöllä ja yrittämisellä kyllä.³³¹

Varkaudessa yhteistyöstä saatiin hyviä kokemuksia, kun Varkauden kaupunki ja kaupungin työntekijät pääsivät sopuun palkkojen leikkauksista ja lomarahojen säästämistä lääkäreitä lukuun ottamatta. Tämä takasi sen, ettei kaupungin tarvinnut irtisanoa ja lomauttaa työntekijöitään.³³²

WL oli kevättalvella huolissaan puun hinnan korotuksista. Metsän omistajat ja metsäteollisuus pääsivät sopuun raakapuun hintojen korotuksista, jotka olivat paikoin jopa lähes 20 prosentin luokkaa. WL uskoj, että suuret hinnankorotukset aloittavat uuden kierteen, joka johtaisi lopulta palkankorotusten ja tuotantokustannusten turmiolliseen noidankehään.

Teollisuuden kustannukset nousevat näin vuodessa 700–800 miljoonaa markkaa ja se vaikuttaa. On muistettava, ettei metsäteollisuus vielääkään kaikilta osin ole plussan puolella. - - Hintasopimuksen heijastuksia koettaneen mös ensi syksynä, jolloin myös ay-liike pyrkii leikkaamaan vastaavalla lailla osansa kakusta. Vanha, turmiollinen kierre on silloin alullaan.³³³

Enso-Gutzeitin uudet investoinnit Varkauteen otettiin ilolla vastaan ja sellutehtaan siirtymisessä happivalkaisuun nähtiin myös ympäristöystävällinen näkökulma. Vielä tärkeämpää Varkauden kannalta oli se, että kaupungin tehtaisiin satsattiin ja vanha unelma eli ihmisten mielissä.

³²⁹ WL 9.1. 1994. Pk. ”Ilon aiheita”.

³³⁰ WL 29.1. 1994. Otsikkona ”Lomautussakko synkisti työttömyyttä Varkaudessa”.

³³¹ WL 8.2. 1994. Pk. ”Loppukiri ratkaisi”.

³³² WL 10.2. 1994. Otsikkona ”Varkaudessa sopu lomarahasäästöistä”.

³³³ WL 18.2. 1994. Pk. ”Paluuta vanhaan”.

Jo happivalkaisuinvestointi kertoo sen, että Varkaus on ensolaisessa ajattelussa yhä vahvasti mukana muuallakin kuin täällä Savossa. Ja ihmekö tuo, paljon parempaa paikkaa sisämaasta ei tahdo löytyä. Toiveita viidennestä paperikoneesta ei siis ole syytä haudata.³³⁴

5.2. Viidennen paperikoneen ykköslobbari

Maaliskuun alussa Suomi siirtyi Koiviston ajasta Ahtisaaren aikaan, EU:n Suomelle maksetavista maataloustuista päästiin sopuun ja Nokia ilmoitti luopuvansa kuvaputkien valmistamisesta ja satsaavansa entistä enemmän voittoa tahkoavaan matkapuhelintoimintaan.

Varkaudessa koettiin jälleen pieniä ilon hetkiä, kun seulalevytehtaan omistaja CAE Inc. päätti keskittää seulalevytuotantonsa Varkauteen. Tämä toi kaupunkiin kymmeniä uusia työpaikkoja ja toiveita vielä paremmasta tulevaisuudesta. Lamasta nouseminen ei kuitenkaan voinut olla pelkän vientivetoisen teollisuuden harteilla.

Pulmana niin Varkaudessa kuin koko maankin taloudessa on se, että vientiteollisuus, niin kasvun veturi kuin se onkin, ei yksin tapa lamaa. Vasta kun kotimarkkinat, pienteollisuus, kauppa, palveluelinkeinot piristyvät ja pystyvät palkkaamaan laajemmassa mitassa uutta väkeä, voidaan laman selän katsoa lopulta taittuneen.³³⁵

Vaikka WL kuinka koetti valaa uskoa paremmasta tulevaisuudesta, oli sen kuitenkin myönnettävä, että kaupungin liiketilat olivat masentavan tyhjiä. Tyhjiä tiloja oli tosin alettu markkinoida entistä paremmin, mutta matka palveluelinkeinon täydelliseen elpymiseen oli vielä pitkä, mistä kertoi sekin että Kauppa- ja Alströminkadulla oli lukuisia tyhjiä liikehuoneistoja. Kiinteistövälittäjä Veli Matti Kilpeläinen kiteytti asian maaliskuun 4. päivän Varkauden Lehdessä: ”Kiinnostusta on, rohkeutta puuttuu”³³⁶.

Uusia työpaikkoja kaivattiin kipeästi. Maaliskuun puolenvälin jälkeen uutisoitiin, että lama oli vienyt Varkauden talousalueelta 5500 pysyvää työpaikkaa, joka oli alueen vakituisista työpaikoista jopa kolmanneksen.³³⁷ Keski-Savon Kehittämisyhtiön julkaisemassa rakennemuutosohjelmassa kaavailtiin menetettyjen teollisuuden työpaikkojen korvaamiseksi jopa 80 hanketta seuraavan kahden vuoden aikana. Voimakkaasti vientiteollisuuteen tukeutuva suurteollisuus oli edelleen

³³⁴ WL 22.2. 1994. Pk. ”Hyvän suuntaan”.

³³⁵ WL 4.3. 1994. Pk. ”Merkkejä paremmasta”.

³³⁶ WL 5.3 1994. Otsikkona ”Liketilojen kysyntä kasvaa pienin askelin”.

³³⁷ WL 17.3. 1994. Otsikkona ”Talousalue hakee nyt kasvuväitä penyrytyksistä.”, 19.3. 1994. Otsikkona ”Teollisuustyöpaikat vähenivät eniten”.

alueen hyvinvoinnin kannalta tärkeää, mutta tilalle kaivattiin myös pk-yrityksiä. Tätä myös WL toivoi, vaikka kaipaili samalla myös jotain suurempaa toivonkipinää alueen elinkeinoelämälle.

Palvelut voivat elää ja kehittyä vain siellä, missä on tuotannollisia työpaikkoja. - - Työllisyysmielessä pääpainon onkin oltava pienen ja työlistävän yritystoiminnan virittämässä, mutta talousalue tarvitsisi myös jotakin suuria, toivoa ja toimintaa luovia hankkeita. Niinpä mm. viidennen paperikoneen saaminen Varkauteen jää ikuisuushaaveeksi, ellei työtä sen hyväksi tehdä laajalla rintamalla.³³⁸

WL oli ottanut sydämen asiakseen viidennen paperikoneen lobbaamisen ja uskoi sen olevan Varkautta elvyttävä suuri hanke. Hyvin vetävän viennin myötätuulussa purjehtivan metsäteollisuuden uskottiin olevan edelleen se lääke, joka Varkauden laman suosta nostaisi.

Tiukassa taloudellisessa tilanteessa oli sijansa myös arvokeskustelulle. Pääministeri Esko Aho vieraili Varkauden naapurikunnassa Joroisissa vihkimässä uuden palvelutalon. Avajaispuheessaan hän otti samalla kantaa sosiaali- ja terveystalouden järjestämiseen:

”Suomen taloudellinen tilanne pakottaa tarkastelemaan kaikilla yhteiskunnan sektoreilla toimintojen tehokkuutta ja taloudellisuutta. - - Epätarkoituksenmukainen ja resurseja tuhlaava palveluiden tuottamistapa on epäeettistä: voidaanhan paremmin toimimalla auttaa useampia ja samalla tuottaa parempilaatuisia palveluja. - - Viesti on selkeä: järkevään säästämiseen voidaan päästä rakenteita uudistamalla.”³³⁹

Aho toivoi sitä, että sosiaali- ja terveystalouden tuottamisessa myös niiden tuottaminen yksityisinä palveluina olisi todellinen vaihtoehto. Hän tosin vakuutti palveluiden perustan olevan tulevaisuudessakin kunnan ja valtion tarjoamia palveluita.

Aho ehti vierailullaan puhumaan myös Varkauden kauppakamarin lounaalla. Siellä hän patisti Varkauden elinkeinoelämää ja teollisuutta investoimaan voimakkaasti. Lamasta noustiin Ahon mukaan kohisemalla ja nyt oli oikea aika satsata tulevaisuuteen:

”Pari vuotta sitten yrittäjät sanoivat oikeutetusti, ettei ole oikea aika investoida. Nyt on: inflaatiota ei ole odotettavissa, korot ovat laskeneet, vaikka reaalikorko onkin vielä liian korkea, markan arvo

³³⁸ WL 20.3. 1994. Pk. ”Purot ja koski”.

³³⁹ WL 22.3. 1994. Otsikkona ”Tehoa saatava myös kunnallisiin palveluihin.”

tukee vientiä ja nousu on alkamassa. Ellei elinkeinoelämä nyt tartu haasteeseen, emme pääse sille kasvu-uralle, johon nyt olisi mahdollisuus.”³⁴⁰

Investointeihin ja julkisen talouden elpymiseen olikin Varkaudessa toiveita. Kaupungin vuoden 1993 tilinpäätös oli valoisampaa luettavaa kuin aikoihin ja käyrät olivat selvästi kääntyneet nousuun. Verotulot kasvoivat ja velkataakkakin keveni hieman. Ainoastaan tyttömyys jatkoi nousuaan ja sitä pidettiin suurimpana uhkana kaupungin tulevaisuuden kannalta.³⁴¹

Varkaudessa tehtiinkin suunnitelmia kaupungin teollisuuden kehittämiseksi. Jaakko Pöyry Consulting Oy:n tekemän kartoituksen mukaan Varkaudessa oli useita kehityskohteita. Sellu- ja paperiteollisuutta pitäisi kasvattaa jopa 2,5-kertaiseksi ja Venäjän lähialueita pitäisi hyödyntää paremmin.³⁴² WL tervehti ilolla Pöyryn julkaisemia kehitysehdotuksia.

Itse asiassa maailmankuulun konsulttiyrityksen selvitykset osoittavat, että tänne kannattaisi rakentaa selvästi enemmän kuin pelkkä uusi paperikone. Täällä pitäisi laajentaa nykyistä sellutehdasta yli kaksi kertaa suuremmaksi, Uimaharjun tehtaan kokoiseksi; tänne pitäisi rakentaa uusi paperikone, ja täällä olisi mielekästä laajentaa myös sahatuotantoa. - - Toinen asia on, milloin investoinneista päättävä Enso uskaltaa uusiin kotimaisiin suurinvestointeihin.³⁴³

WL ajoi hyvin voimakkaasti Varkauden tehtaiden suurinvestointeja. Varsinkin viides paperikone oli esillä aina, kun kaupungin tulevaisuudesta lehden pääkirjoituksissa puhuttiin. On sinänsä mielenkiintoista, että lehden kannat tässä suhteessa on jopa erilaiset kuin vajaa kymmenen vuotta aikaisemmin. Uusista teollisuuden aloista ei juurikaan puhuttu, vaan vanhan teollisuuden laajentaminen nähtiin ratkaisuna teollisuuspaikkakunnan pahaan työllisyystilanteeseen. Teollisuuden viesti oli kuitenkin selvä: selvitykset ja investoinnit olivat kaksi eri asiaa ja metsäteollisuus ei ollut valmis investointeihin ennen kuin yritysten taseet olisivat jälleen kunnossa.³⁴⁴

WL kiinnitti kaupungin taloudenpidossa huomiota siihen, että Varkaudessa oli onnistuttu viemään suuret säästöt läpi ilman kaupungin henkilöstön irtisanomisia. Vaikka kaupungissa olikin korkea työttömyysaste, se ei heikentänyt kaupungin verotuloja. Päinvastoin erorahat, lomapalkat ja

³⁴⁰ WL 22.3. 1994. Osikkona ”Nyt on oikea aika rakentaa tehtaita”.

³⁴¹ WL 23.3. 1994. Otsikkona ”Varkauden tilinpäätös ’vähintään tyydyttävä’”.

³⁴² WL 25.3. 1994. Otsikkona ”Itä-Suomen metsäteollisuuden kehittämiseksi useita keinoja”.

³⁴³ WL 26.3. 1994. Pk. ”Arvokasta tukea toiveillemme”.

³⁴⁴ WL 26.3. 1994. Otsikkona ”Metsäteollisuuden investoinnit monen lukon takana”.

ansiosidonnainen työttömyysturva yhdessä työllisten verotulojen kera saivat kaupungin verotulot nousuun jo vuonna 1993. WL näki kuitenkin kaupungin talouden paranemisessa myös uhkia.

Kun poliittinen päätöksentekojärjestelmä on mikä on, sisältää myönteiseen suuntaan kääntynyt tiinpäättös jo itsessään kuitenkin myös uhkia tulevaisuudelle. - - Jo monta vuotta rahoja karsineelta kaupunginvaltuustolta vaaditaan nyt jämäkkyyttä, jotta työllisyyteen tai minkään muunkaan hyvän asian vuoksi ei kukkaron nauhoja avata tässä huumassa liikaa. Järkeviin joustoihin, esimerkiksi oppituntien määrän säilyttämiseen, varaa on, mutta ei takavuosien tapaiseen jakamishenkeen.³⁴⁵

Jakamispolitiikassa mukana ollut varkautelainen kansanedustaja ja kaupunginvaltuuston pitkäaikainen puheenjohtaja Kari Rajamäki oli kuitenkin eri linjoilla. Hänen mukaansa etenkin valtion kiristystöimet olivat saaneet suomalaisen yhteiskunnan rakenteet järkkymään. Samaan aikaan, kun hallitus lupaili EU-peikon pelottelemalle maataloudelle lisää tukia, se otti vähävaraisilta viimeisetkin rahat.

Suomalaisen sosiaaliturvan ote on pettämässä. Kansa jakautuu kahtia. Työllisyys, oikeudenmukaisuus ja sosiaalinen turvallisuus on nostettava tärkeimmäksi asiaksi.³⁴⁶

Kaupungin johtamistapa oli keskustelussa laajeminkin. Kunnallistoimittaja Mai Koivula kritisoi kolumnissaan sitä, että kaupungeissa ja kunnissa oli kahden johtajan järjestelmä, jossa virkamiesjohto teki toista ja poliittinen johto toista. Tämä tarkoitti usein sitä, että poliittinen johto sortui varsinkin ennen vaaleja taktikointiin, jossa puolueen etu menee kaupungin tai kunnan edun edelle.

Ei olisi hullumpi ajatus, jos kunnissa siirryttäisiin takaisin yhden johtajan järjestelmään yhdistämällä virka ja vaali. Eikö kunnanjohtajaa voisi tasavallan presidentin tavon valita suoralla kansanvaalilla kuudeksi vuodeksi kerrallaan?³⁴⁷

Keskusteluun kuntien vallan uusjaosta liittyi myös rakennemuutoskeskustelu. Varkauden talousalueella tehtiin keväällä 1994 monia alueellisia kehitysohjelmiä, joilla pyrittiin pureutumaan ajan haasteisiin. WL näki näissä kuitenkin byrokraattisen pyörittelyn makua.

³⁴⁵ WL 30.3. 1994. Pk. ”Malttia talouteen”.

³⁴⁶ WL 1.4. 1994. Kari Rajamäen näkökulma ”Kärsimysnäytelmä 1994”.

³⁴⁷ WL 8.4. 1994. Mai Koivulan näkökulma ”Johtajakriisi”.

Kaukana ei ole ajatus, että monesti on tyydytty tekemään ohjelma, joka sitten on saanut rauhassa pölyttyä hyllyllä ja todellisuus on kulkenut aivan toista rataa. On syytä toivoa, että näille ohjelmille ei käy samoin.³⁴⁸

WL pelkäsi, että Varkauden talousalueen pirstaloituminen pienemmiksi alueiksi vähentäisi valtion rakennemuutos- ja aluetukia, koska alueen hajotessa eri kuppikunniksi tukia varten oleellinen 50 000 asukkaan raja jäisi saavuttamatta. Tämä olisi WL:n mukaan koko talousalueen kannalta murheellinen kehitysmalli. Lehden linjana oli, että Varkauden seudun kannalta paras ratkaisu olisi talousalueen keskittyminen Varkauteen.

Varkauden talousalueen kunnat olivat kuitenkin toipumassa lamasta hyvää vauhtia. Jokaisen alueen kunnan taloudellinen tilanne oli elpymässä ja rahaa jäi muuhunkin kun vain pakollisten menojen hoitamiseen.³⁴⁹ Haasteita kuitenkin oli vielä riittävästi. Työssä jaksamista epäiltiin, ja monet työttömät oivat tippumassa vuonna 1994 ansiosidonnaisen päivärahan piiristä, eikä säästötoimet olleet todellakaan ohitse. WL toivoikin kuntien päättäjiltä malttia säästötalkoisiin.

Näiden suurten kysymysten uskoisi kannustavan virka- ja luottamusmiespäättäjiä nyt tosisstaan ja kiireesti todellisten rakenteellisten muutosten ääreen. Niin ikävää kun se onkin, juustohöylä ei enää tuota hyvää tulosta. On ryhdyttävä leikkaamisen sijasta harventamaan ja valitsemaan.³⁵⁰

WL katsoi, että leikkausten tasapuolinen kohdistaminen hallinnon jokaiselle osa-alueelle oli väärin. Laman jälkimainingeissa pitäisi keskittyä enemmänkin tiettyihin, vanhoihin rakenteisiin kohdistuneisiin täsmäleikkauksiin. WL:n aikaisempien kannanottojen valossa tämä tarkoitti elinkeinoelämän ja yrittäjyyden esteiden karsimista.

Varkauden ja Leppävirran rakennemuutosohjelmalle oltiin näyttämässä vihreää valoa korkeammilta tahoilta. Tämä toisi Varkaudellekin roppakaupalla valtion kehittämisrahaa. Vaikka suurteollisuus oli se, joka aluetta pyörittä, rakennemuutosrahoilla haluttiin monipuolistaa Varkauden yrityskuvaa.

Kuten aiemminkin on todettu, talousalueen valitsema linja on aivan oikea tässä tilanteessa, jossa suurteollisuuden ja aivan viime aikoina myös julkisen puolen työpaikkojen väheneminen on

³⁴⁸ WL 17.4. 1994. Pk. ”Byrokratiaa”.

³⁴⁹ WL 7.5. 1994. Otsikkona ”Varkauden seudun kuntien talous vahvistui”.

³⁵⁰ WL 15.5. 1994. Pk. ”Harventamaan”.

tuntuvasti vaikeuttanut alueen työttömyystilannetta ja sitä kautta heikentänyt koko alueen taloudellista pohjaa.³⁵¹

Varkauden seudun odotettiin myös hyötyvän siitä, että Kuopio oli pääsemässä valtion osaamiskeskusohjelman piiriin. Sillä uskottiin olevan varsinkin koulutuksellista hyötyä myös Keski-Savon suuntaan.

5.3. EU rakennemuutoksen mahdollistajana

Kesän kuuma puheenaihe oli tuleva suuntaa-antava äänestys Euroopan unionin jäsenyydestä. Varsinkin maataloustuista oli väännetty peistä koko kevään ajan, ja monissa kommentteissa ihmeteltiin keskustan toimintaa. Maataloustukia ajettiin voimakkaasti, mutta toisaalta puolueessa oli Paavo Väyrysen johtama EU-vastainen klikki. Pääministeri Aho oli omassa puolueessaan puun ja kuoren välissä.

WL:n suhtautuminen EU-jäsenyyteen oli varovaisen positiivinen. Lehti näki EU:n tuovan kaivattuja rakenteellisia tukia Varkauden seudulle. Kesäkuun alussa kysymyksenä oli se, että olisivatko tuet taantuvan teollisuusalueen tukia vai eivät. Lehden mukaan tuen nimellä ei ollut sinänsä väliä, kunhan etukäteen arvioitua noin yhdeksän miljoonaa markkaa vain alueelle tulisivat. Toki WL:n mielestä olisi vain luonnollista, että tuki tulisi nimen omaan teollisuuden kehittämiseen.³⁵²

Talouden rattaat nytkähtivät Suomessa selvästi parempaan suuntaan keväällä 1994. Yritysten luottamus alkoi palautua ja uusia työntekijöitäkin uskallettiin jälleen palkata. Varkaudessa varsinkin Honeywell ja maailman johtava seulalevyjen valmistaja CAE Screenplates olivat saaneet uusia tilauksia ja suunnittelivat henkilöstön lisäämistä. Myös pk-yritysten tunnelin päässä näkyi valoa.³⁵³

Kuin todisteena toiveikkuuden kasvusta Varkauden vanha veturi Ahlström ilmoitti useammasta suuresta kaupasta kesäkuun lopulla. Useamman miljardin arvoiset kaupat takasivat Ahlströmin Varkauteen jääneisiin tuotantolaitoksiin täystyöllisyyden pitkäksi aikaa. Vienti veti, ja se alkoi jälleen tahkota Varkauteen uskoa ja hyvinvointia.

³⁵¹ WL 20.5. 1994. Pk. ”Hyötyä Kuopiosta?”

³⁵² W 9.6. 1994. Pk. ”Maaseutualuetta”.

³⁵³ WL 11.6. 1994. Otsikkona ”Talouden nousuun uskotaan vahvasti”.

Monet suuret tilaukset niin tänne Varkauteen kuin muuannekin kertovat siitä, että investoimisusko on jälleen elpymässä eri puolilla maailmaa. Valmiita suunnitelmia on pidetty vuosikausia odottamassa aikaansa, ja nyt noita suunnitelmia otetaan jälleen esille. Kun yksi uskaltaa, niin se rohkaisee toistakin. Näin investoinnit, toivon mukaan, lähtevät todella liikkeelle. Hyvän kilpailukykyimme ansiosta uusia tilauksia tipahtelisi silloin Suomeenkin.³⁵⁴

WL:n pääkirjoituksessa arvioitiin, että Suomi oli laman ja devalvaatioiden ansiosta erittäin hyvässä kilpailutilanteessa moneen muuhun maahan verrattuna. Vientivetoisena kaupunkina Varkaus tulisi lehden mukaan hyötymään edessä olevasta nousukaudesta.

Vaikka Suomi oli monessa suhteessa kilpailukykyinen maa, oli monella alalla vielä parantamisen varaa. WL:n pääkirjoituksessa heinäkuun alkupuolella otettiin kantaa tuotteiden jalostusasteeseen. Monilla aloilla tuotteen jalostusaste oli liian matala ja tuotekehityksestä oli jääty jälkeen. Yhtenä esimerkkinä WL nosti esille sahateollisuuden, jossa ei osattu katsoa perinteistä lankkutuotantoa pidemmälle.

Tärkeää on, että tälläkin sektorilla ajatellaan aikaisemmasta poikkeavasti. Niin sanotut ”hullut” ideat eivät aina ole kovin hulluja. Joskus ne ovat jopa mahdottoman viisaita.³⁵⁵

Uuden nousun kynnyksellä myös Warkauden Lehti koki muutoksen, kun vuodesta 1978 WL:n päätoimittajana ollut Lauri Koikkalainen antoi vetovastuun Mai Koivulalle. Ensimmäistä kertaa WL:n historiassa lehden ruoriin astui nainen. Lauri Koikkalainen totesi omassa viimeisessä kolumnissaan, että lehden tekemisessä raskainta aikaa oli ollut hänen päätoimittajakautensa alku ja loppu, johtuen taloudellisesti kovista ajoista.³⁵⁶ Koikkalainen uskoi, että Mai Koivula tulisi olemaan häntä ärhäkämpi päätoimittaja.

Mai Koivulan ensimmäisen päätoimittajapäivän linjaukset olivat entisiä mukailevia. Uutena näkökulmana Koivula halusi tuoda lehteä vielä enemmän ihmistä lähelle. Lehdessä tulisi jatkossakin kaikki näkökulmat ja keskustelu esille, siihen oikein kannustettiin. Lauri Koikkalaisen kaudelle Koivula antoi suuren kiitoksen.

Mielestäni Lassin suurin merkitys oli siinä, että hän luotsasi pitkälti silloisen omistajansa eli Ahlström-konsernin äänenkannattajana siihen saakka toimineen lehden henkisesti väljemmille

³⁵⁴ WL 1.7. 1994. Pk. ”Iloisia uutisia”.

³⁵⁵ WL 8.7. 1994. Pk. ”Jalostusastetta olisi nostettava”.

³⁵⁶ WL 10.7. 1994. Lauri Koikkalaisen Horisontti ”Kerran vielä!”

vesille, koko talousalueen avaramieliseksi ja puolueetomaksi puolestapuhujaksi. Sitä linjaa ei seuraajan tarvitse muuttaa.³⁵⁷

Koko vuoden vellonut maatalouskeskustelu sai lisäpontta pääministeri Esko Ahon vierailusta Heinävedellä. Aho totesi vierailullaan, että maaseudun rakennemuutos oli jo tapahtunut EU-neuvotteluja paljon aikaisemmin. Aho kuitenkin keskustan puheenjohtajana korosti sitä, että alkutuotannon ihmiset olivat joutuneet EU-keskustelussa äärimmäisen kovan taloudellisen ja henkisen paineen alle.

”Se mitä kaikkein vähiten tarvitsemme on vastakkainasettelu ja 50-luvun kaltainen toisten väestöryhmien mollaaminen. Sellaiseen ei tällaisella kansansirpaleella ole varaa.”³⁵⁸

Maatalouden rakennemuutos ei kuitenkaan koskenut Varkauden seutua kaikkein pahiten. Metsäteollisuuden pyörät pyörivät täydellä teholla ja se toi Varkauden seudun metsäaloille työtä. Metsää olisi kuitenkin pitänyt hyödyntää entistä ennakkoluulottomammin. WL ihmetteli heinäkuun 13. päivän pääkirjoituksessaan sitä, että puuhakkeen käyttöä ei energiantuotannossa suosittu valtiovallan toimesta. Haketta olisi kuitenkin metsät täynnä ja sillä olisi ollut suuri työllistävä ja taloudellinen vaikutus varsinkin pienemmissä kunnissa.³⁵⁹

Metsäteollisuuden pyörät pyörivät täysillä, mutta nousun merkit eivät vielä näkyneet täydellä voimalla muussa elinkeinoelämässä. Teollisuuden näkymät olivat paremmat kuin 20 vuoteen³⁶⁰, mutta pienemmät yritykset eivät uskaltaneet vielä investointeihin.

Jokohan muissa yrityksissä uskaltauduttaisiin laajennuksiin tai uudistuksiin? Ja jokohan pankit uskaltautuisivat höllentää yritysluottohanoja? Ilman rohkeita avauksia talousalue ei elvy. Takavuosien tyhmänrohkeudet on silti syytä jättää nyt väliin.³⁶¹

Tyhmänrohkeuksilla WL tarkoitti 1980-luvun lopun kasinotalouden aiheuttamaa ”hällä väliä” – asennetta, joka levisi sekä pankkeihin, yrityksiin että kuluttajiin. WL kuitenkin toivoi, että uusi orastava nousu osattaisiin ennakoida oikein ja varsinkin pankkimailma uskaltaisi jälleen luottaa yrityksiin. Varkaus oli vientivetoisena paikkakuntana uuden nousun aallonharjalla, mutta samalla suuryritysten pitäisi mahdollisuuksien mukaan tukea paikallisia yrityksiä.

³⁵⁷ WL 12.7. 1994. Mai Koivulan Horisontti ”Nöyrällä mielellä”.

³⁵⁸ WL 12.7. 1994. Otsikkona ”Rakennemuutos maaseudulla jo tapahtunut”.

³⁵⁹ WL 13.7. 1994. Pk. ”Haketta pannuun”.

³⁶⁰ WL 14.7. 1994. Otsikko ”Teollisuuden nousuodotukset korkeammalla kuin 20 vuoteen”.

³⁶¹ WL 14.7. 1994. Pk. ”Puuta pataan”.

- - vientiteollisuutemme voimistuminen nostaa Varkauden aluetta koko voimallaan vain silloin, jos mahdollisimman suuri osa alihankinnasta ostetaan meidän alueeltamme. Vaikka tekemistä tällä saralla on, merkit ovat hyvät: monet pienet alihankintayritykset ovat käyttäneet lamavuosia hyväkseen kehittämällä laatujärjestelmiä. Myös suurteollisuudessa on syytä entistä selkeämmin oivaltaa, että alihankinnan ohjaaminen omalle alueelle aina kuin se vain on mahdollista sekä lyhyellä että pitemmällä aikavälillä on myös sen parissa työskentelevien oma etu.³⁶²

WL toivoi, että suurteollisuuden hyvät suhdanteet imisivät myös alueen pienet yritykset kasvun uralle. Paikallisia alihankkijoita suosimalla koko Varkauden seutu hyötyisi viennin kasvusta eivätkä vientitulot karkaisi muualle maailmaan. Rivien välistä voi lukea pelkoa suurteollisuuden alihankinnan siirtymisestä ulkomaille, jolloin paikalliset pienet ja keskisuuret yritykset jäisivät nuolemaan näppejään.

Kansanosia, joka uhkasi jäädä nuolemaan näppejään yli 20 prosentin työttömyysluvuilla, olivat nuoret. WL kiinnitti huomiota siihen, että jäykät työelämän rakenteet uhkasivat syrjäyttää nuoret työelämästä kokonaan.

Työelämään tarvittaisiin kipeästi sellaista joustoa, että nuoret saataisiin töihin oppimaan työntekoa ja uskomaan tulevaisuuteen — vaikka lyhyemmäksi aikaa ja huonommallakin palkalla, muutoin kuin kesäksi. Siinä tarvitaan nyt lisää joustoa ja uusia konsteja niin yhteiskunnalta, yrityksiltä kuin ammattiyhdistysliikkeiltäkin, myös täällä meillä. Tällä maalla ja tällä alueella ei ole varaa siihen, että nuoriltamme menee usko tulevaisuuteen.³⁶³

Heinäkuun lopulla WL oli huolissaan vallan lipumisesta kunnallisilta päättäjiltä liikelaitoksille. Uusimpana esimerkkinä oli Keski-Savon ammattillisen koulutuskeskuksen muuttaminen kunnalliseksi liikelaitokseksi. WL ihmetteli sitä, että kuka liikelaitoksia enää pystyi valvomaan.

Epäilemättä toiminnasta tulee joustavampaa ja päätöksenteko nopeutuu. - - Varjopuolena on kuitenkin se, että kuntalaisten mahdollisuus seurata veromarkkojensa käyttöä ja muuta päätöksentekoa entisestään vaikeutuu ja ainakin tulee työläemmäksi, kun kokouspöytäkirjojen lisäksi olisi kahlattava läpi myös viranhaltijapäätökset ja monet muut asiakirjat.³⁶⁴

³⁶² WL 15.7. 1994. Pk. ”Imua pieniin”.

³⁶³ WL 20.7. 1994. Pk. ”Työtä nuorille”.

³⁶⁴ WL 21.7. 1994. Pk. ”Tieto hajoaa”.

WL halusi valaa kuitenkin varkauteleisiin uskoa kesälomien päätteeksi. Talousalueella oli selkeää käännettä parempaan, mutta nyt kaivatiin luottamusta jokaiselta. Nyt oli aika kaivaa villasukista säästöt ja pistää ne kiertoon markkinatalouden hengessä.

Kun uskomme nousuun, uskallamme panna rahan kiertämään: laajentaa yritystä, hankkia uusia tavaroita, käyttää rahaa eikä vaan varautua vielä pahempaan. Nyt varovaisellakin on jo monta hyvää syytä tulevaisuudenuskoon, myös meillä.³⁶⁵

WL oli sisäistänyt hyvin valtiovarainministeri Iiro Viinasen kehotuksen kuluttaa, jotta valtiontalous saisi käyttövoimaa verotulojen muodossa.

5.4. Taistelua jäykkää järjestelmää vastaan

Syksyn ensimmäinen kuuma puheenaihe oli koulujen ja päiväkotien tilanne. Lisäsäästöt uhkasivat koulujakin. WL ei nähnyt tätä pelkästään negatiivisena asiana, vaan muistutti koulujenkin oppineen tehokkaasta taloudenpidosta jotain.³⁶⁶ Pienemmillä resursseilla oli päästy samoihin tuloksiin kuin aikaisemmin ”lihavana” vuosina, mikä kertoi WL:n mielestä positiivisesta tehokkuusajattelusta.

Päiväkotien tilanne oli ongelmallisempi. Varkaudessa kokeiltiin jopa tulospalkkausta Käpykankaan päiväkodissa.³⁶⁷ Tulospalkkio maksettaisiin, jos päiväkodin budjetti alittuisi. Päivähoitopaikkojen kysyntä oli kääntynyt kasvuun Varkauden alueella ja paisuvat kulut herätti keskustelua myös päivähoitomaksuista. Varkaus oli ylpeillyt 1980-luvulla sillä, että kaikille järjestettiin edullinen päivähoito, mutta nyt heräsi kysymys, että oliko suurituloisten mahdollisuus edulliseen kunnalliseen päivähoitoon oikeutettu. Päivähoitomaksut olivat siirtyneet kuntien päätettäväksi ja Varkaudessakin päivähoitomaksut herättivät keskustelua.

Varkaudessa suurituloisetkin vanhemmat maksavat nyt enimmillään päivähoitomaksunsa vain yhden kolmanneksen hoitopaikan todellisista kustannuksista, kaupungin maksusuudeksi jää kaksi kolmasosaa. Pieni- ja keskituloisten päivähoitoa on syytä tukea, mutta onko oikein, että myös suurituloisten perheiden päivähoitokuluista valtaosa maksetetaan muilla veronmaksajilla?³⁶⁸

³⁶⁵ WL 22.7. 1994. Pk. ”Uskon asia”.

³⁶⁶ WL 14.8. 1994. Pk. ”Lisäsäästöt uhkaavat”.

³⁶⁷ WL 18.8. 1994. Otsikkona ”Tulospalkkio käyttöön Käpykankaan päiväkodissa”.

³⁶⁸ WL 18.8. 1994. Pk. ”Kuka maksaa?”.

Laman keskellä oli myös aikaa arvokeskustelulle hyvinvointiyhteiskunnan rakenteista. Vaikka pahin olikin jo ohi, kansalaisten verotaakka kasvoi kasvamistaan. WL kiinnitti huomiota suomalaisen hyvinvoinnin kalleuteen valtion seuraavan vuoden budjetista keskusteltaessa. Lehti antoi kunniaa Ahon hallitukselle menojen leikkauksista, mutta rakenteellisiin muutoksiin sekään ei ollut pystynyt.

Suomen suuri ongelma on sinänsä toki upea kaikille kaikkea –hyvinvointi, jonka maksamiseksi verotus on pidettävä järjettömän korkealla. - - Ongelma on se, että mahtavista sosiaalimenoista huolimatta järjestelmä on jäykkä, työtä vaativa ja monitahoinen, että väinputoajia riittää – ja monista maataloustuista ja ylituotannosta huolimatta monilla suomalaisilla on nälkä ensi vuonnakin.³⁶⁹

WL opastikin jo seuraavaa hallitusta. Lehden mukaan työnteko olisi saatava kannattavaksi ja jäykät sosiaaliturvan ratkaisut uudistetuksi. Muuten Suomen ongelmat jatkuisivat.

WL jatkoi yhteiskunnan tilan ruotimista elokuun lopulla. Lehden mukaan vientivetoisten yritysten jauhama tulos pitäisi ohjata työllistäviin toimiin muun muassa julkisella sektorilla. Esimeriksi pienten valtionosuuksien kanssa kamppailevat kunnat tarvitsivat kipeästi tukea. WL toivoi lisää yhteisvastuuta.

Solidaarisinta olisi, jos vientiteollisuuden hyvinmenosta ainakin osa voitaisiin käyttää työttömyyden vähentämiseen, uusien työpaikkojen luomiseen. Syksy näyttää, onko tällaiseen keinoja, haluja ja tahtoa. Tarvetta on, se on varmasti pakko kaikkien myöntää.³⁷⁰

Varkaudessa tunnelmat olivat kuitenkin koko maata valoisammat. Yhtenä syynä nähtiin Ahlströmin imperiumin purkautuminen 1980-luvulla. Vaikka ”Römmin” lähtö aluksi tuntuikin pahalta, lopputuloksena Varkauteen oli tullut lukuisia uusia yrityksiä, jotka kehittivät toimintaansa ja joiden vientikanavat maailmalle toimivat. Varkaudessa myös osattin panostaa osaamiseen aivan uudella tavalla

Tuoreimman tunnustuksen osaamisesta antoi CAE:n johtaja pääjohtaja John E. Caldwell, joka totesi Varkauden tehtaan merkinneen menestysaskelta koko ytiölle. Tekninen osaaminen, laatu,

³⁶⁹ WL 23.8. 1994. Pk. ”Ongelmat jäivät”.

³⁷⁰ WL 25.8. 1994. Pk. ”Työmarkkinat”.

kustannustietoisuus ja työnteon ilmapiiri ovat kaikki korkealla tasolla. Tälle pohjalle on hyvä rakentaa tulevaisuutta.³⁷¹

Taloudellisessa ajattelussa nousi 1990-luvun alkupuolella vallalle uusi termi, *klusteri*. Klusterilla tarkoitettiin lähinnä jonkun alan osaamiskeskittymää, jossa saman alan eri yritykset tukevat toinen toisiaan esimerkiksi alihankinnan ja tuotekehittelyn muodossa. Varkaudessa klusteriajattelu liittyi lähinnä metsäteollisuuteen. Mai Koivula laittoi ilolla merkille, että Varkaudessa klusteriajattelu oli omaksuttu hyvin, ehkä jopa tietämättäkin.

On lähdetty siitä, että alueella on voimakkaasti kolmen alan osaamista: metsäteollisuuden, metalliteollisuuden ja graafisen teollisuuden. Niiden ympärille syntyvän ja kasvavan yritystoiminnan on määrä nostaa alueemme työllisyyttä ja vaurautta.³⁷²

Varkaus luotti edelleen paperiteollisuuteen, mutta paperitehtaat jauhoivat jo vientimarkkoja täydellä teholla. Paperin kapasiteettipulaan olikin Koivulan mielestä selvä ratkaisu, kunhan Suomi vain tekisi ensimmäiseksi päätöksen suureen klusteriin, EU:hun liittymisestä.

Uusia paperitehtaita tänne tehdään ehkä sitten, kun EU-ratkaisu on tehty, kun korkotaso on laskenut, kun kysynnän kasvusta on jonkinlaisia takeita ja kun nykyiset tehtaat ovat parantaneet omavaraisuusatettaan - - Mikä ei silti estä meitä Varkauden alueen haaveilemasta viidennestä paperikoneesta Ensolle Varkauteen. Sen eteen kaikkien on tehtävä kaikki voitavissa oleva. Ehdottomasti.³⁷³

Lama tuotti myös uusia mielenkiintoisia ongelmia. Yksi näistä oli jo orastava työvoimapula. WL:n mielestä suurin ongelma oli suomalaisen sosiaaliturvan työtekoa vieroittava vaikutus.

On itsetään selvää, että sivistysvaltion on huolehdittava niistä, jotka eivät voi tehdä töitä. Suojaverkko on oltava lapsia, vanhuksia, sairaita, vammaisia ja myös työttömiä varten. Yhtä selvää pitäisi olla myös se, että suojaverkon taso on pidettävä sellaisena, että työssäkäyminen on aina kannattavampaa kuin joutenolo.³⁷⁴

WL uskoi, että taloudellisen laman synnyttämä massatyöttömyys ei johtunut pelkästään siitä, että työtä ei olisi ollut tarjolla. Sosiaaliturvasta oli kuitenkin tullut sellainen, että suuren joukon ei kannattanut tehdä töitä. Samaan aikaan toiset kuitenkin elivät aivan köyhyysrajan tuntumassa. WL

³⁷¹ WL 10.9. 1994. Pk. ”Meillä osataan”.

³⁷² WL 14.9. 1994. Mai Koivulan Horisontti ”Klustereita”.

³⁷³ WL 14.9. 1994. Mai Koivulan Horisontti ”Klustereita”.

³⁷⁴ WL 18.9. 1994. Pk. ”Työvoimapula”.

tarkoitti sosiaaliturvan hyväksikäyttäjillä ilmiselvästi ammattiyhdistysliikkeen ansiosidonnaisella päivärahalta olevia. Kansanedustaja Kari Rajamäki (sd.) hyökkäsi kuitenkin kovin sanoin Ahon-Viinasen hallitusta vastaan samassa lehdessä. Rajamäen mielestä työttömyyteen oli tasan yksi syyllinen, hallitus itse.

Lähes 140 000 pitkäaikaistyötöntä ja heidän perhettään järkyttyivät aiheellisesti hallituksen rajuista suunnitelmista leikata työttömyysturvaa sekä pidentää vaatimusta työsuhteen kestosta. Hallitus olisi voinut viedä nämä esitykset enemmistöllään eduskunnassa läpi. SAK:n tiukka esiintyminen oli nyt paikallaan. Se oli ainut tapa saada hallitus perääntymään.³⁷⁵

WL:n ja Kari Rajamäen kannat erosivat tässä asiassa kuin yö ja päivä. WL tuki hallituksen pyrkimyksiä työttömyyden hoitoon, kun taas Rajamäki ei ammattiyhdistysliikettä lähellä olevana oppositiopoliitikkona voinut hyväksyä sosiaaliturvaan kajoamista.

Syksy 1994 jatkui odottavana. Lokakuussa järjestettävä EU-kansanäänestys oli kaikkien huulilla ja se loi odottavan ilmapiirin. Varkauden talous elpyi pikku hiljaa: konkurssit vähenivät ja teollisuuden tilauskanta kasvoi.³⁷⁶ Tuleva EU-kansanäänestys oli Varkaudellekin tärkeä; olihan vientiteollisuus rummuttanut vahvasti EU-jäsenyyden puolesta. Myös SDP:n kohtuullisen tuore puheenjohtaja Paavo Lipponen kytki EU-jäsenyyden ja Varkauden kohtalon tiiviisti toisiinsa vieraillessaan Varkaudessa syyskuun lopussa. Lipposen mukaan EU-jäsenyys olisi elinehto Varkaudenkin taloudelliselle elpymiselle.

”Uskon, että EU-ratkaisun myötä tälläkin talousalueella käynnistyvät investoinnit, joiden työllistämisaikutus jo rakentamisvaiheessa on huomattava. Varkauden ongelmana on riippuvuus suurteollisuudesta, elinkeinorakennetta olisi joka tapauksessa saatava monipuolisemmaksi.”³⁷⁷

Lipponen muisti haukkua visiitillään hallituksen työpolitiikan. Lipposen mukaan hallitusta ei kiinnostanut enää ollenkaan työllisyydenhoito ja se odotti vain demarien avauksia. Lipponen kaipailei myös arvokeskustelua leikkauslistoista. Leikkauslistoja tehtäisiin kyllä tulevaisuudessakin.

SDP:n leikkauslistat eivät olleet kaikille mieleen. Keskustan joroslainen kansanedustaja Armas Komi kavahtui SDP:n vaihtoehtoisen toimenpidelistan alepolitiikkaa. SDP:n malli johtaisi Komin mukaan suureen eriarvoisuuteen.

³⁷⁵ WL 18.9. 1994. Kari Rajamäen kolumni ”Silmänkääntöä ja rehuvuorta”.

³⁷⁶ Ks. esimerkiksi WL 20.9. 1994. Pk ”Elpyvää” ja WL 24.9. 1994 Pk ”Kauppoja syntyy”.

³⁷⁷ WL 29.9. 1994. Otsikkona ”Lipponen kytkee Varkaudenkin kohtalon EU-ratkaisuun”.

Linjana oli vahva etelän ja muun Suomen vastakkain asettelu tavalla, jota emme voi missään nimessä hyväksyä. Mm. valtionosuuksien leikaaminen johtaisi alueemme kunnat syviin vaikeuksiin.³⁷⁸

Komi totesi kolumnissaan, että maatalous oli SDP:lle punainen vaate, eikä puolue antanut tälle elinkeinolle armoa, vaikka EU-ratkaisu oli pistämässä maataloutta entistä tiukemmalle. EU-ratkaisu ja puolen vuoden päässä häämöttävät eduskuntavaalit sähköistivät paikallisenkin poliittisen ilmapiirin välittömästi. Kansa puhui lokakuun 17. päivänä, ja Suomi siirtyi lopullisesti tielle kohti Euroopan Unionia. Se oli selvää, että Varkaus tulisi olemaan EU-jäsenyyden hyötyjä, niin kuin Mai Koivula omassa kolumnissaan äänestyksen jälkeen totesi.³⁷⁹

5.5. Missä uusi paperikone viipty?

EU-kansanäänestyksen jälkeen Varkaudessa nousi jälleen tapetille tuttu aihe: viides paperikone. Suuntaa-antavan kansanäänestyksen tulos ja teollisuusbarometrin luvut osoittivat, että aika olisi otollinen uudelle itäsuomalaiselle paperikoneelle. WL alkoi rummuttaa paperikoneesta heti EU-äänestyksen jälkimainingeissa.

Teollisuudessa on monen laihan investointivuoden jälkeen sekä korvaaviin investointeihin että tuotantokapasiteetin kasvattamiseen. Vain sitä kautta voidaan kestävästi parantaa myös työllisyystilannetta. Varkaudestakin voitaisiin viedä paljon enemmän paperia maailmalle, jos tänne saataisiin se kauan odotettu viides paperikone.³⁸⁰

Enson tulos parani vuonna 1994 kohisemalla ja Varkaudenkin tehtailla voitiin huokaista helpotuksesta: paikallisjohtaja Martti Lamberg lupasi, että henkilöstövähennysten aika oli ohi.³⁸¹ WL tulkitse parantuneen tuloksen ja investointisuunnitelmien teon niin, että Enso suunnitteli vakavasti uutta paperikonetta Varkauteen. Nyt oli koko talousalueen aika taistella uuden paperikoneen puolesta.

³⁷⁸ WL 2.10. 1994. Armas Komin kolumni ”Vaihtoehto alueellemme”.

³⁷⁹ WL 18.10. 1994. Mai Koivulan Horisontti ”Vapaa valinta”.

³⁸⁰ WL 19.10. 1994. Pk. ”Kaivattu kone”.

³⁸¹ WL 20.10. 1994. Otsikkona ”Enso hakee nyt pohjaa viidennelle paperikoneelle.”

Kaikki voimat on saatava liikkeelle varmistamaan, että Varkauteen saadaan uusi paperikone. Se toisi uusia työpaikkoja ja vaurautta ja säteilisi hyvinvointia laajalle ympäristöön. Savolainen puu on voitava jatkossakin jalostaa Savossa. Ja mieluiten Varkaudessa.³⁸²

Töitä ja hyvinvointia Varkaudessa kaivattiinkin. Syyskuun työttömyysprosentti oli kaupungissa 23,1³⁸³. Vaikka pahimmat luvut olivat jo takanapäin, työttömyys laski masentavan hitaasti.

Samaan aikaan Varkauden päätöksenteossa muhi ristiriita päättäjien ja virkamiesten kesken. Luottamuselimet halusivat lisätä menoja, mutta eivät korotata esimerkiksi kaupungin vesi- ja jätemaksuja, jotka oli kuitenkin jo merkitty talousarvioon. Samaan aikaan esimerkiksi uimahallin peruskorjaukseen vaadittiin jopa kymmenen miljoonan markan määrärahoja ohi budjetin.

Sitä tuskin sopii epäillä, etteivätkö virkamiesten laskemat budjettinumerot ole kohdallaan. Luottamusmiesten jo tekemien päätösten suorainen noudattaminen tietäisi lisävelan ottoa tai jostakin muusta luopumista. Uskominen verotulojen kasvuun on vielä tässä vaiheessa liiallista hazardin pelaamista.³⁸⁴

WL epäili, että tulevat eduskuntavaalit aiheuttivat poliittisten irtopisteiden keräämistä. Sitä suurempi huoli oli lehden mukaan siinä, että kuka vie ja ketä kunnallisessa päätöksenteossa. Jos virkamiehet ja päättäjät eivät saisi eripuraansa sovituksi, budjetin käsittelystä tulisi veristä kamppailua.

Kirjoittelu viidennen paperikoneen ympärillä kiihtyi marraskuun alussa. Kauppa- ja teollisuusministeri Seppo Kääriäinen (kesk.) vakuutti Varkaudessa, että hänen mielestään viidennen paperikoneen rakentaminen Varkauteen oli vain ”oikeasta ajasta kiinni”³⁸⁵. Kääriäinen oli neuvotellut Enson investoinneista metsäjätin johdon kanssa ja hän oli vakuuttunut Enson investointien kohdistuvan nimen omaan Varkauteen. Myös Enson henkilöstöryhmät kampanjoivat näyttävästi uuden paperikoneen puolesta. Työntekijät olivat pettyneitä siihen, että Enso ei ollut investoinut vuosikausiin Varkauteen.³⁸⁶

WL lisäsi vettä paperikonemyllyyn. Lehti pelotteli jo sillä, että Varkaus jäisi paperikonehankkeineen muiden Itä-Suomen paikkakuntien jalkoihin. Savonlinnassa kaavailtiin jo

³⁸² WL 20.10. 1994. Pk. ”Yhteen hiileen”.

³⁸³ WL 21.10. 1994. Otsikkona ”Varkaudessa yhä alueen synkin työttömyystilanne”.

³⁸⁴ WL 28.10. 1994. Pk. ”Luottamuspulaako?”.

³⁸⁵ WL 1.11. 1994. Otsikkona ”Ratkaisut käsillä Enson investoinneissa”.

³⁸⁶ WL 3.11. 1994. Otsikkona ”Paperiväki haikailee viidettä paperikonetta”.

paperikoneen rakentamista paikkakunnalle, jossa paperiteollisuutta ei entuudestaan ollut. Tässä ei ollut WL:n mielestä mitään järkeä ja lehti hoputtikin Ensoa päätöksissään.

Enson Varkauden tehtailla on keskeinen asema Pohjois- ja Etelä-Savon puuraaka-aineen jalostajana. Viidettä paperikonetta on toivottu ja odotettu vuosia, mutta toistaiseksi yhtiön suurinvestoinnit ovat suuntautuneet muualle. Ensin jäätiin Saksan hankkeen jalkoihin. Nyt pelätään, että samoin käy Veitsiluodon kanssa. Uusia jalkoihin jäämisiä ei enää kaivattaisi.³⁸⁷

Lehden kova rummutus ei kuitenkaan auttanut. Enson puolelta päätöksiä investoinneista luvattiin aikaisintaan helmikuussa, ja Varkaus ei ollut ainoa investointikohde.³⁸⁸ Investoinnit olivat WL:n mukaan olennaisia ja nostipa päätoimittaja Mai Koivula sen omassa kolumnissaan yhteiskuntavastuulliseksi kysymykseksi. Vientivetoisten yritysten pitäisi tuntea solidaarisuutta heikommin menestyviä aloja ja työttömiä kohtaan, eikä lähteä muita suurempien palkankorotusten tielle. Metsäteollisuus oli saanut devalvaationsa ja sen hedelmät pitäisi jakaa muillekin.

Etenkin metsäteollisuudessa toivoisi solidaarisuutta työttömiä ja muiden alojen mm. kotimarkkinoiden työntekijöitä kohtaan. Kas kun paperiakin viedään nyt jo kaikki se määrä, joka nykyisillä koneilla voidaan valmistaa. Viennin lisääminen ja sitä kautta kansallisen hyvinvoinnin kasvattaminen vaatisi ehdottomasti rahaa ja päätöksiä uusista paperikoneista.³⁸⁹

Ensosta korostettiin kuitenkin koko ajan, että investointia ei ratkaista paikkakuntakohtaisesti. Varkaudessa vierailleen Enson hallintoneuvoston puheenjohtajan Matti Louekosken (sd.) mukaan päätös investoinneista oli kokonaan teollisuuspoliittinen, ei paikkakuntakohtainen.³⁹⁰ Uusi paperikone rakennettaisiin sinne, mihin se olisi kannattavinta tehdä.

Paperikonekeskustelun ohella WL:ssä käytiin vilkasta keskustelua Suomen tulevaisuudesta ja hyvinvointirakenteiden tilasta. Kuopion kauppakamarin toimitusjohtaja Osmo Jääskeläinen ihmetteli omalta osaltaan sitä, että pienen toivonkipinän syttyessä puheet työttömien määrästä ja valtion suunnattomasta velkaantumisesta sysättiin sivuun. Vallalle pääsi jälleen jokaisen alan itsekkäät pyrkimykset. Palkkoja haluttiin nostaa silläkin uhalla, että työttömyys ei laskisi. Kuitenkin sosiaaliturva rukkaamalla olisi Jääskeläisen mukaan mahdollisuus kireän tuloveron laskemiseen ja sitä kautta ihmisten kuluttamisen elvyttämiseen.

³⁸⁷ WL 9.11. 1994. Pk. ”Jäädäänkö jalkoihin?”

³⁸⁸ WL 10.11. 1994. Otsikkona ”Enso tutkii uutta paperikoneinvestointia”.

³⁸⁹ WL 20.11. 1994. Mai Koivulan Horisontti ”Yritetään.

³⁹⁰ WL 23.11. 1994. Otsikkona ”Paikkakunta ei ratkaise paperikoneinvestointia”.

Kovalla sisäisellä, itsekkäällä kilpailulla saatiin aikaan se, että yksi sukupolvi pelattiin osittain pois työmarkkinoille ja varmistettiin ainakin yhdelle jälkeemme tulevalle sukupolvelle yksi ainoa ainoa investointikohde so. aiheuttamamme velan takaisinmaksu. - - - Ei tajuta, että palkkojen määräämisessä on siirrytty vähemmistövaltaan. Työssä oleva etuoikeutettu vähemmistö määrää tulojen muodostumisen muulle kansan enemmistölle (opiskelijat, työttömät, eläkeläiset).³⁹¹

WL jatkoi palkansaajien itsekkyyden ihmettelemistä. Liikealan ammattiliitto avasi syksyn tupokierroksen 5,5 prosentin palkankorotuksilla. Pohjat tulivat kuitenkin jälleen tutulta suunnalta: paperityöntekijöiden neuvottelut tyssäsivät jo työajan lyhentämisvaatimuksiin, jonka vaikutukset jo itsessään olisivat suuremmat kuin liikealan palkkaratkaisu. Palkankorotustoiveita paperiliitto ei edes sanonut ennen neuvottelujen vauhdittamiseksi alkaneita paikallisia lakkoja.

Kornilta koneiden pysäyttäminen ja lakkoilut tuntuvat, kun maassa samaan aikaan on liki puoli miljoonaa työtöntä, joista suurin osa epäilemättä on myös työhaluisia.³⁹²

Vaikka WL lobbasikin viidettä paperikonetta koko syksyn 1994, sympatiat paperityöntekijöiden vaatimuksia kohtaan alkoivat olla lopussa. Paperin työntekijöille tämä ei kelvannut, vaan he syyttivät mediapelin kääntäneen yleisen mielipiteen heitä vastaan.³⁹³ Lakonuhka oli päällä ja valtakunnansovittelija Jorma Reini oli kutsuttu jo sovittelemaan paikallaan jynnääviä neuvotteluja. Lakkoa siirrettiin viikolla ennen joulua³⁹⁴, jotta lisäneuvotteluihin olisi enemmän aikaa. Paperityöntekijöiden palkkavaatimukset olivat jopa 10,5 prosenttia, ja lakon oli määrä alkaa aatonaattona.

Paperin kiistassa alkoi suomalaisittain perinteinen kissa ja hiiri -leikki. Neuvottelut kestävät viikkokausia, työnantajien ja työntekijöiden esitykset ovat kaukana toisistaan ja viimeisinä tunteina hierotaan kaikkia tyydyttävä sopimus. WL:kin myönsi, että joitakin ylilyöntejä oli keskustelussa paperiteollisuuden ahneudesta tehty, varsinkin yleisönosastokirjoittelussa. Tärkeintä kuitenkin oli koko palkkakiistan loppuun vieminen kunnialla.

Pulmallisinta alkaakin olla se, miten osapuolet selviävät loppupunnerruksestaan kasvojaan menettämättä.³⁹⁵

³⁹¹ WL 25.11. 1994. Osmo Jääskeläisen näkökulma ”Kilpailun ilot ja kirot”.

³⁹² WL 26.11. 1994. Pk. ”Vauhditetaan taas”.

³⁹³ WL 6.12. 1994. Otsikkona ”Meidät on leimattu ahneiksi saalistajiksi”.

³⁹⁴ WL 14.12. 1994. Otsikkona ”Paperiteollisuuden lakkoa siirrettiin viikolla”.

³⁹⁵ WL 15.12. 1994. Pk. ”Paperille aikalisa”.

5.6. 75-vuotias lehti katsoo eteenpäin

WL:llä oli aihetta juhlaan joulukuussa 1994. Ensimmäisestä lehdestä oli kulunut 75 vuotta ja jopa tasavallan presidentti Martti Ahtisaari onnitteli lehteä omassa tervehdyksessään. Kaiken juhlinnan keskellä päätoimittaja Mai Koivula määritteli myös lehden linjaa:

Palatkaamme lopuksi otsikon kysymykseen: onko lehti peili, veturi vai aikalaiskronikka? - -
Pikkuisen nurkkapatrioottinenkin tai ainakin kotiseuraksa se on: sen mielestä Varkauden talousalue, sen ihmiset, ilmiöt, yritykset ja tapahtumat ovat maailman tärkeimpiä ja parhaita ainakin, kunnes toisin todistetaan.³⁹⁶

WL:n juhlaseminaarissa puhuttiin talosalueen näkymistä laajemminkin. Alueen elinkeinoelämän vaikuttajien suurimpana huolenaiheena oli alueen näivettyminen ja taantuminen käpykyläksi. Tämän estämiseksi Varkauden olisi sekä monipuolistettava teollisuusrakennettaan ja satsattava kansainvälisyyteen. Palvelut ja vieraskielisen koulutuksen puute nähtiin Varkauden tappiona. Kaupunki, jossa oli runsaasti kansainvälisiä yrityksiä, ei tarjonnut edes englanninkielistä palvelua hotelleissa. Myös esteettinen puoli oli Varkaudessa retuperällä, niin kuin Konehitsauksen yrittäjä Jari Sistonen totesi:

”Uskaltaisinkohan sanoa, että Varkaus on Suomen kenties kauneimmalle paikalle rakennettu ruma kaupunki”³⁹⁷

Varkauden elinkeinoelämän vaikuttajat olivat myös vahvasti sitä mieltä, että jalostusastetta ja erikoistumista oli kehitettävä. Joroslainen maanviljelijä Milja Komi näki yhtenä tulevaisuuden kehityskohteena ja monen maatilan pelastajana luomuviljelyn.³⁹⁸

Joulunalusaika oli Varkauden seudulla selvästi tulevaisuuden kartoituksen aikaa. Enso Gutzeitin Varkauden paikallisjohtaja Martti Lamberg kartoitti Varkauden tehtaiden tulevaisuutta. Enson vaikutus Varkaudelle oli mittava: tehtaan työntekijöiden palkkatulot olivat jo yksistään 300 miljoonaa markkaa. Tehtaan portille tuotavan puun hinta oli 500 miljoonaa markkaa. Enson tulevaisuus siis kiinnosti. Lambergin mukaan metsäteollisuudessa oli tapahtunut muutamassa vuodessa enemmän kuin edellisen puolen vuosisadan aikana. Markkinoiden muuttuminen ja

³⁹⁶ WL 19.12. 1994. Pk. ”Peili, veturi vai aikalaiskronikka?”

³⁹⁷ WL 19.12. 1994. Otsikkona ”Varkauden alueella on hyvät kehitysmahdollisuudet”.

³⁹⁸ Em.

taloudelliset realiteetit vaikuttivat Lambergin mukaan myös talousaluetta kiinnostavan viidennen paperikoneen kohtaloon.

Mikäli edellykset ovat jossain muualla ovat paremmat, se ei tule tänne - - Jos tiedettäisiin varmuudella, että raaka-aineiden ja energian saatavuuden ja kustannuskilpailukyyn puolesta olennainen on kohdallaan seuraavan vuosikymmenen ja niin edelleen, niin mitään estettä viidennen paperikoneen rakentamiselle täällä Varkaudessa ei olisi. Nämä eivät ole poliittisia vaan pitkän aikavälin kannattavuuskysymyksiä, Lamberg painottaa.³⁹⁹

Lambergin puheissa kuului jo selvästi uuden, vuosineljänneksiin keskittyneen talousajattelun kaiku. Globalisaatio oli iskemässä kovaa vauhtia metsäteollisuuteen. Tehtaat rakennettiin sinne, missä se olisi kannattavinta ja entisaikojen aluepolitiikointi väistyi taka-alalle. Maailmanmeno oli monimutkaistunut, ja se huomattiin myös Varkaudessakin.

Monimutkainen maailmanmeno ei vaikuttanut kuitenkaan paperialan palkkaratkaisuun. Juuri joulun alla neuvoteltu palkkaratkaisu takasi vähintään kuuden prosentin palkankorotukset ja useita kertaluonteisia könttäsummia.⁴⁰⁰ Kun vienti veti, työntekijät lypsivät työnantajia. Koneet oli pidettävä käynnissä. WL tervehti palkkasopua ”joululahjana kansantaloudelle”⁴⁰¹

Vuosi 1994, monessa suhteessa yksi merkittävimmistä vuosista sodanjälkeisessä Suomessa, päättyi toiveikkaissa merkeissä. Talous osoitti vihdoinkin todellisia elpymisen merkkejä ja Suomi liittyi vuodenvaihteessa Euroopan Unionin jäseneksi. Ainakin Varkaudelle se lupasi parempaa tulevaisuutta. WL kuitenkin varoitteli yltiöoptimismista.

Ikävä kyllä kaikki tämä hyvä ei luultavasti kovin nopeasti korjaa pahinta ongelmaamme, suuta työttömyyttä, mutta senkin osalta on ensi vuodelta lupa odottaa varmastikin jo ainakin vähän parempaa.⁴⁰²

Ilo Euroopan Unionista ja esimerkiksi välittömästi kymmenellä prosentilla tippuneesta ruuan hinnasta jäi ainakin Varkaudessa lyhyeksi. Vuoden vaihteen jälkeen 1995 uutisoitiin, että Varkaus on Suomen viidenneksi onnettomin kaupunki.⁴⁰³ Lohtua ei lisännyt yhtään se, että naapurikaupunki Pieksämäki oli jälleen Suomen kurjin kaupunki. Tutkimus perustui 27 eri tilastoon, joiden

³⁹⁹ WL 19.12. 1994. Otsikkona ”Metsäteollisuuden tulevaisuus omilla käsissämme”.

⁴⁰⁰ WL 24.12. 1994. Otsikkona ”Palkat nousevat vähintään kuusi prosenttia, työaika ei lyhene”.

⁴⁰¹ WL 28.12. 1994. Pk. ”Järki voitti”.

⁴⁰² WL 31.12. 1994. Pk. ”Uudessa vara parempi”.

⁴⁰³ WL 6.1. 1995. Otsikkona ”Varkaus on viidenneksi onnettomin kaupunki”.

perusteella Helsingin Sanomien kuukausiliite teki oman arvionsa. Vaikka lopputulos ei ollut tieteellinen, Varkauden matkailu- ja kongressipalvelun toimitusjohtaja Juha Koivula myönsi Varkauden kärsivän monen muun ongelman ohella erittäin huonosta imagosta.

”Varsinaista imagokampanjaa kaupunkikuvan pirstämiseksi ei ole tehty ja rahalliset resurssit tämäntyyppiseen toimintaan ovat jatkuvasti pienentyneet. - - Esimerkiksi tyhjät liikennehuoneistot voitaisiin muuttaa ainakin hauskemman näköisiksi. Meillä on aivan loistavia taiteilijoita ja urheiluseuroja: ne pitäisi myös pystyä paremmin ankkuroimaan kaupungin nimeen ja hyödyttämään imagon rakentamisessa.⁴⁰⁴

Vaikka kaupungilla olikin huono imago, se ei merkinnyt kaupungin kokonaisvaltaista näivettymistä. Esimerkiksi konkurssien määrä oli laskussa ja edellisvuonna uusia yrityksiä perustettiin Varkauteenkin noin seitsemänkymmentä.⁴⁰⁵ WL kannustikin päättäjiä satsaamaan yrittäjäkoulutukseen. Nuorille olisi järjestettävä entistä enemmän mahdollisuuksia saada tietoa ja oppia yrittäjyydestä jo peruskoulussa.

Liekö yksikään koulu esim. Varkaudessa oivaltanut, että asian voisi sisällyttää koulukohtaiseen opetussuunnitelmaan. Paikalliselta elinkeinoelämältä uskoisi löytyvän tukea tarvittaessa.⁴⁰⁶

Kevätalvi sähköisti poliittisen ilmapiirin kertaheitolla. Ahon ja Viinasen johtama lamahallitus kamppaili kiivaasti opposition röykytystä vastaan ja maaliskuun eduskuntavaalit lähentyivät. Sekä Viinanen että Aho pelkäsivät, että seuraava hallitus joutuisi vielä suurempien leikkauslistojen ääreen ja tämä voisi vaikuttaa myös kansakunnan eheyteen.⁴⁰⁷ Sekä Viinasen että Ahon puheissa kuului jo odotettu vaalitappio. He kuitenkin puolustivat kiihkeästi omaa politiikkaansa ja perustelivat sitä välttämättömyydellä. Jos kaikkia etupiirejä olisi jääty kuuntelemaan, maa olisi ajautunut konkurssiin.

Varkaudessa poliittiseen keskusteluun nousi ajatus palvelujen tarjoaminen uudella tavalla. Oli totuttu siihen, että kunnalliset toimet elivät omaa elämäänsä. Julkisen talouden velkaantuminen herätti kuitenkin kysymyksen siitä, että voitaisiinko palvelut tuottaa halvemmalla, esimerkiksi liikelaitoksen kautta. Varkaudessa tekninen toimi kartoitti mahdollisuutta muuttaa kunnan toimintoja liikelaitoksiksi. Yksityistämisen peikko ei ainakaan kaikille olisi sopinut.

⁴⁰⁴ WL 6.1. 1995. Otsikkona ”Varkaus on viidenneksi onnettomin kaupunki”.

⁴⁰⁵ WL 11.1. 1995. Pk. ”Yritetään yhä”.

⁴⁰⁶ WL 15.1. 1995. Pk. ”Yrittäjyydelle potkua jo koulusta”.

⁴⁰⁷ WL 11.1. 1995. Otsikkona ”Seuraava hallitus löytää säästöt edestään katkerasti” ja WL 15.1. 1995. Otsikkona ”Aho huolestunut yhteiskunnan eheydestä”.

Liikelaitosmalli herätti myös periaatteellisen kysymyksen: tuetaanko kunnallisia palveluja verovaroin, vain maksavatko kuntalaiset suoraan esimerkiksi omat jätemaksukulunsa?

Liikelaitoksiin liittyy myös toinen ongelma, julkinen valvonta. Toiminnan tehostaminen ei todellakaan saa merkitä sitä, että kaupungin toimintoja ja niihin liittyvää päätöksentekoa siirretään entistä enemmän piiloon julkisuudelta.⁴⁰⁸

WL pelkäsi, että liikelaitostuminen veisi julkisen talouden päätökset hallinnon kammareihin, pois veronmaksajien valvovan silmän alta.

Vaalihevät sai myös poliitikot liikekannalle vaalilupauksineen. Kauppa- ja teollisuusministeri Seppo Kääriäinen (kesk.) kävi tammikuun puolessa välissä lupailmassa valtiojohtoisen Enson rakentavan uuden paperikoneen Varkauteen ja se oli Kääriäisen mukaan vain aikataulukysymys. Varkaudessa Kääriäisen lupauksia ei sulateltu noin vain.

Mielenkiintoista olisi myös tietää, mitä tarkoittaa ”aikataulukysymys”. Sitäkö, että Varkauteen saataisiin päätös uudesta paperikoneesta tänä vuonna, tällä vuosikymmenellä vai joskus tulevien sadan vuoden aikana? Varkauden talousalueen kannalta vastaus tähän kysymykseen on oleellinen.⁴⁰⁹

WL:n mielestä Varkauden tehtaiden työntekijät olivat joustaneet tarpeeksi. Nyt oli sekä metsäyrityksen että poliittisten päättäjien aika lunastaa lupauksiaan.

WL halusi erikseen nostaa vaalien alla viimeaikaisten palkankorotusten huonon ajoituksen. WL:n mielestä laman vielä ollessa päällä eri toimialojen rahastaminen oli yksinkertaisesti edesvastuutonta. Vientiyritysten työntekijöiden huimat palkankorotusvaatimukset levisivät nyt myös kunnallisille aloille.

Kansantaloutemme olisi kaivannut vähään tyytyvää talvisodan henkeä vielä vuosia. Nyt hätäilemällä syömme omaa ja lastemme tulevaisuutta.⁴¹⁰

⁴⁰⁸ WL 7.1. 1995. Pk. ”Liikelaitos vai ei?”.

⁴⁰⁹ WL 18.1. 1995. Pk. ”Vaalilupauksia?”.

⁴¹⁰ W 24.1. 1995. Pk. ”Kuka maksaa?”.

Lakkouhkat eivät laantuneet. Peruskoulun ja lastentarhanopettajien lisäksi lakoilla uhkaili jälleen työmarkkinajärjestöjen ykköshäirikkö, Auto- ja kuljetusalan liitto AKT. WL:n tuomio AKT:n 10 prosentin palkankorotuksille oli selkeä.

Auto- ja kuljetusalan työntekijäliitto AKT vauditti neljä vuotta sitten lakoilla maan painumista lamaan. Nyt liitto aikoo lakolla jarrutella lamasta nousua.⁴¹¹

WL ymmärsi, että kilpailukyvyn säilyttämiseksi suomalaisten alojen olisi puhallettava yhteen hiileen vielä useita vuosia. Malttia tälle ei kuitenkaan löytynyt ja WL ennustikin laman jälkipuinnista tuskallista.

Yksi laman suorista vaikutuksista oli suhtautuminen työhön ja uudenlaisen työttömyyden syntyminen. Varkaudessakin oli samaan aikaan metallityöntekijöistä huutava pula ja monta sataa metallialan työtöntä.⁴¹² Työväki oli vain koulutettu väärin ja he eivät pärjänneet uudessa kehittyvässä kilpailussa, jossa koulutus oli kaiken perusta.

Samanaikaista työttömyyttä ja työvoimapulaa syvempi vaikutus oli työn arvostuksen muutoksella. Massatyöttömyys oli muuttanut ihmisten arvostusta työtä ja työttömiä kohtaan. Kun työtä ei ollut, sitä arvostettiin aivan uudella tapaa. Työttömiä ei enää pidetty yhteiskunnan pohjasakkana. Tiedettiin, että työttöminä oli paljon ammattitaitoisia ja työhaluisia ihmisiä. WL olikin sitä mieltä, että useimmat työttömät olisivat halukkaita työelämään vaikka pienemmällä palkallakin. Tämä oli vain tehty mahdottomaksi.

Nyt olisi korkea aika tunnustaa tosiasiat ja muuttaa järjestelmiä niin, että ne pikemminkin houkuttelisivat palkkaamaan lisää väkeä kuin estäisivät sitä. - - Toinen totuus on se, että kansantalotemme ei pitkän päälle mahdollista sitä, että liki puolelle miljoonalle ihmisille kustannetaan välttämätön elintaso sen vastikkeeksi, että he eivät tee mitään.⁴¹³

Vaalit saivat aikaiseksi keskustelua myös toisesta lama-ajan kipupisteestä, pankkikriisistä. 1980-luvun rahamarkkinoiden vapauttaminen oli saanut pankit sekaisin ja sellaista virhettä ei haluttu enää toistaa. Pankkien oli WL:n mielestä aika keskittyä jälleen perusasioihin ja ottaa mallia niistä paikallisista pankeista, jotka eivät lähteneet kasinopeliin mukaan.

⁴¹¹ WL 31.1. 1995. Pk. ”Uhkia heitellään liian kevyesti”.

⁴¹² WL 1.2. 1995. Pk. ”Lisää yhteistyötä”.

⁴¹³ WL 7.2. 1995. Pk. ”Työn arvo muuttuu”.

Jos useammat pankit olisivat samalla tavoin pysytelleet perinteisessä pankkitoiminnassa ja suhtautuneet varovaisemmin uudenaikaisiin kotkotuksiin, meillä ehkä olisi vielä säästöpankkiryhmä, osuuspankeilla menisi keskimäärin paremmin ja liikepankitkin olisivat vielä kenties kaikki vielä pystyssä. Eikä meidän veronmaksajien tarvitsisi maksaa pankeille miljarditukiaisia.⁴¹⁴

Yhdestä asiasta Varkaudessa ja Itä-Suomessa laajemminkin oltiin kuitenkin yksimielisiä. Teollisuus oli Suomen talouskasvun veturi. Itä-Suomi uhkasi jäädä kuitenkin jalkoihin ja se olikin kevättalvella julkaistun tutkimuksen mukaan yksi Euroopan köyhimmistä alueista. WL:n mielestä itäsuomalaisilla oli siinä peiliin katsomisen paikka. Yrittäjäyys ja hyvä työmoraali, ei köyhyyden jakaminen ja valittaminen, olivat talouskasvun perusta.⁴¹⁵

Toisen tasavallan viimeiset henkäykset olivat käsillä, Suomi siirtyi todella EU-aikaan maaliskuussa, jossa Paavo Lipposen johtamat sosiaalidemokraatit siirtyivät vallankahvaan Ahon ja Viinasen hallituksen jälkeen. Varkauden talousalueelta eduskuntaan valittiin jopa neljä kansanedustajaa entisen kahden sijaan.⁴¹⁶ Tulos oli odotettu, mutta tehtävä ei tulisi olemaan helppo. Vaikka demarit ottivatkin vetovastuun, työttömyys ja kuralla oleva valtiontalous ei hävinnyt minnekään. WL oli kuitenkin iloinen siitä, että demokratia oli puhunut eikä ennen vanhaan vallalla olleet niin sanotut yleiset syyt enää vaikuttaneet:

Nyt vaalit ratkaisevat enemmän, ja kun ihmiset sen tietävät, he halutessaan voivat äänestää muutoksen puolesta. Liikkuvien äänestäjien määrä kasvaa.⁴¹⁷

6. Tehtaan lampaasta itsenäiseksi toimijaksi

Edellä käsitellyt aikakaudet antavat hyvän kuvan ”ajan hengestä” Varkaudessa 1970-luvun puolesta välistä 1990-luvun puoleen väliin. Olen käsitellyt kolmessa luvussa yhteensä yli kuuden vuoden ajanjaksoa. Tutkielmaani olen ottanut yli 300 pääkirjoitusta ja ajankohtaista artikkelia. Tutkimustani varten läpikäymieni pääkirjoitusten ja artikkeleiden määrä nousee yli 2000 kappaleen, joten sanoisin otantaani tutkittavista aikakausista varsin kattavaksi.

⁴¹⁴ WL 17.2. 1995. Pk. ”Perusasioihin”.

⁴¹⁵ WL 23.2. 1995. Pk. ”Hihat heilumaan”.

⁴¹⁶ WL 20.3. 1995. Otsikkona ”Vokkolainen ja Pehkonen Rajamäen ja Komin seuraksi”.

⁴¹⁷ WL 21.3. 1995. Pk ”Kolme suurta”.

WL:n antama kuva kaupungista ja sen elämästä kolmen eri vuosikymmenen aikana vaihtelee suuresti vuosikymmenten mukaan. Tähän vaikuttaa mielestäni kaikkein eniten kolme seikkaa: omistajasuhteiden muutokset, päätoimittajien henkilökohtaiset linjaukset ja koko media-alan muuttuminen. Nämä kaikki nivoutuvat tottakai ympäröivän yhteiskunnan rajuun muutokseen.

1970-luvulla lehden linja oli ylikorostuneen porvarillinen, ja vaikka Ahlström ei suoranaisesti lehden sisältöön vaikuttanutkaan, lehti harrasti ainakin joiltain osin itesesensuuria. Omistajan kättä ei haluttu purra. Porvarillisuuden ja tehtaan kantojen myötäilyn lisäksi WL 1970-luvulla otti kantaa voimakkaasti moraalisten ja varsinkin kristillisten arvojen puolesta. Tämä johtui poliittisesti kärkkäästä 1970-luvusta, mutta myös päätoimittaja Kyösti Taanilan henkilökohtaisesta missiosta, josta Lauri Koikkalainen ja Mai Koivula ovat omissa haastatteluissaan todistaneet. On myös merkittävää huomata, että alueellinen paikallislehti otti pääkirjoituksissaan kantaa yleensä hyvin yleismaailmallisiin asioihin ja ilmiöihin. Paikalliset kiistat ja asiat eivät päässeet kovin usein pääkirjoitukseen saakka. Olisiko tässä ollut myös pelkoa tarttua vaikeisiin asioihin patruunoihin ja muuhun väestöön jakautuneessa kaupungissa?

1980-luvun puolella välissä WL oli huomattavasti enemmän paikkakunnan ajassa kiinni. Ajatus Varkauden talousalueesta oli iskostunut pääkirjoitustasolle ja lehden sivuilla pohdittiin tiukasti vaihtoehtoja perinteiselle metsäteollisuudelle. Tietotekniikasta ja sen sovelluksista ounasteltiin uutta Varkauden alueen menestystekijää. Vaikka Varkauden metsäteollisuus, varsinkin vanerin puolella, oli 1980-luvun puolella välissä vaikeuksissa, elettiin kaupungissa kuitenkin vahvaa nousun aikaa ja tämä näkyi myös WL:n uutisoinnissa. Myös kaupungin päättäjien ja virkamiesten ääni oli kaupungissa ja myös lehden sivuilla vahvimmillaan. Esimerkiksi kaupungin näkemykset Hurusväylä-kysymyksessä pääsivät lehden sivuilla kohtuullisen kattavasti esille. Tietyllä tapaa vahva hyvinvointiyhteiskunta-ajattelu näkyi kirjoittelussa.

Mutta ehkä hieman yllättäenkin hyvinvointiyhteiskuntaa kohtaan oltiin myös lehden pääkirjoituksissa ajoittain hyvin kriittisiä. Varsinkin ikääntymisen aiheuttamia tulevaisuuden haasteita pohdittiin pääkirjoitustasolla säännöllisin väliajoin ja yhteiskunnan jakopolitiikkaa kritisoitiin välillä tiukoinkin sanankääntein. Myös rakennemuutos tiedostettiin ja siitä yritettiin herätellä keskustelua. Tällä kertaa myös paperityöläiset saivat lakkojen aikana edes pientä sympatiaa, vaikka yleisesti ottaen lakkoasioissa WL oli vielä selkeästi työnantajien puolella.

Ahlströmin purkaessa omia yhteiskunnallisia toimintojaan myös WL myytiin Savon Sanomille. Tämä tuli lehden tekijöille jotensakin yllätyksenä ja asiassa nähtiin sekä hyviä että huonoja puolia. Ainakin tehtaan vaikutuspiiristä päästiin eroon, mutta toisaalta fyysisesti etäisempi omistaja toi lisää epävarmuutta. Miten paikallisuutisoinnin kävisi? 1980-luvun puolivälissä kuitenkin tämän tutkimuksen perusteella WL palasi selvästi paikalliseksi vaikuttajaksi ja esimerkiksi Hurusväylä-keskustelussa WL:n uutisointi oli monipuolista ja suhteellisen puolueetonta. Paikallinen vaikuttaja kiinnitti ilolla huomiota Varkauden elinkeinorakenteen monipuolistumiseen ja kannustikin siihen. 1980-luvun puolivälissä tämä näyttikin toteutuvan. Altim Control toi tietoteknistä osaamista ja kaupungin metsäteollisuuden omistajaksi vaihtui osin valtio-omisteinen Enso-Gutzeit.

1990-luvun alkupuolen WL:n pääkirjoituksia ja uutisointia hallitsivat vahvasti lama ja sen vaikutukset. Uutta Sampoja etsittiin entistä kuumeisemmin. Toisaalta 1980-luvun tavallaan jopa ennakkoluulotonkin uusien tuulien haistelu oli hieman pysähdyksissä. Metsäteollisuutta huudettiin vielä kerran kaupungin pelastajaksi, ja viidennestä paperikoneesta tehtiin lähes elämän ja kuoleman kysymys. WL:n kovasta lobbaamisesta huolimatta paperikonetta ei koskaan Varkauteen saatu. Tosin rakennemuutos oli kaikkien huulilla; kun kaupungin työttömyys huikenteli pahimmillaan lähes 30 prosentissa, WL:kin pääkirjoituksissa alettiin kysellä, että johtuiko lama pelkästään viennin romattamisesta, vai oliko yhteiskunnan jäykissä rakenteissa kenties korjattavaa. Myös Eu nähtiin WL:n sivuilla jo suhteellisen varhaisessa vaiheessa positiivisena askelena niin Suomelle kuin Varkaudellekin.

Yksi asia sekä 1970-, 80-, ja 90-luvuilla pysyi pääkirjoitustasolla kuitenkin samana: lehden virallinen linja oli aatteellisesti elinkeinoelämää ymmärtävä enemmänkin kuin työntekijöiden kantojen puolustaja. Tämä on sinänsä merkittävää ottaen huomioon Varkauden perinteisesti vahvan poliittisen punaväriin tunnustamisen. Kun kaupungin toiseksi luetuin lehti on ollut perinteisesti keskustalainen Savon Sanomat, valtaväestön ääni on käytännössä ollut aina todellista kokoa hiljaisempi paikallisessa mediassa. Toinen vahva trendi jokaisella vuosikymmenellä oli suhtautuminen työllisyyteen. Vientivetoiseen teollisuuteen tukeutuva kaupunki kävi kroonista ja jatkuvaa kamppailua työttömyyden peikkoa vastaan, ja kaupungin työttömyysluvut olivatkin jatkuvasti valtakunnan keskiarvoa korkeammalla. Luonnollisesti työllisyys oli WL:nkin agendalla jatkuvasti esillä.

WL:n pääkirjoitukset tutkimukseni ajankohdalta kertovat, että Varkaus on tietyllä tapaa ollut ”Toisen tasavallan” ideologian linnake. Varkauden tarina oli oikeastaan toisesta maailmansodasta

aina 1990-luvun alkuun jatkuvaa menestystarinaa. Vientivetoinen metsäyritys toi kaupunkiin elintasoja, hyvinvointia ja varmuutta. Jos puhti meinasi loppua, devalvaatio toi uuden nosteen. 1990-luvun alun lama ja viimeistään Suomen vieminen EU:hun muutti tilanteen täysin. Kärjitetysti sanoen Ehrnroothien mahtikäskyt vaihtuivat Ollilan kvartaalipurkauksiin. Tässä on suuri ero. Nokia ei tarvinnut enää metsäyhtiöiden vuorinevosten kinuamia devalvaatioita, ja sen seurauksena jo 1960-luvulta alkanut teollinen rakennemuutos vain kiihtyi. Varkaudessa tämä näkyi jo 1980-luvun lopulta alkaneena tuhansien perinteisen teollisuuden työpaikkojen häviämisenä. Samaan aikaan tilalle on tullut uutta teollisuutta, mutta sen tie on ollut hyvin takkuinen. Epävarmuus työpaikoista on Varkaudessa kulkenut käsikädessä metsä- ja konepajateollisuuden suhdanteiden kanssa.

Varkauden seudun rakennemuutos koettiin WL:ssä eri aikoina hyvin eri tavoin. Vielä 1970-luvulla rakennemuutosta pidettiin hetkittäisenä ja se liitettiin koko yhteiskunnan kasvukipuihin. Toisaalta paperiteollisuuden luotettiin ja uskottiin sen tuovan hyvinvointia tulevaisuudessakin, kunhan lama väistyisi ja neljäs paperikone pääsisi vauhtiin. 1970-luvun sosiaalipoliittisiin uudistuksiin suhtauduttiin lehden sivuilla hyvin penseästi.. WL:n rooli oli vielä 1970-luvun puolella välissä olla paikkakunnan moraalinvalvoja, joka kannusti perinteisiin kristillisiin arvoihin ja kavahti kaikkea vähänkin vasemmistolaiseksi haiskahtavaa hyvinvointipolitiikkaa. Varsinkin peruskoulu ja lasten päivähoito olivat WL:lle todellinen punainen vaate. Peruskoulua pidettiin jopa kaiken pahan alkuna ja sosialismin pahimpana linnakeena. Sosialismi nähtiin moraalin rappeuttajana. Tämä sopi eittämättä hyvin lehden omistajalle Ahlströmille.

1980-luvulle tultaessa lehden linja muuttui selkeästi moniarvoisemmaksi ja lehti alkoikin kutsua itseään entistä ponnekkaammin Varkauden talousalueen äänenkannattajaksi. Moraalinvalvojan rooli jäi taka-alalle ja WL osallistui innolla keskusteluun varkauteen liittyvän hyvinvintiyhdyskunnan rakentamisesta. Samalla rakennemuutokseen suhtauduttiin ennakkoluulottomasti: koulutukseen ja varsinkin tietotekniikan mahdollisuuksiin uskottiin vahvasti. Kaupungissa oli vahva tulevaisuuden usko ja tämä paistoi myös lehden sivuilta. Tietotekniikasta uskottiin uutta veturia myös perinteiseen metsäteollisuuteen.

1980-luvulla Varkauden päätöksenteko irtautui lopullisesti tehtaan vaikutusvallan piiristä. Vaikka tehtaan ääntä kuunneltiin vielä tarkalla korvalla, se ei enää kuitenkaan määritellyt kaupungin päätöksentekoa entisaikojen tapaan. Tästä hyvänä osoituksena oli muun muassa Hurusväylän ympärillä käyty keskustelu ja väantö tehtaan ja päättäjien välillä. WL oli asiassa suhteellisen puolueeton sivustakatsoja ja nosti ansiokkaasti sekä tehtaan että kaupungin päättäjien näkökulmia

esille. Tässä suhteessa tehtaan omistus ei sanellut WL:n kirjoituksia. 1980-luvun ”puolueettomuuteen” voi olla myös syynä päätoimittajan ulkopaikkakuntalaisuus. Lauri Koikkalainen tuli WL:n palvelukseen vuonna 1977 Etelä-Suomesta ja hän ei seurannut ennen päätoimittajakauttaan Varkauden alueen päivänpolitiikkaa aitiopaikalta.⁴¹⁸

Toisaalta 1980-luvulla WL:n pääkirjoituksiin nousi selvästi uusi teema politiikan rinnalle: talous. Talousuutiset noteerattiin entistä enemmän myös pääkirjoitustasolla ja sen mittareista tuli tarkkaan seurattuja. 1980-luvun taloudellisen keskustelun termistössä OECD:n vauraimpien maiden lista ja vertailu muun muassa Ruotsiin olivat erittäin suuresti esillä. Toisaalta WL:n pääkirjoituksissa liputettiin markkinatalouden ja kilpailun nimiin. Ehdotettiin WL:n sivuilla ennakkoluulottomasti jo 1980-luvulla tiettyjen hyvinvointipalveluiden yksityistämistä ja kilpailuttamista. Talouden agendan nouseminen keskustelun keskiöön 1980-luvulla oli koko yhteiskuntaa ja tätä kautta myös median kenttää muokkaava ilmiö. Perinteinen politiikka antoi tilaa ”talouden realiteeteille”.

Lehden omistajan vaihdos 1986 sattui samaan aikaan, kun Varkauden teollisuuden omistussuhteissa tehtiin uusjakoa. Omistajavaihdos ei näkynyt WL:n sisällössä mitenkään merkittävästi. Suhteet Ahlströmiin ja toisaalta kaupungin päätöksentekoon olivat selvät jo ennen omistajanvaihdostakin. Omistajan muuttuminen teollisuusyrityksestä savolaiseksi mediataloksi muuttikin enemmän mielikuvia: Vasta omistajanvaihdoksen myötä WL lakkasi olemasta Varkauden ihmisten mielissä tehtaan lehti. Käytännön journalismissa muutos oli jo tapahtunut paljon aikaisemmin.

1990-luvun puolta väliä lähestyttäessä Enso Gutzeit oli WL:ssä runsaasti esillä, mutta ei välttämättä niin kuin tehtaan johto olisi halunnut. WL oli viidennen paperikoneen ykköslobbari ja paperikoneasiaa pidettiin otsikoissa lähes viikottain. WL:n mukaan oli jopa Enso Gutzeitin yhteiskuntavelvollisuus tukea savolaista metsäteollisuutta. Mai Koivulan päätoimittajakauden alussa WL otti lujastikin kantaa metsäteollisuuden elinehtojen ja sen Varkaudessa säilymisen puolesta. Jos 1980-luvulla kaupungissa etsittiin uusia keinoja ja elinkeinoja tuottamaan hyvinvointia, 1990-luvun alkupuolella vannottiin vahvasti vientivetoisen metsä- ja konepajateollisuuden nimiin. Tarina ei kerro, olisiko Varkauden nykyinen kaupunkikuva nykyisin toisenlainen, jos viides paperikone olisi Varkauteen tullut.

⁴¹⁸ Koikkalainen 2008.

Sanomalehti tekee päivittäin valintoja siitä, mistä kirjoitetaan ja mistä ei. Siihen, mistä ei kirjoiteta, on aina vaikeampi päästä käsiksi, mutta kahden päätoimittajan haastattelun ja Varkauden historian perusteella voi tehdä joitain johtopäätöksiä. Tietyllä tapaa WL oli yhteiskunnallisimmillaan 1970-luvulla. Tosin lehden yhteiskunnallisuus oli hyvin mustavalkoista ja ylimalkaista eikä niinkään paikallista. Pääkirjoitusten aiheet käsittelivät usein valtakunnallisesti, jopa maailman mittakaavassa suuria yhteiskunnallisia asioita. Paikallisiin asioihin ja teemoihin otettiin lopulta hyvin vähän kantaa, elleivät ne selkeästi liittyneet johonkin sosiaalipoliittiseen tai moraaliseen kysymykseen. Moralisointia pääkirjoituksissa kyllä esiintyi tasaisin väliajoin. Pääkirjoitusten valossa WL oli 1970-luvulla vahvasti porvarillinen ja moralisointiin taipuvainen kristillinen lehti.

1980-luvun pääkirjoituksissa taloudellinen näkökulma oli hyvin vahvasti esillä, niin kuin aiemmin on jo kerrottu. 1980-luvun pääkirjoituksissa tosin visioitiin myös vahvasti tulevaan. Se voi johtua osaksi siitä, että 1980-luvun puoliväli oli Varkauden kannalta erittäin suotuisaa aikaa ja tulevaisuuden usko oli vahvimmillaan. Kaupungissa uskottiin yleisesti, että Varkauden tulevaisuus olisi nousujohteinen. Metsäteollisuuden uskottiin luovan pohjan myös uusien alojen esiinmarssille. Varsinkin tietotekniikan mahdollisuuksiin uskottiin vahvasti. Politikoinnille oli lehden sivuilla aikaisempaa vähemmän tilaa, ja lukijoiden ”kasvattamisesta” oli ainakin suoraan luovuttu. Tosin lehden agendalla oli selvästi tietynlainen vastakkainasettelu poliitikkojen ja virkamiesten välillä. WL kirjoitti useammin kuin kerran, että virkamiehet ja poliitikot tuntuvat tappelevan keskenään pelkästään kärhämöinnin ilosta, ja se hidasti Varkauden kaupungin kehittämistä. Sama trendi jatkui WL:n pääkirjoituksissa myös 1990-luvulla ja huipentui Mai Koivulan ehdottamaan Varkauden pormestarimalliin.

Toisaalta 1980-luvun pääkirjoituksissa oltiin monesti jopa yllättävän kauaskatseisia. Tästä osoituksena on jo vuonna 1986 esitetty huoli Suomen tukeutumisesta liikaa idänkauppaan viisi vuotta ennen Neuvostoliiton romahtamista. WL käsitteli jo 1980-luvun pääkirjoituksissaan myös väestön ikääntymistä ja ulkomaalaisen työvoiman rekrytoimista samoin äänenpainoin, johon on valtamedioissa totuttu enemmän 2000-luvun puolella. Uuden teknologian marssiessa Varkauteen myös WL:n katsantokannat rakennemuutosta kohtaan olivat avoimillaan.

1990-luvun pääkirjoituksia hallitsevat kaksi teemaa: työttömyys ja metsäteollisuus. Molemmat teemat olivat pääkirjoitustasolla esillä viikottain, yleensä vieläpä useaan kertaan. Vientivetoisen metsäteollisuuden uskottiin nostavan Varkauden työttömyyden ja taloudellisen ahdingon syövereistä. Samalla WL yritti kannustaa ihmisiä ja yrityksiä luovaan hulluteen ja

ennakkoluulottomuuteen. Lehti muistutti useaan otteeseen, että esimerkiksi metsäteollisuuden tuotteiden jalostusastetta olisi nostettava kilpailukyvyn parantamiseksi. Edellisten vuosikymmenien bulkkitavara ei enää menisi kaupaksi ulkomailla. Toisaalta WL ei osannut suoraan sanoa, mikä olisi se uusi ala, mikä voisi Varkauteen iskostua. Luottamus metsäteollisuuteen ainakin pääkirjoitustasolla eli vielä vahvana.

1990-luvun pääkirjoituksissa otettiin vahvasti kantaa sosiaalipoliittisiin uudistuksiin ja vaadittiin ponnekkaasti tiettyjen hyvinvointipalveluiden järjeistämistä sellaisiksi, että työnteko jälleen kannattaisi. Myös paperityöläisten rahastus huimine palkankorotuksineen keskellä syvää lamaa sai WL:ltä tylyn tuomion. WL uskoi vahvasti Euroopan unionin hyötyihin Suomelle. Sen tuomat tukimarkat ja –muodot nähtiin elinkeinoelämän rakennemuutoksen mahdollistajana ja nopeuttajana. Lehti uskoi, että vientiveton kaupunki hyötyisi devalvaation jälkeisen halvan markan aikana markkinoiden avaamisesta.

Olen yrittänyt selvittää tässä tutkielmassani WL:n antamaa kuvaa Varkauden rakennemuutoksesta kolmella eri vuosikymmenellä. Otanta on kattava tutkittavilta vuosilta, mutta työn laajuuden vuoksi kokonaiskuvan rakentaminen yli 20 vuoden ajalta on vaikeaa, jopa mahdotonta. Tutkimusta voisi laajentaa käsittelemään myös aivan näihin päiviin asti. Tosin tämän tutkimuksen jälkeen myös viimeisten vuosien ongelmat Varkaudessa näyttävät aivan uudessa valossa. Teollisuuspaikkakunnan rakennemuutos on ollut rajua jo 1970-luvulta lähtien ja kaupunkiin ei ole yrityksistä huolimatta löydetty WL:nkin useaan otteeseen haikailemaa uutta sampoja tahkoamaan hyvinvointia.

WL:n pääkirjoituksia lukiessani olen yrittänyt sitoa ne omaan aikaansa. Myös eri päätoimittajilla on luonnollisesti ollut eri linjauksia. Voidaan kuitenkin sanoa, että 1970-luvulta 1990-luvulle tultaessa lehden uutisointi monipuolistui ja tuli objektiivisemmaksi, tosin Varkaudessa aina vahvana ollut vasemmisto on saanut lehdessä ehkä lehden kannalta tietoisestikin omaa vaikutusvaltaansa vähäisemmän näkyvyyden. Toisaalta tätä voidaan perustella myös vallan vahtikoirana olemisella: jo vahvasti kaupungin vallankahvassa olleita ei korostettu lehden sivuilla. Yksi asia on kuitenkin selvä: WL kasvoi 20 vuodessa hyvin vahvasti Ahlströmin etuja ajavasta aviisista koko Varkauden talousalueen etua ajavaksi kaupungin vahvimaksi mediaksi.

Tämän tutkielman tekeminen herätti varsinkin loppuvaiheissa paljon uusia kysymyksiä. Rakennemuutos ja keskustelu sen vaikutuksista on kiihtynyt Varkaudessa jälleen vuodesta 2008

lähtien. Stora Enso ilmoitti elokuun puolella välissä 2009, että Varkauden tehtaot todennäköisesti lopetetaan vuoden 2010 loppuun mennessä. Tällaista ilmoitusta kaupunki ei ole saanut koskaan aiemmin. Ensimmäistä kertaa myös koko Itä-Suomi on herännyt Varkauden ahdinkoon ja tehtaiden pelastamiseksi on koottu erittäin vaikutusvaltainen joukko. Kuitenkin samaan aikaan eri tahot ovat kysyneet, että onko Varkaudessa tuudittauduttu liian pitkäksi aikaa metsäteollisuuden ympärille. Olisiko elinkeinoelämää pitänyt monipuolistaa jo aikaisemmin? Olisiko kaupungilla ollut mahdollisuus tehdä jotain toisin? Miksi suomalaisen metsäteollisuuden luonteen muuttumista ei huomattu aikaisemmin? Näihin kysymyksiin ei ole yksiselitteistä vastausta, mutta se on selvää, että rakennemuutos Varkaudessa ei ole loppunut vaan se kiihtyy, nyt osin olosuhteiden pakosta. WL paikkakunnan ykkösmediana on jatkossakin vahva osallistujia Varkauden tulevaisuutta luotaavassa keskustelussa.

7. Lähdeluettelo ja liitteet

I ALKUPERÄISLÄHTEET

Painetut lähteet:

WL. Warkauden Lehti 1969, 1975–1977, 1985–1986 ja 1993–1995, luettu Kansalliskirjaston mikrofilmeiltä Tampereen yliopiston mikrofilmiluokassa 2008.

Haastattelut:

Koikkalainen 2008. Lauri Koikkalaisen haastattelu, äänitetty Leppävirralla 9.10. 2008

Koivula 2008. Mai Koivulan haastattelu, äänitetty Iisalmessa 8.10.2008.

II TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Alasuutari 1996. Pertti Alasuutari, *Toinen tasavalta. Suomi 1946–1994*. Vastapaino Tampere 1996.

Alasuutari 2006. Pertti Alasuutari. *Suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen. Miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? Teoksessa Uusi jako, miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?*

Toimittaneet Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio. Heiskala Tammer-paino Tampere 2006

- Alasuutari & Ruuska 1999:** Pertti Alasuutari & Petri Ruuska *Post Patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa*, Gummerus Jyväskylä 1999.
- Böckerman & Kiander 2006.** Petri Böckerman ja Jaakko Kiander: *Talouden pitkät syklit ja politiikka* teoksessa *Historiallinen käänne. Johdatus pitkän aikavälin historian tutkimuksen*. Toimittanut Juho Saari. Tammer-Paino Oy, Tampere 2006.
- Eskelinen 1995.** Sari Eskelinen: *Lehtiyhtiön omistajan vaikutusmahdollisuudet toimitukselliseen työprosessiin ja sen tuottamiin uutisiin: Ahlströmin intressit ja Warkauden Lehti*. Tampereen yliopiston pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto 1995.
- Jääskeläinen & Rovio 2003.** Jari Jääskeläinen & Raimo Lovio: *Globalisaatio saapui Varkauteen tapaustutkimus yritysten kansainvälistymisen tavoitteista ja vaikutuksista*. Yliopistopaino Helsinki 2003.
- Haapala 2006.** Pertti Haapala *Suomalainen rakennemuutos*. Teoksessa *Historiallinen käänne. Johdatus pitkän aikavälin historian tutkimuksen*. Toimittanut Juho Saari. Tammer-Paino Oy, Tampere 2006.
- Haatanen 1999.** Pekka Haatanen: *Hyvinvointivaltio ja sen toimintaympäristö* teoksessa *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. Toimittanut Olavi Riihinen. WSOY Juva 1993.
- Heikkilä 2006.** Risto Heikkilä: *Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomalaisen yhteiskunnan murros*. Teoksessa *Uusi*

Jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?
Toimittaneet Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio. Heiskala
Tammer-paino Tampere 2006.

Itkonen 2004.

Hannu Itkonen: *Varkautelaisten vuosisata*, Gummerus
Kirjapaino Oy Jyväskylä 2004.

Kalela 2006.

Jorma Kalela: *Hyvinvointivaltion rakentaminen*. Teoksessa
Suomalaisen Yhteiskunnan historia. Toimittaneet Ville
Pernaa & Mari K. Niemi. Edita Prima Oy 2005.

Kiander 2002.

Jaakko Kiander *1930-luvun pulakausi ja 1990-luvun
talouskriisi*. Teoksessa *Lamakirja*. Toimittaneet Helena
Blomberg, Matti Hannikainen & Pauli Kettunen. Kirja-
Aurora Turku 2002.

Kerkelä 2006.

Heikki Kerkelä: *Kehityksen ongelma ja Suomen tie*
teoksessa *Historiallinen käänne. Johdatus pitkän aikavälin
historian tutkimuksen*. Toimittanut Juho Saari. Tammer-
Paino Oy, Tampere 2006.

Kettunen 2006.

Pauli Kettunen: *Pohjoismainen hyvinvointivaltio
yhteiskunnan käsittämisen historiana*. Teoksessa
*Historiallinen käänne. Johdatus pitkän aikavälin historian
tutkimuksen*. Toimittanut Juho Saari. Tammer-Paino Oy,
Tampere 2006.

Kotoaro 1969.

Pentti Kotoaro: ”*Ruukin lehdestä*” *Varkauden
talousalueen tiedotusvälineeksi. Kuvaileva esitys
Varkauden Lehden vaiheista vuosina 1919-1969*.
Lehdistö- ja tiedotusopin pro gradu –tutkielma. Tampereen
yliopisto 1969.

- Kunelius 2004.** Risto Kunelius: *Viestinnän vallassa, johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin*. WS Bookwell Oy 2004.
- Luostarinen & Uskali 2006.** Heikki Luostarinen ja Turo Uskali: *Suomalainen journalismi ja yhteiskunnan muutos* teoksessa *Uusi Jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Toimittaneet Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio. Heiskala Tammer-paino Tampere 2006.
- Moilanen 1990.** Pentti Moilanen: *Varkauden teollisuus 175 vuotta*, Varkaus 1990.
- Mylly 2005.** Juhani Mylly *Asutuspolitiikasta suureen muuttoon — Pientila-Suomen kuihtuminen*, teoksessa *Suomalaisen Yhteiskunnan historia* Toimittaneet Ville Pernaa & Mari K. Niemi. Edita Prima Oy 2005.
- Richardson 2007.** John E Richardson: *Analysing Newspapers*. Palgrave McMillan 2007.
- Riihinen 1999.** Olavi Riihinen. *Johdanto* teoksessa *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. Toimittanut Olavi Riihinen. WSOY Juva 1993.
- Schybergson 1992.** Per Schybergson,: *Työt ja päivät Ahlströmin historia 1851-1981*. Vammalan kirjapaino 1992.
- Tiihonen 2006.** Seppo Tiihonen: *Poliittisen hallinnan ja hallintopolitiikan muutoksia 1980- ja 1990-luvulla*. Teoksessa *Uusi Jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Toimittaneet Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio. Heiskala Tammer-paino Tampere 2006.

Väyrynen 1999.

Raimo Väyrynen: *Suomi avoimessa maailmassa. Globalisaatio ja sen vaikutukset.* Yliopistopaino Helsinki 1999.

LIITE 1. WL:n päätoimittajat vuosina 1975–1995

Kyösti Taanila (päätoimittajana 1952–1978)

Lauri Koikkalainen (päätoimittajana 1978–1994)

Mai Koivula (päätoimittajana 1994–2007, 2008–)